

T.C.  
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ  
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ  
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI

113877

**ABDÜLBÂKİ ÂRİF EFENDİ**  
(HAYATI, ESERLERİ, EDEBİ KİŞİLİĞİ VE  
DİVANININ TENKİDLİ METNİ)

113877

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN  
Prof. Dr. GÖNÜL AYAN

HAZIRLAYAN  
ALİ ŞAHİN

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU  
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

KONYA-2002

# İÇİNDEKİLER

## I.KISIM

İSÖZ .....	2
SALTMALAR.....	4
RİŞ	
<b>ŞİVRİN SİYASÎ VE EDEBÎ DURUMUNA TOPLU BİR BAKIŞ</b>	
A.SİYASÎ DURUM.....	7
B.EDEBÎ DURUM.....	10

## I. BÖLÜM

### ABDÜLBÂKİ 'ÂRİF EFENDİ'NİN HAYATI, ESERLERİ VE EDEBÎ KİŞİLİĞİ

A. 'ÂRİF MAHLASLI ŞAİRLER.....	14
B.ABDÜLBÂKİ 'ÂRİF EFENDİ'NİN HAYATI.....	18
C.ABDÜLBÂKİ 'ÂRİF EFENDİ'NİN ESERLERİ .....	21
D.ABDÜLBÂKİ 'ÂRİF EFENDİ'NİN EDEBÎ KİŞİLİĞİ .....	25

## II. BÖLÜM

ABDÜLBÂKİ 'ÂRİF EFENDİ DİVANI'NİN İNCELENMESİ.....	30
1.NAZİM ŞEKİLLERİ .....	31
2.VEZİN VE KAFİYE .....	37
A.VEZİN .....	37
B.KAFİYE .....	38
3.EDEBÎ SANATLAR .....	39
SONUÇ.....	43
İBLİYOGRAFYA.....	45

## II. KISIM

A.TENKİDLİ METNİN KURULMASINDA KARŞILAŞTIRILAN NÜSHALAR .....	50
B.TENKİDLİ METNİN KURULMASINDA GÖZETİLEN ESASLAR.....	51
C.TRANSKRİPSİYON İŞARETLERİ .....	52
<b>ABDÜLBÂKİ 'ÂRİF EFENDİ DİVANI'NİN TENKİDLİ METNİ</b>	
KASİDELER .....	54
KIT 'A .....	113
TERKİB – İ BENDLER .....	<b>115</b>
GAZELLER.....	125

# I. KISIM

# ÖNSÖZ

Çalışmamızın gayesi XVII. Yüzyılın ikinci yarısı ve XVIII. Yüzyılın ilk çeyreğinde yaşamış olan Abdülbâki 'Ârif Efendi'nin hayatını, eserlerini, edebî kişiliğini inceleyerek bilgi vermek ve divanının tenkidli metnini hazırlamaktır. İnceleme ve metinden oluşan araştırmamız, iki kısımdan meydana gelmektedir. Giriş ve iki bölüm halindeki birinci kısma önsöz ve sonuç eklenmiştir.

Araştırmamızın ikinci kısmı ise, tenkidli metnin kuruluşunda karşılaştırılan nüshalar, tenkidli metnin kurulmasında gözetilen esaslar, transkripsiyon işaretleri ve Abdülbâki 'Ârif Efendi Divanı'nın tenkidli metninden oluşmaktadır.

Birinci bölümde 'Ârif Mahlaslı Şairler" başlığı altında edebiyatımızda bu mahlasla şiir yazar şairler belirtilmiş ve bunlardan kısaca söz edilmiştir. Sonra Abdülbâki 'Ârif Efendi'nin hayatı hakkında bilgi vermeye çalışılmıştır. 'Ârif Efendi'nin hayatıyla ilgili bilgi veren kaynaklar taranmış şairin hayatı doğumundan ölümüne kronolojik olarak anlatılmıştır. Daha sonra da Abdülbâki 'Ârif Efendi'nin eserleri tanıtılmış ve edebî kişiliği üzerinde durulmuştur.

Kaynaklar Abdülbâki 'Ârif Efendi'nin Türkçe Divanı'ndan başka Arapça ve Farsça Divanı olduğundan bahsetmektedir. Ancak çalışmalarımızda bu eserlerle ilgili herhangi bir bilgiye rastlanmamıştır.

Şairin edebî kişiliği divanından elde ettiğimiz bilgilerin yanı sıra Abdülbâki 'Ârif Efendi'nin hayatını yazan tezkireler ve diğer eserlerdeki ifadeler değerlendirilerek edebî kişiliğin teşekkülünde rolü olduğu anlaşılan kişiler gözden kaçırılmamaya çalışılmıştır.

Birinci kısmın ikinci bölümünde Abdülbâki ‘Ârif Efendi Divanı’nın incelenmesi yer almaktadır. “Nazım Şekilleri” başlığı altında şiirler hem şekil hem muhteva olarak incelenmiştir. Vezin ve kafiye bahsinde Divan’dan seçilen örneklerle şairin vezin ve kafiyeyi kullanışı gözler önüne serilmeye çalışılmıştır. “Edebî sanatlar” da divandan seçilen şiirlerle Abdülbâki ‘Ârif Efendi’nin edebî sanatları kullanışı gösterilmeye çalışılmıştır.

Çalışmamızdan elde ettiğimiz sonuçları “Sonuç” ta gösterdik. Yararlandığımız kaynakları ise “Bibliğrafya” ya aldık.

Araştırmamızın ikinci kısmında Abdülbâki ‘Ârif Efendi Divanı’nın tenkidli metni yer almaktadır. Tenkidli metni oluştururken Abdülbâki ‘Ârif Efendi Divanı’nın İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi’nde bulunduğu kaynaklarda yer alan iki nüshasına bütün çabalarımıza rağmen ulaşamadık. Elde ettiğimiz iki nüshanın biri de sadece gazelleri ihtiva ettiği için kasideleri ve diğer türleri karşılaştırma imkanı bulamadığımızı belirtmeliyiz. Bununla birlikte katalog ve kütüphane taraması neticesinde tespit ettiğimiz bütün nüshalar tanıtılmış, tenkidli metnin kuruluşunda gözetilen esaslar belirtilmiştir. Daha sonra elde ettiğimiz iki nüshanın değerlendirilmesiyle tenkidli metin oluşturulmuştur.

Çalışmalarım sırasında engin bilgisinden istifade ettiğim, değerli hocam Prof. Dr. Hüseyin AYAN’a ; bilgisi, tecrübesi ve anlayışıyla bana her aşamada yardımcı olan danışman hocam Prof. Dr. Gönül AYAN’a sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

Ağustos,2002  
Konya

Ali ŞAHİN

# KISALTMALAR

a.g.e	adı geçen eser
a.g.y	adı geçen yer
Bas.	Basımevi
Bkz.	Bakınız
C	Cilt
ev.	Çeviren
Der.	Derleyen
E	Esad Efendi Nüşhası
G	Gazel
İÜ.	İstanbul Üniversitesi Nüşhası
Hzr.	Hazırlayan
T.Y.D.K.	İstanbul Kütüphaneleri Türkçe Yazma Divanlar Kataloğu
K	Kaside
K.K	Kuran-ı Kerim
Kt.	Kıta
Kütp.	Kütüphane
M.	Miladi
Ma	Matla
MEB	Milli Eğitim Bakanlığı

No	Numara
S	Sayı
s.	Sayfa
Tb	Terkîb-i Bend
T.D.K	Türk Dil Kurumu
T.T.K.	Türk Tarih Kurumu
T.Y.	Türkçe Yazmalar
vd.	ve diğçerleri
vs.	vesaire
Yay.	Yayınları, Yayınevi
Yk.	Yaprak

# GİRİŞ

# ABDÜLBÂKİ ÂRİF EFENDİ'NİN YAŞADIĞI DEVİRİN SİYASÎ ve EDEBÎ DURUMUNA TOPLU BAKIŞ

## A. SİYASÎ DURUM

XVIII yüzyılın ikinci yarısı ve XVII. Yüzyılın ilk çeyreğinde yaşadığını söyleyebileceğimiz Abdülbâki Arif Efendi, Sultan İbrahim (1640-48)'i, yedi yaşında tahta çıkararak Kanunî'den sonra tahtta en uzun kalan Dördüncü Mehmed (1648-87)'i, ikinci Süleyman (1687-91)'yı ve İkinci Ahmed (1691-95)'i, İkinci Mustafa (1695-03)'yı ve Üçüncü Ahmed (1703-36)'i görmüştür.

XVII. yüzyıla girerken imparatorluk duraklamasının sancılarını yaşamaya başlamıştı. Hudutlardan gelen haberler iyi değildir. Doğu'da İran, Batı'da Avusturya ve müttefikleri, Akdenizde Venediklilerin savaşlar hiç bitmiyordu. Karadenizde'de de zaman zaman Kazaklar boy gösteriyordu. Doğal büyümesini tamamlayan Osmanlı İmparatorluğu duraklama dönemini yaşıyordu.

İstanbul ihtişama bürünmüştü. Bu dönemde padişah yakını kadınlar yönetimde söz sahibi olmuşlar, imparatorluğa adeta bir "kadınlar saltanatı" yaşatmağa başlamışlardı. Tahta çıkan padişahların yaşlarının küçük olması sarayda bir "valide sultan" lar hâkimiyetinin teessüsünü kolaylaştırmıştır.<sup>1</sup> Devlete bütünüyle hâkim olabilecek vezirlerin kıtlığı çekiliyordu. Makamlar alenen alınır ve satılır hale gelmişti.<sup>2</sup> Anadoluvaliler isyan halindeydi.<sup>3</sup>

Gerek saltanattaki değişiklikler ve devleti yönetmekten aciz padişahların durumu, gerekse yönetimin değişik kademelerinde bulunanların

<sup>1</sup> H. Dursun Yıldız Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi, İst. Çağ yayınları, 1989, c.11, s.19

<sup>2</sup> Na'ima, Tarih-i Na'ima, İst. Tâbia – i Âmire Mat., 1147 2. Cilt, s.240

<sup>3</sup> a.g.e, c. 2, s. 127

suistimalleri halkı bezdirmişti. Ordu da bozulmalar görülmeye başlanmış Yeniçerililerle Sipahîlerin arasına fitne girmişti. İstanbul sokakları ikide bir “kelle” isteyenlerin çılgınlıklarıyla dalgalanıyordu.

Hukuk alanında da bir takım çarpıklıklar yaşanıyor, adâlet tesisinde görevli Şeyhülislâm ve kadıların iki yüzlü tutumları bu dönemde tarihe kaydediliyordu.<sup>4</sup> Medreselerde müderrisliklerin ehil olmayan kişilere verilmesi eğitimin muhtevâsını da değiştirmiş, aklın ve fenni yerini hurafeler almaya başlamıştı.<sup>5</sup>

Devletin gelir kaynaklarının aynı kalışı, hatta azalışı, buna karşılık giderlerinin artması Osmanlı maliyesini zor durumda bırakmıştır. Vergiler düzenli olarak toplanmamış, vergi alımlarında halka eziyetler edilmiştir. Yeniçerilerin ve Sipahîlerin alageldikleri, çeşitli adlar altındaki, aylıkları verilemez olmuştu. Hatta Devlet bir takım giderlerini karşılamak üzere şahıslardan borç isteme aczine düşmüştür.<sup>6</sup> Bu haller, sosyal hayata da yansımış, düzen bozulmuştur. Onun için XVII. Yüzyıl bir karışıklıklar zincirinin çeşitli halkalarını oluşturma gelmiştir. Bütün bu olumsuzluklar devlet hayatında değişiklikler yapmayı gerektirmiştir. Devleti eski ihtişamına kavuşturmak için çeşitli sahalarda değişik çalışmalar yapılmıştır. Tahruncu Ahmed Paşa'nın mâli alanlarda yaptığı düzenlemeler buna örnek gösterilebilir.<sup>7</sup>

İmar hareketlerinin gittikçe arttığı bu dönemde İstanbul'da saraylara ve köşklere yenilerinin eklendiği görülmektedir. Saray ve köşklere büyük eğlenceler düzenleniyordu. Sarayda ve devlet erkânının malikânelerinde hânende ve sâzendelerin bulunması neredeyse adet halini almıştır.

---

<sup>4</sup> İ.H.Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yay., 1972, c. 3 s. 114

<sup>5</sup> a.g.e, c. 3., s.144 ve devamı.

<sup>6</sup> H. Dursun Yıldız, Doğuştan Günümüze Büyük İslâm Tarihi, İst., Çağ Yay., 1989 c.11, s.19

<sup>7</sup> a.g.e., c.11, s.29

Ramazanlarda, bayramlarda ve fetihlerden sonra yapılan şenlikler bu dönemde “hal” ve cülus eğlenceleri de eklenmiştir.

XVII. yüzyılın başında görülen bazı tabiat olayları ve bunların “müneccimlerce” yorumlamaları halk arasında huzursuzluğa yol açmıştır. 1642 M. (1052 H.)’de İstanbul’da büyük bir zelzele olmuş ve bu hadise “kıran” bağlanmıştır.<sup>8</sup> 1645 M(1055 H.)de güneş ve ayın tutulmaları uğursuzluk sayılmış ve devletin başsız kalacağına işaret sayılmıştır. Ayrıca 24 Temmuz 1661 İstanbul’da çıkan yangın, değişik yangın ve zelzelerle maruz kalmasına rağmen yeniden inşa edilen İstanbulun felâketi olmuştu. Takriben 49 saat süren yangın Beyazid, Süleymaniye, Şehzâdebaşı, Fatih, Molla Gürânî, Uzunçarşı, Mahmud Paşa, Sultan Ahmed, Unkapanı ve Tahta kaleyi yakıp kül ettikten sonra Marmara sâhiline ulaşmış ve buraları da yakmıştı.<sup>9</sup>

Yüzyılın sonunda Osmanlı İmparatorluğu, Karlofça Antlaşması (1699)’ndan sonra “duraklama” dönemini bitirmiş “gerileme” dönemine girmiştir.

---

<sup>8</sup> Na’îma, Tarih-i Na’îma, Tabia – i Âmire Mat. 1147, c.2 s.153

<sup>9</sup> H.Yıldız, Doğuştan Günümüze Büyük İslâm Tarihi, c.11, s.56

## B.EDEBÎ DURUM

XVII. yüzyılın başlarında ekonomik ve siyasî yönden gerilemeye başlayan Osmanlı Devletinde edebiyat, bu yüzyılda gelişmesini sürdürmüştür. XVI. yüzyılda Türk Edebiyatının zirvesi idrâk edilmiş, Fuzûlî,<sup>1</sup> Bâkî<sup>2</sup> geçilmez şahsiyetler olarak kabul edilmişken XVII. Yüzyıl da tarihten aldığı hızla kendi şahsiyetlerini yetiştirmeğe başlamıştır.

Şiirde ve hele nesirde hızlı gelişmeler olmuştur. Divan şiiri imparatorluk şehirlerine, geçen asırdan daha fazla yayıldığı için Kırım, Peşte, Bağdat, Kâhire, Diyarbekir gibi büyük şehirlerde de ortamlar belirip, kuvvetli şairler yetişmiştir.

Yüzyılın başında yüzyılın en büyük iki şairinden biri olan Nefî'nin (1572-1634) kasîdeleriyle parladığı görülmüştür Erzurumlu Nefî<sup>3</sup> tantanalı ve mûsikîli bir şiir dilini meydana getirmeyi başarmıştır.<sup>4</sup> Zengin bir his ve hayal alemine sahip olan Şeyhülislâm Yahyâ Efendi<sup>5</sup> (1552-1643) kelime oyunları ve şekil san'atlarıyla süslediği, zarif, şuh ve âşikâne gazelleriyle kendisini üstad olarak kabul ettirmiştir.

İranda'ki zulümden Hindistan'a kaçıp orada yeni bir üslûp geliştiren şairlerin edebiyatımız üzerindeki tesirleri görülmektedir. Farsça yazan Hindistanlı şairlerin oluşturduğu bu üslûpla (Sebk-i Hindî) şiir yazan san'atkarlarımız ortaya çıkmıştır. Sebk-i Hindî ile şiirlerine incelik ve derin hayaller katan şairler arasında Nedîm-i Kadîm (Ö.1670), Neşâtî-i Mevlevî (Ö.1675), Vecdî (Ö.1660), Fehim-i Kadîm (Ö.1648) ve Nâilî-i Kadîm<sup>6</sup> önde gelirler.

<sup>1</sup> Fuzûlî, Fuzûlî Divanı, Hrz. A. Gölpınarlı, İst., İnkılap Yay., 1948

<sup>2</sup> Bakî, hayatı ve sanatı şiirleri, Hrz. Nevzat Yesirgil, İst. Varlık. Yay., 1972

<sup>3</sup> Nefî Hayatı, Sanatı, Şiirleri, Hrz. A. Karahan, İst., Varlık Yay., 1967

<sup>4</sup> F.K.Timurtaş, Tarih içinde Türk Edebiyatı, İst.Boğaziçi Yay., 1993 s.293

<sup>5</sup> Yahya Bey ve Divanından Örnekler, Hrz. M. Çavuşoğlu, Ank. Kültür ve T. B. Yay., 1983

<sup>6</sup> Nâilî, Hayatı, Sanatı, ve Şiirlerinden Seçmeler, Der. H. İpekten, Ank, Kültür ve T. B. Yay., 1986

Yine yüzyılın Nef'î ile birlikte en büyük şairi sayılan Nâbî<sup>7</sup> edebiyatımızda “düşünce şiiri” çırgığını açmıştır. “Hikemî” şiir mektebinin kurucusu O'dur.

XVII yüzyılın başlarında Nadirî (?-1626) ve Kafzâde Fâizî (?-1621) Bâki'yi Nef'î'ye bağlayan şairlerindendir.<sup>8</sup> Rubâî tarzının en verimli şairi sayılan Azmizâde Hâletî (1569-1630) de bu asırda yetişmiştir.

Mesnevî türü bu yüzyılda da gelişmeye devam etmiş ve Nevzâde Atayî (1583-1634) gibi en büyük Türk mesnevîcilerinden birini yetiştirmiştir. Şair aynı zamanda “Hamse” sahibidir. Bu büyük ustadan başka asrın mesnevî yazarları: Kafzâde Fâizî, Rıfatî, Fâsîh Dede, Riyazî vs.dir.

XVII. yüzyılda Sâbit'e: “Kaldırım taşları altında birer şair var.” dedirtecek kadar çok şair yetişmiştir. Nef'î, Nâbî, Nâilî, Neşatî, Şeyhülislam Yahyâ gibi büyük şairlerden başka Nef'î ile Nâilî arasında bir köprü telakkî edilen Sabrî (Ö.1645)<sup>9</sup>, Vecdî (?-1660), Bahtî (1590-1617), Nâdirî (?-1626), Enveri, Mehmet Şahî (1562-1654), Bahâyî (1601-53), Dâî Mehmed Efendi(?-1659), Cevrî (1595-1654) İsmetî, Tıflî vb. yüzyılın şairleri arasında sayılabilir. Bu kadar çok şairin yetiştiği bu yüzyılda şüphesiz şair padişahların ve şairleri koruyan devlet erkanının rolleri büyüktür ki yukarıda Bahtî mahlasıyla zikrettiğimiz şair Sultan I. Ahmet'tir. Ayrıca bu asır Türk şairlerinin Acem Üstadlarını geçtiklerini iddia ettikleri bir asır olmuştur.

Yüzyıl nesir sahasında da büyük şahsiyetlerin yetişmesine şahit olmuştur. Peçevî Tarihi adıyla şöhret kazanan eserin sahibi Peçevî (1574-1650), 1659-1691 tarihleri arası Osmanlı tarihini konu alan Naimâ Tarihi'nin yazarı Naimâ (1652-1716) ve Karaçelebizâde Abdülaziz (1592) dönemin tarih yazarlarıdır.

<sup>7</sup> A. Karahan, Nabi, Ank., Kültür ve T. Bak. Yay., 1987

<sup>8</sup> V.M.Kocatürk, Türk Edebiyatı Tarihi, Ankara Ayyıldız Matbaası, 1970s.447

<sup>9</sup> a.g.e, s 447

Yalnız asrın değil, bütün Türk edebiyatının seyahat yazarı Evliyâ Çelebi (1611-1681), Türk tarihinin Osmanlı devrinde benzerlerine az rastlanan geniş ve müsbet dşnşl bir âlim, modern ruhlu bir fikir adamı olan Avrupa ilim âleminde ‘‘Hacı Kalfa’’ adıyla tanınan Kâtip Çelebi (1609-1656) yüzyılın büyük şâhsiyetlerindedir.

San’atlı nesrin iki büyük ustası durumunda bulunan Veysî (1561-1627) ve Nergîsî (?-1633)’nin yanında bîlhassa ‘‘mnşi’’ olarak devrinde büyük şöhret yapan Okçuzade Mehmet şâhî (1562-1629) de devrin önemli sîmalarındandır.



# I.BÖLÜM

# ABDÜLBÂKİ ÂRİF EFENDİ'NİN HAYATI, ESERLERİ, VE EDEBÎ KİŞİLİĞİ

## A- ÂRİF MAHLASLI ŞÂİRLER

Araştırdığımız kaynaklarda 'Ârif mahlasıyla şiirler yazan yirmibeş şaire rastladık.

1-'Ârif: Asıl adı Arif Çelebi olup İstanbulludur. Doğum ve ölüm tarihi belli değildir. 16. yüzyıl şairidir.<sup>1</sup>

2-'Ârif: Asıl adı 'Ârif Mehmet Çelebi olan şair kadılık yapmıştır. Şair Visali'nin oğlu olup Kütaya'lıdır.H 1068 M 1657'de vefat etmiştir. "Şehrengizi" vardır.<sup>2</sup>

3-'Ârif: Bursa'lı olup asıl adı Mustafa 'Ârif Efendi'dir. H 1083 M 1682 de vefat etmiştir.<sup>3</sup>

4-'Ârif: Asıl adı Eminzâde 'Ârif Mehmet Çelebi olan şair Bursalıdır. Doğum tarihi belli değildir. H 1088 M 1677 de İstanbul da ölmüştür.<sup>4</sup>

5-'Ârif: Eskişehirlidir. Ârif Ali Efendi olarak bilinen şair kadılıklarda bulunmuştur. H 1100 m 1688 de vefat etmiştir.<sup>5</sup>

6-'Ârif: Asıl adı Mehmet olan şair Reisülküttaptır. Bazı memuriyetlerden sonra vezirlik yapmıştır. H 1146 M 1733 te katledilerek öldürülmüştür.<sup>6</sup>

<sup>1</sup> Ahdî, Gülşen-i Şu'arâ, Millet Kütüphanesi (Ali Emiri), s.268

<sup>2</sup> Mehmet Süreyya, Sicill-i Osmânî, c.2, s.264; M.Nail Tuman Tuhfe-i Nâilî, c.2, s.601

<sup>3</sup> Safâyî, Safâyî Tezkiresi, Süleymaniye Kütüphanesi (Esad Efendi) 2549, s.335

<sup>4</sup> Mehmet Süreyya, Sicill-i Osmânî, c.2, s.264; İ.Beliğ, Nuhbetü'l-Âsâr li-zeyli zübdeti'l-Eş'ar (Hzr. A.Abdülkadiroğlu), Ankara, A.K.M. Yayınları, 1999, s.246

<sup>5</sup> Salim Tezkeresi, Süleymaniye Kütüb. (İhsan Mahvi) 60, s.447; Mehmet Süreyya, Sicill-i Osmanî, c.2, s.265

<sup>6</sup> Haluk İpekten ve diğ., Tezkerelere göre Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü, Ank. 1988, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., S.36

7-‘Ârif: Asıl adı Mehmet olan şairin ölüm tarihi H 1265 M 1648 dir. Kethüda sanıyla tanınmıştır. Divanı vardır.<sup>7</sup>

8-‘Ârif: Önceleri Âhi sonra ‘Ârif mahlasını kullanan şairin asıl adı Mehmet’tir. Sultan ikinci Mustafa devri şairlerindedir. Tarih düşürmede usta bir şair olarak kaynaklarda yer alır.<sup>8</sup>

9-‘Ârif: I. Sultan Hamid devri şairlerindedir. Asıl adı Mehmet ‘Ârif Efendidir.<sup>9</sup>

10-‘Ârif: Bursa da doğmuş olan şairin asıl adı Mustafa’dır. Öğrenimini tamamladıktan sonra zaim olmuştur. Ölüm tarihi H 1083 M 1672 dir.<sup>10</sup>

11-‘Ârif: Asıl adı ‘Ârif Mehmed’dir. Öğrenimini tamamladıktan sonra kadılık yapmış. Gelibolu kadısı iken H 1126 M 1714 te vefat etmiştir.<sup>11</sup>

12-‘Ârif: Hacı Mehmed ‘Ârif Efendi adıyla bilinen şair Hafız Muhammet Sadık Efendi’nin oğludur. H 1185 M 1771 de doğmuş. H 1265 M 1848 de vefat etmiştir.<sup>12</sup>

13-‘Ârif: İstanbullu olup asıl adı Mehmed ‘Ârif olan şair Şakir Efendinin oğludur. H 1329 M 1920 de vefat etmiştir.<sup>13</sup>

14-‘Ârif: Asıl adı Mehmed olan şair müderis-zade sanıyla tanınmıştır. Babası Ankaralı Şeyh Mustafa Efendidir. Üçüncü Ahmed zamanında Tüfekçi başı ve daha sonra anahtar ağası olmuştur. Rūznāmecilik ve kadılık yapmıştır. Divanı vardır. Vassaf Tarihini şerh etmiştir.<sup>14</sup>

<sup>7</sup> a.g.e., s.37

<sup>8</sup> M. Nâil Tuman, Tuhfe-i Nâilî,(Haz. C. Kurnaz-M. Tatçı); Ank. Bizim Büro Yayınları, s.608

<sup>9</sup> a.g.e., s.608; Sicill-i Osmânî, c.3, s.267

<sup>10</sup> Halük İpekten ve diğ., Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü, Ank. 1988, s.35

<sup>11</sup> İ. Belig, Nuhbetü’l Âsâr, (Haz. A. Abdulkadiroğlu), A.K.M. Yay, s.246

<sup>12</sup> Mehmet Süreyya; Sicill-i Osmânî, İstanbul, Matbaa-i Amire, 1357, c.2, s.273/M.Nail Tuman, Tuhfe-i Nailî, Ank. 2001, (Haz. C. Kurnaz-M. Tatçı), s.608

<sup>13</sup> a.g.e., s.607/Bursalı Tahir, Osmanlı Müellifleri c.2, s.345

<sup>14</sup> Halük İpekten ve diğ., Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü, Ank. 1988, s.37

15-‘Ârif: Divan-ı hümâyundan Ali Beğ’in oğludur. Tahrîrât Katibi olan şair H 1248 M 1832’de İstanbul’da doğmuştur. Sicill-i Osmânî’de Erzurumlu olduğu yazılıdır.<sup>15</sup>

16-‘Ârif: Asıl adı Molla Mehmet Şerif Ağa Naki’dir. Babası Mehmet Nakî olan şair kadılık yapmıştır. Buharalıdır.<sup>16</sup>

17-‘Ârif: İsa-zâde Abdullah Efendi’nin oğludur. İlim ve irfan ile şöret bulmuştur. Şiir ve inşâda kudretli bir şair olarak anılmaktadır.<sup>17</sup>

18-‘Ârif: Kütahyalı Ahmed Efendi’nin akrabasındandır. Sultan üçüncü Ahmet devri şairlerindedir. İran’dan gelmiştir. Elçidir.<sup>18</sup>

19-‘Ârif: İstanbul’da doğmuş olan şair Arabistan ordusu müşirliği yapmıştır. Asıl adı Müşir Mehmed Paşadır. H 1225 M 1810 tarihinde doğduğu bilinen şairin ölüm tarihi kaynaklarda bildirilmemiştir.<sup>19</sup>

20-‘Ârif: Hacı ‘Ârif Efendi adıyla tanınan şair katiplik yapmıştır.<sup>20</sup>

21-‘Ârif: Dârüssaâde yazıcılığından hâcegân olmuştur.<sup>21</sup>

22-‘Ârif: Yenikapı Mevlevihanesi şeyhlerindedir. H 1137 senesinde vefat etmiştir.<sup>22</sup>

23-‘Ârif: Salih Efendi’nin oğludur. Mektubî ve Amedî odalarında memurluk yapmış olan ‘Ârif beğ, Divan sahibidir. Kayseri de H 1238 M 1822 de vefat etmiştir.<sup>23</sup>

<sup>15</sup> M. Nâil Tuman, Tuhfe-i Nâilî,(Haz. C. Kurnaz-M. Tatçı), Ank. Bizim Büro Yayınları, s.609

<sup>16</sup> Ramiz ve Âdâb-ı Zurafası Haz. Sadık Erdem, Ankara, AKM Yayınları 1994, s.201

<sup>17</sup> Ramiz ve Âdâb-ı Zurafası Haz. Sadık Erdem, Ankara, AKM Yayınları 1994, s.201/ M. Nail Tuman, Tuhfe-i Nailî, s.609

<sup>18</sup> Salim, Salim Tezkeresi, Süleymaniye Kütüphanesi İ. Mahvi 60, s.446/ M. Nail Tuman, Tuhfe-i Nailî, s.609

<sup>19</sup> M. Nail Tuman, Tuhfe-i Nailî, s.609

<sup>20</sup> Mehmet Süreyya, Sicill-i Osmânî, Matbaa-i Âmire, 1357, c.3, s.269

<sup>21</sup> Halûk İpekten ve diğ., Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü, Ank. 1988, s.38

<sup>22</sup> Ramiz ve Âdâb-ı Zurafası Haz. Sadık Erdem, Ankara, AKM Yayınları 1994, s.201

<sup>23</sup> M. Nâil Tuman, Tuhfe-i Nâilî,(Haz. C. Kurnaz-M. Tatçı), Ank. Bizim Büro Yayınları, s.609

24-‘Ârif: Hacı ‘Ârif Çelebil olarak bilinen şair Konya Mevlevihanesi şeyhlerindedir. H 1159 M 1746’da vefat etmiştir.<sup>24</sup>

25-‘Ârif: Şeyh ‘Ârif Efendi olarak tanınmış şair Lefkoşalıdır. Babası Mustafa Dededir. Lefkoşe mevlevihanesi şeyhlerindedir. H 1138 M 1725 te vefat etmiştir.<sup>25</sup>



---

<sup>24</sup> a.g.e., s.604

<sup>25</sup> Mehmet Süreyya, Sicill-i Osmânî, Matbaa-i Âmire, 1357, c.3, s.265

## B. ABDÜLBÂKİ ‘ÂRİF EFENDİ’NİN HAYATI

‘Ârif mahlasıyla şiirler yazan Âbdülbaki ‘Ârif Efendi İstanbul’da, Kasımpaşa’da doğmuştur. Babası Tersâne-i Âmire mahzen katibi olup (h 1082- m 1671) vefat eden Emmi-zâde Mehmet Efendidir.<sup>1</sup>Bazı eserlerin müellif ve ketebe kayıtlarında ve kütüphane fişlerinde dedesinin adı Mustafa olarak belirtilmiştir. Bundan dolayı da Abdülbâki ‘Ârif b. Mehmed b. Mustafa şeklinde alınmaktadır. Şiirlerinde ‘Ârif mahlasını kullandığından ‘Ârif Abdülbâki olarak tanınmıştır. Bazı kaynaklarda Sadr-ı Rum<sup>2</sup>Arapça kaynaklarda ise ‘Ârif er-Rûmî ismiyle zikredilmektedir.

Doğum tarihi belli değildir. Medrese tahsilini tamamladıktan sonra (1064 h. 1652 m.) tarihinde Rumeli Kazaskerliğinden mâzul Memikzade Mustafa Efendiden mülâzım olmuştur.<sup>3</sup> Şeyhi ise Bosnalı Bâli Efendiden mülâzım olduğunu kaydetmiştir.<sup>4</sup> Mülazemet tarihi (1062 h-1652 m) belli olduğuna göre doğum senesinin 1043 h 1633 m olması ihtimali yüksektir.

Abdülbâki ‘Ârif Efendi Hameyn evkâfı kâtipliği yapmış<sup>5</sup> ve sonra sırası gelince H 1076 1655 M’ de İstanbul’da defterdar Yahya Efendi müderrisliğine tayin edilmiştir.

Abdülbâki ‘Ârif Efendi bu müderrislik hayatında ehliyet ve kabiliyet gösterenleri himaye eden Veziriâzam Köprülü Fazıl Ahmed Paşa’ya intisap etmiştir. Gösterdiği başarı dolayısıyla müderrislik dereceleri süratle yükselmiş ve hâmisî Fazıl Ahmed Paşa’dan sonra onun eniştesi Merzifonlu Kara Mustafa Paşa’dan ilgi ve yardım görmüştür<sup>6</sup> ve onlar için kasideler yazmıştır.

<sup>1</sup> İsmail Hakkı Uzunçarşılı, “Değerli Türk Âlimi ve Güzel Sanatlar Üstadı Abdülbâki ‘Ârif Efendi”, T.T.K. Belleten XXII/85 (1958), s.101

<sup>2</sup> İslam Ansiklopedisi, Abdülbâki ‘Ârif Efendi Maddesi, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, c I, s.195-198

<sup>3</sup> Salim, Tezkire-i Şuara ; Süleymaniye Kütüphanesi (İhsan Mahfi) s.442

<sup>4</sup> Şeyhî, Vekâyiü’l-Fuzalâ (Neşr. Abdulkadir Özcan) İts. 1988

<sup>5</sup> İ.Hakkı Uzunçarşılı, “Değerli Türk Alimi ve Güzel Sanatlar Üstadı Abdülbâki Efendi”, T.T.K. Belleten XXII/85 (1958), s.102

<sup>6</sup> a.g.e.,s.102

Abdlbki ‘rif Efendi Defterdar Yahy Medresi mderrisliğinden sonra Mallzade, Hüsrev Kethüda (1672), Sekbn-ı li (1673) ve Barbaros Hayrettin Paşa (1675) medreselerinde müderrislik yapmıştır. 1086 h-1675 m senesinde sahn-ı seman medreslerine terfi etmiş buradan da terfi etmek buradan da terfi etmek suretiyle 1087 h 1676 m de Kuyucu Murad Paşa ve Atik Valide Sultan Medreselerine müderrislik yaptıktan sonra Sleymniye medreselerinden birine tayin olmuş<sup>7</sup> ve müderrislik derecelerini tamamlamıştır.

Osmanlıda müderrislik derecelerini tamamlayan müderrisler Mevli ismiyle mühim sancak ve vilayetlerde kadılık ederlerdir. Abdlbki ‘rif Efendi de fiilen sahn-ı Slemaniyeye mderrisliğini yaptıktan sonra 1093’de (1682) Selanik kadısı olmuş 1094 (1683)’te<sup>8</sup> IV Mehmed tarafından, zevku sefaya düşkün olduğu iddiasıyla yapılan şikayet üzerine görevden alınmış ve sürgün edilmiştir.<sup>9</sup>

Abdlbki ‘rif Efendi azledildikten sonra dört sene kadar aıktta kalmış boş kaldığı bu devrede hattatlık yaparak geinmiştir.<sup>10</sup> Daha sonra affolunan ‘rif Efendi 1098’de (1687) Bursa kadılığı, 1103’te (1692) de Mısırı kadılığına atanmış, 1109 (1698)’de ise İstanbul kadısı olmuştur.<sup>11</sup>

Abdlbki ‘rif Efendi, 1113 (1702)’ te Anadolu kazaskeri olmuş daha sonra da 1118 (1706) ve 1122 (1710 ) yıllarında iki defa olmak üzere Rumeli kazaskerliğine getirilmiştir.<sup>12</sup> Kazaskerlik görevini tamamlayan Abdlbki ‘rif Efendi bir süre Bursa’ya sürgüne gönderilmiş fakat bu sürgün uzun sürmemiş, (1124) 1712’de İstanbul’a dönmüş<sup>13</sup> ve (1125) 1713’de aşırı su

<sup>7</sup> Salim, Salim Teskiresi, Süleymaniye Kütüphanesi (İhsan Mahvi), s.443

<sup>8</sup> Mehmet Sreyy, Sicill-i Osmn, İstanbul 1996, Çağ Yayınları, c.1, s.101

<sup>9</sup> Raşid, Raşid Tarihi, İstanbul, Tatyos Divitiyon Matbaası, s.10

<sup>10</sup> şeket Rado, Türk Hattatları, İst., Yayın Matbaacılık Ltd.şti.,1984, s.121

<sup>11</sup> İ.H.Uzunarşılı, “Değerli Türk limi ve Güzel Sanatlar stadı Abdlbki ‘rif Efendi’”, TTK Belleten XXII/85 (1958), s.104

<sup>12</sup> Salim, Salim Tezkiresi, Süleymaniye Kütüphanesi (İhsan Mahvi), s.444

<sup>13</sup> a.g.e., s.444

kaybından seksen yaşını geçmiş olduğu halde vefat etmiştir.<sup>14</sup> Kabri Eyüp'tedir.

Abdülbâki Ârif Efendi'nin vefatı samimî bir teesür uyandırmış, birçok şairler vefatına tarih ve mersiyeler söylemişlerdir.<sup>15</sup>

Abdülbâki Ârif Efendi'nin talebelerinden Seyyid Vehbî,

Gidüp 'Ârif Efendi kaldı ismi dehre bâkî

mısra'ıyla şairin ölümüne tarih düşürken, mısraın içinde bulunduğu manzume şairin kabir taşına yazılmıştır.<sup>16</sup> Şair Sıddık Yahya Efendi de:

'Ârif-i billah 'Abdülbâki-i adn aşiyân

mısraını tarih düşürmüştür.<sup>17</sup>

---

<sup>14</sup> İ.Hakkı Uzunçarşılı, "Değerli Türk Alimi ve Güzel Sanatlar Üstadı Abdülbâki Efendi, TTK Belleten XXII/85 (1958), s.104

<sup>15</sup> Salim, Salim Tezkiresi, s.444

<sup>16</sup> İ.Hakkı Uzunçarşılı, TTK Belleten XXII/85, s.104

<sup>17</sup> Salim, Salim Tezkiresi, Süleymaniye Kütüphanesi,s.444

## C- ABDÜLBÂKİ ÂRİF EFENDİ’NİN ESERLERİ

Çağının yaygın deyimiyile hezârfen bir kişiliğe sahip olan Abdülbâki Efendi’nin edebiyat, sarf, nahiv ve ilm-i kelâma dair irili ufaklı birçok eseri ile bazı tercüme ve şerhleri bulunmaktadır.<sup>1</sup> Eserlerinden başlıcaları şunlardır.

### 1-TÜRKÇE DİVAN

Türkçe şiirlerin yer aldığı bu eserin çalışmalarımızda dört nüshasını tesbit ettik. Bunlardan üç nüsha İstanbul Üniversitesi kütüphanesinde 1 nüshası da Süleymâniye Kütüphanesinde bulunmaktadır.

Biz bu bölümde olumsuz durumlardan dolayı ulaşamadığımız İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi’ndeki iki nüsha hakkında elde ettiğimiz bilgileri verip diğer nüshaları “Divanın İncelenmesi” bölümünde inceleyeceğiz.

Ulaşamadığımız nüshaların birincisi, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi T.2796 da kayıtlı nüshadır. Bu nüshada 20 kasîde, 1 terkîbi bend, 52 gazel vardır. İkinci nüsha İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi T.5562/1 de kayıtlı 40 yapraklı nüshadır. Bu nüshada 13 kasîde, 16 tarih, 49 gazel, 6 beyit, 2 rubâi, 3 kıt’a vardır.<sup>2</sup>

### 2-Mİ’RACNÂME

Yer yer mensur kısımları bulunan 315 beyitlik bir mesnevî’dir.<sup>3</sup> Kaynaklarda bestelenerek her yıl miraç kandilinde okunması ve bu esnâda davetlilere şeker, şerbet, öd ve anber ikram edilmesi için Abdülbâki Efendi tarafından bir vakıf yapıldığı, bu geleneğin daha sonra bozulduğu bildirilmektedir.

Eserin İstanbul Üniversitesi Kütüphanesinde (TY.2480,2633,4636) Süleymâniye Kütüphanesinde (Hacı Mahmud Efendi,3702,3879,4478) ve yine Süleymâniye(Hamidiye) Kütüphanesinde 1200 numara ile kayıtlı 174 yapraklı

<sup>1</sup> İslam Ansiklopedisi, Hzr. M. Uzun, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, c.1, s.197

<sup>2</sup> T.Y.D.K., c.3, s.611-613

<sup>3</sup> Hüseyin Ayan. “Abdülbâki Ârif Efendi’nin Mirâciyesi ” S.Ü. İlahiyat Fakültesi Yıllığı, 1985, s. 1

“Mecmua‘a-i Nu‘ût-ı Nebeviyye’nin (112b-126b) sahifelerini kaplayan mesnevilerini görürüz. Miraciyeler üzerine bir doktora çalışması yapan Metin Akar, eserinde Abdûlbâki Efendi’nin miraciyesini tanıtmış, ancak onun ölüm tarihini yanlış olarak 1810 gösterdiği için Mi‘râciyenin yazılış tarihini 1810’dan önce olarak göstermiştir.<sup>4</sup> Osmanlı Müellifleri’nde de Abdûlbaki Efendi’nin ölüm tarihi(H.1225-1810) olarak gösterilmiştir.<sup>5</sup>

### 3-SİYER-İ NEBÎ

Manzum bir mukaddimeyle başlayan bu mensur eser, Hz. Peygamberin ecdâdından itibaren Peygamberliğin dördüncü yılına kadar cereyan eden olayları anlatmaktadır. Abdûlbâki Efendi eseri bitirmeden vefa etmiştir. Sağlığında yazdığı eserin üç nüshası İstanbul Üniversitesi Kütüphanesinde (TY.1472,1673,9714)de bulunmaktadır.<sup>6</sup> Süleymâniye Kütüphanesinde (Esad Efendi) 3719/7, Hâlet Efendi 733, Hamidiye 954,955 numaralarda kayıtlı değişik nüshalar da bulunmaktadır.

### 4-MENÂHİCÜ’L-USÛLİ’D-DÎNİYYE İLÂ MEVÂKİFİ’L MAKÂSİDİ’L-AYNİYYE

Kelam ilmi ve metotları hakkında yazılmış Türkçe bir kitaptır. Ancak kaynaklardan Kitabü’l-Menâhic, Menâhicü’l usûlid-dîniyye vb. isimlerle kayıtlıdır. Eserin Süleymâniye Kütüphanesi TY 2155 ve 1631’de iki nüshası mevcuttur.

### 5-MAKAME-İ FETHİYYE

Bu eserin ismi Osmanlı Müelliflerinden geçmesine rağmen muhtevası konusunda herhangi bir bilgi edemedik.

### 6-MAKÂLE-İ KANDİYYE

Köprülüzâde Fazıl Ahmed Paşa’nın Uyvarda kazandığı başarı ve Kandiyeye’yi zabtetmesi dolayısıyla yazılmış bir manzumedir. Brockelman’ın

<sup>4</sup> Metin Akar, Türk Edebiyatında Manzum Mi‘ac-Nâmeler; Ankara 1987, s.184-189

<sup>5</sup> Bursalı Mehmed Tahir Efendi, Osmanlı Müellifleri, Meral Yayınları, c.1, s.262

<sup>6</sup> İslam Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, c.1, s.197

Magâmat Fath Qandîya zikrettiği eserin bir nüshasının Leiden’de bulunduğu bildirilmektedir.<sup>7</sup>

#### 7-MA‘NE‘L-BİD‘A

Arapça bir eserdir. Âtîf Efendi Kütüphanesin’de 2822’de kayıtlı bir mecmuanın başında bulunmaktadır.

#### 8-İMRA‘E VE NEFSÜHÛ

Bir nüshası Âtîf Efendi Kütüphanesindeki mecmu‘ada yer almaktadır.

#### 9-MUKADDİME-İ AHLÂK-I NÂSİRÎ MU‘ARREBÎ

Nasirüddin-i Tûsî’nin eseri olan Ahlak-ı Nâsırî’nin mukaddemesinin Farsça’dan Arapça’ya tercümesidir.

#### 10-EL-MA‘RİFE VE‘N-NEKRE

Nahivle ilgili Arapça bir eserdir. Âtîf Efendi Kütüphanesindeki mecmu‘ada bir nüshası vardır.

#### 11-ŞERH-İ KASİDE-İ ‘ABDULLAH PAŞA

Bu eserin de bir nüshası Atîf Efendi Kütüphanesindeki mecmu‘ada mevcuttur. Köprülüzade Abdullah Paşanın Arapça kasidesinin şerhidir.

#### 12-TA‘RİBÛ RİSÂLETİ‘L- ‘İSÂM Fİ‘L-HAKİKATİ VE‘L-MECÂZ

İsâmüddin el-İsferâyînin (Ö.444/1537) Risale-i fi ‘ilmi‘l-Mecaz adlı Farsça eserinin Arapça’ya tercümesidir. Atîf Efendi Kütüphanesindeki mecmu‘a içinde (2822’de) bulunmaktadır. Ayrıca bir nüshası Leiden’de E.J.Brill koleksiyonun bulunmaktadır. (Bk. Brockkelmann, GAL suppl. II.571)

#### 13-RİSÂLE-İ LÂM

İslam Ansiklopedisinde Hediyyetü‘l-‘Ârifin’e dayanılarak eserin nahivle ilgili bir eser olduğu bilgisi veriliyor.<sup>8</sup>

<sup>7</sup> Brockhellman, GAL Suppl, c.2,s.630

<sup>8</sup> İslam Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, s.1, s.198

#### 14-TAHMÎS-İ KASÎDE-İ BÂNET SU'ÂD

Ka'b bin Züheyr'in Kaside-i Bürde adıyla anılan şiirinin tahmîsidir. Bir nüshası Süleymâniye Kütüphanesi'nde 1013/3 de bulunmaktadır.

Çeşitli kaynaklardan Abdülbâki Efendi'nin üç lisanda inşâ ve nazma muktedir olduğu yazılıdır. Ancak onun inşâsına tek örnek Süleymâniye Kütüphanesi, Tarlan Yazmaları arasında 75/5 te kayıtlı, Mecmu'a-i Nefise adlı mecmu'anın beşinci risâlesi olarak bulunan, Takdîmü Mecelleti'r-Râbi'a adlı risalede ki Arapça ve Türkçe yazılardır.

Bunlardan başka bazı kaynaklarda Abdülbâki 'Ârif Efendi'nin üç dilde divan sahibi belirtilmekte ise de yaptığımız çalışmalarda bu eserler hakkında herhangi bir bilgiye ulaşamadık.

## D. EDEBÎ KİŞİLİĞİ

Onyedinci asır ortaları ile onsekizinci asrın ilk çeyreğinde yaşamış olan ‘Ârif Efendi, ilim ve fazlına fikrî ve hukukî eserlerine ilave olarak güzel sanatlardan hattatlık, mûsikîşinaslık yönlerinden büyük üstad olarak tanınmış, yüksek ahlak ve tevazuıyla kendisini sevdirmiş ve saydırmıştır.<sup>1</sup>

Abdûlbâki Ârif Efendi’den bahseden bütün kaynaklar ondan övgüyle söz ederler. Çağının yaygın deyimiyile hezarfen bir kişiliğe sahip olan şair hakkında Mehmet Esat Efendi,

‘Âlim ü fazıl ü hattat ü fıkıh ü nahvî

Farisîdân ü mezâyây-ı sürûda vâkîf

Şair-i mâhir ü münşî ü müverrih ya‘ni

Cümleyi beyt-i muammâ gibi hâvî Ârif<sup>2</sup>

diye özetler.

Abdûlbâki Ârif Efendi iyi bir medrese tahsili görmüş, kuvvetli zekası ve tahsil hayatındaki çalışmalarıyla kısa zamanda kendisini göstermiştir.<sup>3</sup>

Onun yetişmesinde kendisini himaye eden Fazıl Ahmed, Merzifonlu Kara Mustafa, Musahip Mustafa ve Emmizade Hüseyin Paşaların önemli bir yeri vardır. Nitekim yukarda ismini zikrettiğimiz devlet adamlarına yazdığı kasideler bunun göstergesidir.

Ârif Efendi üç dilde şairdir. Hatta Salim Tezkeresinde üç lisanda divanı olduğu<sup>4</sup> kayıtlıdır. Ancak şairin Arapça ve Farsça divanları hakkında henüz elimizde bir kayıt yoktur.

<sup>1</sup> İ. H. Uzunçarşılı, “Değerli Türk Alimi ve Güzel Sanatlar Üstadı Abdûlbaki Ârif Efendi”, TTK Belleten, s.101

<sup>2</sup> Mehmed Esad Efendi, Atrabül-Âsâr, İstanbul 1311,

<sup>3</sup> İ. H. Uzunçarşılı, “Değerli Türk Alimi ve Güzel Sanatlar Üstadı Abdûlbaki Ârif Efendi”, TTK Belleten, s.101

Abdülbâki ‘Ârif Efendinin yaşadığı devir Sabit’e (ö.1712) “Kaldırım taşları altında birer şair var.” Dedirtecek kadar şairi bol bir devirdir. Nâbî (1642-1712) ‘Ârif Efendi ile çağdaştır. Gençlik yıllarında Nailî (ö.1666), yaşlılık yıllarında ise Nedim (1680?-1730) divan şiirinde parlayan isimlerdir.

Büyük şairlerin bulunduğu zamanda yetişmiş olan ‘Ârif Efendi Nailiyi kendisine üstad olarak kabul etmiştir. Bunu bir gazelinde şöyle dile getirir:

Cenâb-ı Nâili-i hoş-sühan kim kişver-i ma’nâ  
Zamân-ı devlet-i tab‘undan ma’mûr oldu gitdükçe  
Meğer bünyâd-ı semt-i şî‘r-i üstâd eyledüñ ‘Ârif  
Sühan-senci-i tab‘uñ reşk-i cumhûr oldu gitdükçe

(Divan, Gazel 50, Beyit 6-7)

Abdülbâki ‘Ârif Efendi gazel ve kaside şairidir diyebiliriz. Nitekim elimizde bulunan eserin çoğunluğunu bu türler oluşturmaktadır. Gazellerinde rindâne ve âşikânedir. Meclislerden, eğlenceden ve şaraptan bolca bahseder.

Gül-i şâd-âbdur hemvâre cām-ı mey bu meclisde  
Ki olmaz bir girizân-ı hevâ-yı dey bu meclisde  
Değişmez mey-keşân bir cāmı bunda mülk-i Cemşide  
Sifâl-i bâdedür rindâne tâc giy bu meclisde

(Divan, Gazel 41, Beyt 1-2)

Abdülbâki ‘Ârif Efendi’nin dili Nefî ve Nabî arasında, Nabî’ye daha yakındır.<sup>5</sup> Şiirlerinde manzumalarda bolca istifade eder. En çok kullandığı manzumlar klasik edebiyatta sıklıkla kullanılan manzumlardır.

Figânı bî-dilânuñ sine-sûz olmağ ba’îd olmaz  
Gülistan-ı gamuñ bülbülleri âteş-nevâdur hep  
(Divan, Gazel 3, Beyt 2)

beytinde gül bülbül mazmununu kullanan şair,

<sup>4</sup> Salim Tezkeresi, Süleymaniye Kütüphanesi İhsan Mahvi Nüması s.443

<sup>5</sup> Vasfî Mahir Kocatürk, Türk Edebiyatı Tarihi, Ank., Edebiyat Yay., 1970, s.504

Aşk konusunda Kays ve Ferhad kadar büyük aşık olmadığını bilincindedir. Bunla birlikte şair aşk vadisinin kolay bir yolunu bulduğunu söyler.

Kays u Ferhāduñ ne kūh u ne beyābānun bilür  
Vādi-i ‘aşkuñ göñül bir rāh-ı āsānun bilür

(Divan, Gazel 5, Beyt 1)

Aşağıdaki beyitte ise şarabı icat ettiğine inanılan Cem’e işaretle Cem’le kendisine iş tutar.

Göñül bir bezm-i pür- şevkun kadeh-peymālarundandır  
Ki rüh-ı Cem ānuñ ser-mest-i bi-pervālarundandır

Abdülbâki ‘Ârif Efendi vezne hakimdir. Şiirlerinde vezin kusurlarına rastlanmaz. Ortak edebî zevkin neticesi olarak diğer şairlerimizce de benimsenip sıkça kullanılan vezinleri tercih etmiştir. Miracıyesinde konunun değişmesi ile birlikte vezni değiştirmiş, altı değişik kalıp kullanarak ustalığını göstermiştir.

Abdülbâki ‘Ârif Efendi ilmi sahada mühim bir şahsiyettir. Özellikle dini ilimlerde geniş bir bilgiye sahiptir. Bunu ortaya koyduğu Mi’racnâme, Siyer – i Nebî ve Menâhicü’l Usûl gibi eserlerinde göstermektedir. Bunun sonucu olarak Anadolu ve Rumeli Kazaskerliği yapmış, bu makamlardan sonra gelen şeyhülislamlık makamına ulaşmadan vefat etmiştir. Bu yönüyle ve divanındaki şiirlerine bakarak şairin Baki yolunda bir şair olduğu söylenebilir.

Nefî gibi Abdülbâki ‘Ârif Efendi de şairliğini beğenir ve kendisini över.

Olsam ey ‘Ârif müretteb-sâz almaz ‘aynuna  
Tumturāk-ı Hüsrevāni nazm-ı divānum gören

(Divan, Gazel 33, Beyt 5)

beytinden kendi şiirlerini görenlerin Hüsrev’in tumturak şiirlerini göze almayacaklarını dile getirir.

Şi'rime eyledi teslim 'udevā ey 'Ârif  
Oldı vâdi-i sühan bana müselleme ne disün

(Divan, Gazel 29, Beyt 6)

diyerek düşmanların bile söz vadisini kendisine teslim ettiğini söyler.

'Ârif Efendi Köprülüzade Fazıl Ahmed Paşa'ya Uyvar Seferinden  
İstanbul'a dönüşünde sunduğu kasidede;

Nevâz-ı manzûruñ olsa 'Ârif-i bî-kes ki ferâhimle

Ma'ârif-i âşinâdur hisse-dâr-ı kâbiliyyetdür

Yine hâli değül her fennüñ erbâbıyla şirketden

Edîb-i nüktedândur şâ'ir-i nâzik-ıtabî'atdur

diyerek nüktedanlığından , nazik tabiatlı bir şair olduğundan ve ilimlerle aşinalığından bahseder. Bunun yanında bir taraftan da alçak gönüllüğü elden bırakmaz.

Şair, alim, hattat ve mûsikîşinas olan Abdülbâki Ârif Efendi devrinde fikir ve edebiyat zümresi içinde çok tanınmış ve büyük bir saygı ile karşılanmıştır. Nevzemin olarak nitelendirilen bir çok gazeli de mecmualarda yer almıştır.<sup>6</sup>

Devrinde çok takdir edilen bir şair olmakla birlikte sonraları şöhreti azalan Abdülbâki 'Ârif Efendi büyük divan şairleri arasında yer alamamıştır. Çünkü divan şiirinde Nâbî gibi Nefî gibi muayyen bir sahayı temsil edebilecek derecede üstün bir hususiyet gösterememiştir. Bugün Nâbî, Nefî gibi büyük şairlerin gölgesinde kalmağa mecbur olmuştur.

<sup>6</sup> Vasfî Mahir Kocatürk, Türk Edebiyatı Tarihi, Ankara 1970, s.504

# II.BÖLÜM

# ABDÜLBÂKİ ‘ÂRİF DİVANİ’NİN İNCELENMESİ

Abdülbâki ‘Ârif Efendi’nin divanında göze çarpan ilk özellik tevhid münacaat ve na ‘t olmayışıdır. Aynı zamanda eser mürettep bir divan değildir. Bilindiği gibi Allah’ın varlığını ve ululuğunu anlatan şiirlere tevhid, Allah’a yalvarış ve yakarışları anlatan şiirlere münacât ve Hz. Peygamberi övmek amacıyla yazılan şiirlere na ‘t denir. Bu türler genelde “kaside” nazım biçimiyle yazılırlar ve divan tertibinde başta yer alırlar. ‘Ârif Divanı’nda bu özellik yoktur. Dini içerikli şiirleri divanına almayışı dönemin diyer şairlerinin etkisinde olduğunu gösterir.

Divan yaşadığı devrin ileri gelenleri yazılan kasidelerle başlar. Fazıl Ahmed Paşa, Merzifonlu Mustafa Paşa, Amca-zâde Hüseyin Paşa ve 4. Mehmedin damadı Muhasip Mustafa Paşa için kasideler yazan ‘Ârif Efendi bu kişilerin yardımlarını ve himayelerini görmüştür.

‘Ârif Divanı’nda dikkatimizi çeken bir başka özellik de daha çok “talihten ve hayattan şikayet, toplumsal yergi, felsefi düşünce ve mersiye” gibi konuların işlendiği “terkib-i bend” nazım biçimiyle kaleme alınan bir kasîde’nin bulunmasıdır.

‘Ârif Divanı’nın çoğunluğunu kasideler ve gazeller oluşturur. Onun için ‘Ârif Efendi’ye “kaside ve gazel şairi” demek yanlış olmaz.

# NAZIM ŞEKİLLERİ

## a)KASİDELER:

‘Ârif Divanı’nda kaside nazım şekilleriyle yazılmış 10 manzume bulunmaktadır. Divanın başında bulunan ve Şultan 2. Mustafa’nın tahta çıkışı dolayısıyla terhib-i bend nazım biçimiyle yazılmış olan manzume de konu yönüyle bir övgü şiiridir.

Eserde kaside nazım biçimi kullanılarak yazılan ilk şiir, Beşiktaş Sarayı’nda Padişah Kasrının tamamlanması nedeniyle yazılmış 45 beyitlik bir “dâriyye”dir. Bu manzumede nesib bölümü yoktur. Şair doğrudan doğruya medhe başlamıştır. Dua bölümünde 4. Mehmed’in ismi zikredilmiş ve onun için dua edilmesinin gerekliliği üzerinde durulmuştur. Kaside

Zihî Devlet-serây-ı dil-keş-i pür-zîb-i şâhâne

Ki dâğ-ı reşkdür gül-mîh-i sakf-ı mihr-i rahşâna

beytiyle başlar.

Divanındaki ikinci kaside Uyvar seferinden İstanbul’a dönüşünde Köprülü-zade Fazıl Ahmet Paşa’ya sunulmuş olan,

Yine vakt-i tebâşîr-i sûtü’-ı mihr-i şevketdür

O zerk mencûk-ı devlet neyyir-i şubh-ı sa’âdetdür

beytiyle başlayan manzumedir. Devlet büyüklerinin seferden dönmeleri üzerine yazılan kasidlere “küdūmiyye” denir. Bu şiir de 68 beyitlik bir kūdūmiyyedir. 10 beyitlik bir girizgahdan sonra medhe geçmiştir.

‘Ârif Efendi himayesini ve yardımını gördüğü Merzifonlu Kara Mustafa Paşa için 47,36,43,69 ve 63 beyitlik beş kaside kaleme alınmıştır.

Bunlardan 63 beyitlik olanı Merzifonlu Kara Mustafa Paşa'ya kapudanlığında verilmiştir. Bu kasidelerde şair memduhunu deyim yerindeyse göklere çıkarır.

Bir nigāh-ı gāzab-alūdı hirāsān eyler

‘Arsa-i rezme sad Rüstem-ü şad Küşvārı

Yukarıdaki beyitte görüldüğü gibi bazende övgüde sınırı zorlar.

Şairin Merzifoluya sunduğu 63 beyitlik kaside içinde bir gazel vardır ki bu, içinde tegazzül'ün bulunduğu tek kasidedir.

‘Ârif Divanı’nda bir diğer kaside Sadrazam Yeğen Hüseyin Paşa için yazılmıştır. Kasidenin baş tarafına 1111 h (1699 m) tarihi düşünülmüştür. Amca-zade Hüseyin Paşa adıyla meşhur sadrazama Yeğen Hüseyin Paşa denmesinin sebebi Köprülü Mehmet Paşanın kardeşinin oğlu olmasındandır. Osmanlı devlet yönetimiyle bir dönem damgasını vurmuş olan “Köprülüler” le arasının iyi olduğu anlaşılan Ârfi Efendi 75 beyitlik bir şiirle Hüseyin Paşa'yı över. 15 beyitlik ilk bölümde şair, kötümser bir tablo çizer. Bu Osmanlının şairin şahsında kişileşmesidir.

Nice zamān idi kılmışdı huşksāl miḥan

Gül-i umīdimi pejmurde-i hazān-ı hüzüñ

beytiyle başlayan kasîdenin 16. beytinde şair memduhunun ismini zikrederek

Gül-i hadīka-i devlet Hüseyin Paşa kim

O‘dur bahār-ı hıyābān tıraz-ı halk-ı ḥasen

beytiyle girizgah yapmıştır.

Muvaffak eyledi bir kār-ı hayra Haḫ anı kim

Pesend idüp ‘uḫala cümle gördü müstaḫsen

Beytiyle Hüseyin Paşa zamanında imzalanan Osmanlı tarihinin en ağır antlaşmalarından biri olan “Karlofça Antlaşması” (1111 h-1699 m)’n da Paşa’ya desteğini dile getirir. ‘Ârif Efendi antlaşmadan bir yıl sonra vezir-i azam Yeğen Hüseyin Paşa tarafından taltif edilmiş ve Anadolu Kazaskeri olmuştur.

Ayrıca bir kaside 31-39. beyit arasındaki bölüm Farsçadır. Bu bölümde şair Farsça şiir söyleme yeteneğini sergiler.

Şerer zi-na‘l-i ez ü mî koned recā costen

Koned güzār-ı zene t̄y-i atlas-ı eflāk

Zi- na‘l-i āyine reneş k̄nend eger s̄zan

Feted s̄hāne-i āyine ç̄nki timsaleş.

Şair bunlardan başka 4. Mehmed’in damadı Musāhib Mustafa Paşa için 2 kaside yazmıştır. Biri 53 diğeri 27 beyitlik bu kasidelerin birincisi olan ve

Oldı bād-ı seheri müjde-resān-ı iḳbāl

Kalmadı p̄ş-gehimde eser-i gerd-i melāl

Viridi dil-mürde-i endūha hayāt-ı cāvīd

Müjde-i s̄r-ı h̄māyūn eser-i ferruḥ-fāl

beyitleriyle başlayan ve Musahib Mustafa Paşa’ya 4. Mehmed’in damadı olmasını tebrik için yazılmıştır. Şiir bir s̄riyyedir.

Musahib Mustafa Paşa için yazılmış ikinci kaside “bir kalemniyye”dir. Şair ilk 5 beyitle kalemin niteliklerini anlattıktan sonra medhe geçmiştir.

b)KİT'A:

'Ârif Divanı'nın elde ettiğimiz Esad Efendi nüshasında bir kıt'a vardır. Kıt'a bir rahşiyedir. Bu kıt'ada padişahın aile abartılarak övülmüştür. Padişahın kim olduğu hakkında hiçbir ipucu mevcut değildir. Bu kıt'a mükerre olarak yazılmıştır.

c)TERKİB-İ BENDLER:

Divanda iki terkib-i bend vardır. Birincisi 8'er beyitlik olmak üzere 7 bend halinde yazılmıştır. Sultan 2. Mustafa'nın tahta çıkışı dolayısıyla kaleme alınmış bir medhiyedir. Birinci bend kasidelerdeki nesib bölümüne karşılık gelecek tarzda bir durum tasviriyle başlar. Yedinci bende kadar olan bölümde padişahın medh devam eder. Yedinci bend kasidelerdeki dua bölümünü andırır. 'Ârif Efendi bu bende padişahdan

Du'â-gūyun gulām-ı hāne-zārun 'Ârif-i bī-kes

Nevāl-i rafetünden hisse-yāb-ı igtinām olsun

beytiyle yardım talebinde bulunur. Bu manzume bir cülüsiyedir. Bilindiği gibi cülüsiye padişahın tahta çıkışı nedeniyle yazılan kasidelere denir.

Sultan 2 Mustafa, İkinci Ahmet'ten sonra 1695'de tahta çıkmıştır. İkinci Viyana bozgunundan sonra peş peşe gelen mağlubiyetlerle sarsılmış olan Osmanlı'da gayretli ve vatan sevgisiyle dolu bir insan olan ikinci Mustafa'nın tahta çıkışı sevinçle karşılanmıştır.<sup>1</sup> Bu manzume de bu sevincin bir göstergesi olsa gerektir.

Terkîb-i bendlerin asıl konusu talihten ve hayattan şikayetler, dinî, tasavvufî, felsefî düşünceler, toplumsal yergi ve mersiyedir.<sup>2</sup> Ârif Efendi bu terkîb-i bende konu olarak bir farklılık göstermiştir.

<sup>1</sup> Hakkı Dursun Yıldız, Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi, İstanbul Çağ Yay., 1989, c 11, s.98

<sup>2</sup> Cem Dilçin, Örneklerle Türk Şiir Bilgisi, Ankara, Atatürk Kültür Dil ve Tarih Y.Kur.Yay.,s.233

İkinci terkîb-i bend altı beyitlik beş bend halinde yazılmıştır. Manzume de talihten şikayet, ayrılık acısı gibi konular işlenir.

Zamanıyla gönül bir ma'mûra-zâr-ı şevk idi şimdi

Harab oldu o şâhen-şâh-ı hüsnün terk-tâzından

beyti gibi manzumenin genelinde bir mersiye havası esmektedir.

#### d) GAZELLER

Divanda gazel nazım şekliyle yazılmış ellibeş manzume vardır. Gazellerin harflere göre dağılımı şöyledir:

ا :2	ش :1	ن :11
ب :1	ك :3	ه :12
ر :13	ل :1	ئ :4
ز :2	م :2	

Divan şiirinde en güzel manzumeler gazel tarzında yazıla gelmiştir. Şiiriyet bakımından güçlü olan bu eserlerin hacim yönünde ise diğerlerine göre az sayıdaki örnekleri bir yana bırakılırsa<sup>3</sup> genellikle kısa tutulmuşlardır. Türk edebiyatında gazeller 4-15 beyit arasında yazılmıştır. Divanlarda rastlanılan dört beyitlik gazellerin eksikmi yazıldığı yada yarım mı kaldıkları belli değildir.<sup>4</sup>

Nitekim Ârif Divanı'ndaki gazeller de oldukça kısadır. Gazellerin sadece 4,5,6 veya 7 beyitten oluştukları görülür. 4 beyitli bir, 5 beyitli otuz, 6 beyitli sekiz, 7 beyitli sekiz gazel vardır. Gazeller kısmı toplam 302 beyitten oluşmaktadır.

<sup>3</sup> Hüseyin Ayan, Nesimi Divanı, Ankara, Akçağ Yayınları, 1990, s.71

<sup>4</sup> Halûk İpekten, Eski Türk Edebiyatında Nazım Şekilleri, Ankara, Birlik Yay., 1985, s.18

Bilindiği gibi şairler mahlaslarını söyledikten sonra gazellerine bir ya da birkaç beyit eklerler. Bu tip gazellere “müzeyyel gazel” denir. Ârif divanında sadece yirmiyedinci gazel müzeyyel olup diğer bütün gazelerde mahlas vardır ve son beyittedir.

Gazelerde ağırlıkla işlenen konu aşk ve aşk acısıdır. Rindâne bir eda ile kaleme alınmışlardır. Mazmunları gazellerinde ustaca kullanan Ârif Efendinin özellikle aşkı terennüm ettiği gazellerinde lirizme ulaştığı görülür. Bunun sebebi de şairin mûsikî ye olan ilgisinden kaynaklansa gerektir. Şair bazı gazellerinde yaşadığı zamandan ve felekten şikayet eder. 1., 19., 23. ve 28. gazelleri buna örnek gösterebiliriz.

17. gazel ise Ârif Efendi'nin hayat felsefesini yansıttığı rindâne bir gazeldir.

Hırka-püşânuz ki dîbâ-yı mülevven bilmezüz

Sîne-çākân-ı gamuz ārâyiş-i ten bilmezüz

(Ârif Divanı, Gazel 17, Beyit 1)

Bütün bu nazım türlerinin yanında elimize geçmeyen Ârif Divanı'nın İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi T.2796 ve T.5562/1 numaralarda kayıtlı iki nüshasında<sup>5</sup> tarihler, beyitler, rübâiler ve incelediğimiz kasideler dışında kasideler olduğunu belirtmeliyiz.

---

<sup>5</sup> T.Y.D.K., c.3, s.611

## 2.VEZİN VE KAFİYE

### a)VEZİN

‘Ârif Efendi bütün şiirlerini aruzla yazmıştır. Ortak edebi zevkin neticesi olarak diğer şairlerimizce de benimsenip çokça kullanılan vezinleri tercih etmiş ve divanında yedi değişik aruz kalıbı kullanmıştır.

Şair bu vezinleri başarıyla uygulamıştır. ‘Ârif Efendi’nin aruzda ustalığının bir başka göstergesi miraciyesidir. Bu eserde bahislerin değişmesi ile birlikte vezni de değiştirmiş ve altı değişik kalıbı denemiştir.<sup>1</sup>

‘Ârif divanında-imale ve zihaf dahil- aruz kusuru sayılabilecek çok fazla hata yoktur.

Şairin kullandığı aruz kalıplarının şiirlere göre dağılımı şöyledir:

	<u>Gazel</u>	<u>Kaside</u>	<u>Kıta</u>	<u>Terkib-i Bend</u>
1- 3 fâ‘ilâtün 1 fâ‘ilün	14	1	-	-
2- 3 fe‘ilâtün 1 fe‘ilün	4	2	1	-
3- 4 mefâ‘ilün	16	4	-	2
4- mefâ‘ilün fe‘ilâtün mefâ‘ilün fe‘ilün	11	2	-	-
5- mef‘ülü 2 mefâ‘ilü fe‘ülün	3	-	-	-
6- mef‘ülü fâ‘ilâtü mefâ‘ilü fâ‘ilün	6	1	-	-
7- mefâ‘ilün fe‘ilâtün mefâ‘ilün fe‘ilâtün	1	-	-	-
Toplam	55	10	1	2

## b)KAFIYE

Kafiye konusunda ‘Ârif Efendi’ nin en belirgin özelliği redifli kafiye çok kullanmasıdır. Kafiye meydana getiren kelimelerin hemen hepsi Arapça ya da Farsça dır. Türkçe kelimeleri ise daha çok rediflerde ek, kelime ya da kelime grubu olarak kullanmıştır.

Gönül o seng-dile âh-ı cân-güdâz iderek  
Visâle rıfk ile nerm eyledüñ niyâz iderek  
(Divan,Gazel 21, Beyit 1)

‘Ayb ider hâl-i dil-i âşufte sāmānum gören  
Görmeden ol şühı etvâr-ı perişānum gören  
(Divan,Gazel 33, Beyit 1)

Söyledüp gayrı yanuñda beni hāmüş itme  
Düşmez idrāküñfe agyâr sözin güş itme  
(Divan,Gazel 49, Beyit 1)

‘Ârif Efendi daha çok zengin kafiye kullanır.

Yanmaz mı âh-ı sâ‘ika bārında bülbülüñ  
Bin hâr olursa rāh-güzārında bülbülüñ  
(Divan,Gazel 23, Beyit 1)

Seyrek de olsa Türkçe kelimelerle kafiye yapar.

Nāgāh ki meclisde o şühı bula düşdi  
Âşufte gönül mest idi huşyâr ola düşdi  
(Divan,Gazel 55, Beyit 1)

<sup>1</sup> Hüseyin Ayan, “Abdülbâki ‘Ârif Efendi’ nin Miraciyesi” S.Ü. İlahiyat Fakültesi Yıllığı, 1986, s.1

## 3-EDEBÎ SANATLAR

### 1-Aks-i Nâkıs:

Rüyuñı meydür meyi rüyun dilārā gösteren  
Gülşeni güldür güli gülşen mutarrā gösteren  
(‘Ârif Divan, Gazel 32, Beyit 1)

Bir cümle veya mısradaki kelimelerin yerlerinin anlam verecek şekilde değiştirilip tekrarlanması yoluyla yapılan sanata aks denir. Ancak kelimelerin bütünüyle değil bir kısmının yeri değiştirilirse Aks-i nâkıs olur. Yukarıdaki beyit de ruy ve mey kelimelerin yerleri değiştirilerek bu sanat kullanılmıştır.

### 2-Hüsn-i Ta‘lil:

Güş itmez oldu şâhid-i gül nâlesin meğer  
Kalmadı nakdi ceyb ü kenârunda bülbülün  
(‘Ârif Divan, Gazel 23, Beyit 4)

beyitinde gülün bülbülün nalesini dinlememesine sebep olarak bülbülün cebinde parasının kalmaması gösterilmiştir. Dolayısıyla doğal bir olay farklı ve güzel bir sebebe bağlanmıştır.

### 3-İstifham:

‘Ârif, divanında şiirde anlamı veya duyguları daha güçlü vurgulamak amacıyla istifham sanatından bolca yararlanır.

Neylesün şüküh itdükçe tecâhül neylesün  
Hâtır-ı ‘âşıkda yok tâb teğâfûl neylesün  
(‘Ârif Divan, Gazel 30, Beyit 1)

Cem‘ olmaz ehl-i hüş u mey ü nâb bir yire  
Gelsün mi hiç kettânile mehtâb bir yire  
(‘Ârif Divan, Gazel 46, Beyit 1)

---

Sipihre dūd-ı dil-i şu‘le-bār deġmez mi  
O sakf-ı köhneye bir kaç şerār deġmez mi

Kef-i ümidime girmez mi rişte-i âmāl  
O zülf-i ham-be-ham tār tār deġmez mi  
(‘Ârif Divan, Gazel 53, Beyit 1-2)

Germiyyet-i hayā mı ruh-ı tâbdâruñı  
Keyfiyyet-i şarâb mıdur şu‘le-hiz iden  
(‘Ârif Divan, Gazel 35, Beyit 2)

#### 4-İştikak:

Yine bir neş’e-i şādī cihāna şevk-bağşādur  
Ki feyz-i mevsim-i nev-rûz u ‘îyde ġibta fermādur  
(‘Ârif Divan, Terkib-i Bend 1, Beyit 1)

#### 5-Teşhis ve İntak

Bülbül figān u zârunñı tekrâra başladuñ  
Benzer şikāyet-i sitem-i hâra başladuñ

Olmaz ba‘id Kerem-i figān olduġın senüñ  
Zirā ki seyr-i şu‘le-i didāra başladun

Nev-rüzdur ki menkabe-peyrā olup yine  
Dil-h āhuñ üzre seyr-i çemenzāra başladuñ  
(‘Ârif Divan, Gazel 22, Beyit 1,2,3)

Şair bu beyitlerde bülbüle bir insan özelliġi vermiş tekrar etmek, sitem etmek gibi insana mahsus özellikler yardımıyla bülbülü kişileştirmiş ve teşhis yapmıştır.

---

6-Tenasüb:

Ol tabīb-i seng-dil olamaz hem-sāz-ı ‘ilāc  
Haste’-i derd u ğamun ammā ki dermānun bilür  
(‘Ârif Divan, Gazel 5, Beyit 2)

Beytinde tabib-ilaç-dert-derman ve hasta kelimeleri birbiriyle ilgili kelimelerdir.

Hümā-miniş ben o murğum ki bāğ-ı ‘ālemde  
Ne bir nişimen-i rāhat ne āşiyān buldum  
(‘Ârif Divan, Gazel 28, Beyit 2)

Bu beyit de ise anlam bakımından alakalı hüma-murg-aşyan kelimeleri ile tenasüb yapılmıştır.

‘Aşka hālet-bahş olan dildür dile sevdā-yı ‘aşk  
Sāğarı meydür meyi sāğar musaffā gösteren  
(‘Ârif Divan, Gazel 32, Beyit 2)

Her dem āh-ı seher ü nāle-i şeb-gir idelüm  
Gice gündüz elem-i firkatı takrir idelüm  
(‘Ârif Divan, Gazel 27, Beyit 1)

Yine yukarıdaki beyitlerde şairin aşk-dil-sevda; sağar-mey ve dem-seher-gece-gündüz, ah-nale-elem gibi birbirini hatırlatan kelimelerle tenasüb sanatına başvurmuştur.

7-Teşbih:

Dün teb-zede olmuş meğer ol tāze nihālim  
Gül-berg ruhi bir gün içinde sola düşdi  
(‘Ârif Divan, Gazel 55, Beyit 1)

Beyit de ‘Ârif Efendi yanağı gül yaprağına benzetmiştir. Benzetme benzetmenin iki unsuruyla yapıldığı için “Teşbih-i belig” vardır. Özellikle

~~kasidelerde ‘Ârif Efendi’nin memduhunu överken bu sanata ihtiyaç duyduğu~~  
ve sıklıkla kullandığı görülür.

#### 8-Mübalâğa:

Olur füsürde yine serd-i bād-ı āhumdan  
Olursa şem‘ meh ü mihr eğer çerāğ baña  
(‘Ârif Divan, Gazel 1, Beyit 1)

Şair yukarıdaki beyit de güneşin ve ayın ışıkları bana çerağ olsa yine ahımın rüzgarının tesirinde donmuş olur diyerek mübalâğa yapıyor.Özellikle kasidelerde bu sanattan çokça yararlanan ‘Ârif Efendi İkinci Mustafa’nın tahta çıkması nedeniyle yazdığı cülûsiyye’de

O şāh-ı kārđānuñ neyyir-i ikbāline nisbet  
Denilse nā-revādur āfitāba neyyir-i a’zam

Diyerek padişahın ikbalinin parlaklığı yanında güneşin parlaklığına büyük denilemeyeceğini ifade eder.

Yine aynı manzume de  
Meh ü hırşīd o şāhuñ müstefīz olsun zamīrūñden  
Cem u İskender alsun dāye re’y-i müstenīrīnden

Beytiyle de Cem ve İskenderin padişahın görüşlerinden kendilerine dayanak almaları gerektiği ayın ve güneşin padişaktan feyizlenmesi gerektiği söylenilerek mübalâğa yapılmıştır.

## SONUÇ

“Abdülbâki ‘Ârif Efendi’nin hayatı, Eserleri, Edebî Kişiliğine  
“Abdülbâki Ârif Efendi Divanı’nın Tenkidli Metni” adlı bu çalışmamızda  
ulaştığımız bilgileri şu şekilde özetleyebiliriz.

1- Abdülbâki Arif Efendi’nin hayatını ele alan bir çalışmanın bu zamana kadar yapılmadığı görülmüş, bu sebeple eski yeni bütün kaynaklar dayanarak hayat hikayesi ile ilgili bilgiler ortaya konulmuştur.

2- Abdülbaki Ârif Efendi çok yönlü bir şahsiyettir. Şâirliğinin yanında mûsikî ve hat sanatıyla ilgilenmiş ilmiyle devrinde saygı görmüş ve kendisini kabul ettirmiştir.

3- Türkçe’nin yanında Arapça ve Farsça’yı da iyi bilen ve bu dilleri ilmî eserlerinde ve şiirlerinde rahatlıkla kullanan bir şairdir.

4- Divanı mürettep bir divan değildir. Divanında tevhid ve münacaat yoktur. Kasidelerini devrinde himayelerini gördüğü Fazıl Ahmed Paşa, Merzifonlu Kara Mustafa Paşa, Amcazâde Hüseyin Paşa ve Musahip Mustafa Paşa için kasideler yazmış ve onlardan yardım istemiştir.

5- Abdülbâki ‘Ârif Efendi divanındaki şiirlerine bakarak bir kaside ve gazil şairi demek yanlış olmaz. Şairin tercüme-i hâlini yazan Salim, Safayî ve Ramiz tezkîrelerinde kaside ve gazellerinden numuneler de sunulur.

6- Abdülbâki ‘Arif Efendi’nin gazelleri rindâne ve âşıkane dir. Şairlerin özelliğini gösterir. Dili mükemmel, mazmûn ve sanatı ifadeye muktedir, hayata mütamayıl aynı zamanda şuhluk ve zerafet sahibidir.

7- Abdülbâki ‘Ârif Efendi’nin şiirlerinde devrin siyasi ve sosyal ortamının izleri görülmektedir. Özellikle kasidelerinde siyasi hayata dair işaretler bulmak mümkündür.

8- Abdülbâki Ârif Efendi Divanı'nda terkib-i bend nazım şekliyle bir kaside (cülûsîyye) bulunmaktadır. Halbuki terkîb-i bend nazım şekli içinde genellikle tarihten ve hayattan şikayetler, dinî, tasavvufî, felsefî düşünceler, mersiyeler işlenmiştir. Abdülbâki 'Arif Efendi terkîb-i bend nazım şeklinde bir övgü şiiri yazmıştır. Bu bir değişikliktir.

9- 'Ârif Efendi şiirde ahengi sağlamak için vezin ve kafiyeden yararlanmıştır. Vezinde bütün klasik şairler tarafından sıkça kullanılan vezinleri tercih etmiştir. Kafiyeler, kafiye de redifli kafiyeyi tercih etmiştir. Kafiyeler de Arapça ve Farsça kelimeleri kullanmış, Türkçe kelimeler de daha çok rediflerde kullanmıştır.

10- Abdülbaki Ârif Efendi Divanı'nın tenkidli metni kurulmadan yapılan kütüphane ve katalog taraması neticesinde elde edebildiğimiz ve eksik olduğuna inandığımız iki nüsha bulunmuş, tenkidli metin bu iki nüshayla kurulmuştur. Mevcut nüshalardan hiç birisi müellif hatırıyla değildir.

11- Sonuç olarak bu çalışma ile 'Arif Efendi'nin hayatı, eserleri ve edebi kişiliğini ortaya koymaya çalıştık. Böylece çalışmamızın, çok yönlü bir şahsiyeti olan Abdülbâki 'Ârif Efendi'yi ve meydana getirdiği eserleri unutulmaktan kurtarması ve ileride yapılacak daha kapsamlı araştırmalar için bir basamak teşkil etmesi yönünden faydalı olacağı inancını taşımaktayız.

# BİBLİYOGRAFYA

- 1- AHDİ, Gülşen-i Şu'arâ, Millet Kütüphanesi Ali Emîrî Bölümü
- 2- AHMET HİLMİ, İslam Tarihi, İstanbul, Ötüken Yayınevi, 1974.
- 3- AKAR, Metin, Türk Edebiyatında Manzum Mirac-Nâmeler,  
Ankara,1987
- 4- AYAN, Hüseyin, Cevrî Divanı, Erzurum, Atatürk Üniversitesi Bas.
- 5- \_\_\_\_\_, "Abdülhakî Ârif Efendi'nin Mi'râciyyesi", S.Ü.  
İlahiyat Fakültesi Yıllığı, 1986, s.1-11.
- 6- KARAHAN, Abdülkadir, Nabi, Ank., Kültür ve T. Bak. Yay., 1987
- 7- BAKÎ, Hayatı, sanatı şiirleri, Hzr. Nevzat Yesirgil, İst. Varlık.  
Yay., 1972
- 8- BROCKELMAN, GAL Suppl., c.2, s.630
- 9- Bursalı Mehmet Tahir Efendi, Osmanlı Müellifleri, İstanbul, Meral  
Yay, c.1.
- 10- ERGUN, S. Nüzhet, Türk Şairleri, İstanbul, 1936-45, c.1.
- 11- ESAD EFENDİ, Atrübül-Âsâr, İstanbul 1311
- 12- İPEKTEN, Halûk, vd., Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı İsimler  
Sözlüğü, Ankara, Kültür ve Turizm Bakanlığı  
Yayınları, 1988
- 13- İstanbul Kütüphaneleri Yazma Eserler Kataloğu, İstanbul, Milli  
Eğitim Basımevi, 1965 c.3

İsmi Eser İsmi , .

14- KARAHAN, Abdulkâdir, Nâbî, Ankara, Kùltür ve Turizm

Bakanlığı Yayınları, 1987

15- KOCATÜRK, Vasfi Mahir, Büyük Türk Edebiyatı Tarihi,

Edebiyat Yayınevi, Ankara, 1970

16- Mecmu'a-i Nu'üt-ı Nebeviyye, İstanbul Süleymâniye (Hamidiye)

Kütüphanesi TY. No: 1210,1211.

17- RADO, Şevket, Türk Hattatları, İstanbul, Yayın Matbacılık Ltd.

Şti, 1984

18- TİMURTAŞI, F. K., Tarih içinde Türk Edebiyatı, İst.Boğaziçi

Yay., 1993 s.293

19- BELİĞ, İsmail, Nuhbetü'l-Âsâr Li Zeyl-i Zübdetü'l-Eşâr (Hızr.

Abdulkerim Abdülkadiroğlu), Ankara,

Atatürk Kùltür Merkezi Yayınları, 1999.

20- DİLÇİN, Cem, Örneklerle Türk Şiir Bilgisi, Ankara, Türk Dil

Kurumu Yay., 1997.

21- FUZÛLÎ, Fuzûli Divanı, Hızr. A. Gölpınarlı, İst., İnkılap Yay.,

1948

22- İslam Ansiklopedisi , Abdülbâki Arif Efendi maddesi , (Hızr

Mustafa Uzun), İstanbul, Türkiye DiyanetVakfı Yayınları.

C. I.

23- MEHMED SÜREYYÂ, Sicil-İ Osmânî. İstanbul, Matbaa-i Âmire,

1357, c.2.

24- MÜSTAKİMZÂDE, Tuhfe-i Hattâfîn, Süleymaniye Kütüphanesi

İhsan Mahvi 44, Devlet Matbaası, 1928.

25- NÂİLÎ, Hayatı, Sanatı, ve Şiirlerinden Seçmeler, Der. H. İpekten,

Ank, Kültür ve T. B. Yay., 1986

26- NA'ÎMÂ, Tarih-i Na'îmâ, İstanbul, Tâbî'a-i Âmire Mat., 1147, c. 2.

27- NEFÎ, Hayatı, Sanatı, Şiirleri, Hrz. A. Karahan, İst., Varlık Yay.,

1967

28- ONAY, Ahmet Talât, Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar (Hrz.

Cemal Kurnaz), Ank, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., 1993.

29- RAŞİD, Raşid Tarihi, İstanbul, Tatyos Divitçiyân Matbaası.

30- SAFÂYÎ, Safâyî Tezkiresi, Süleymaniye (Veliyyüddin Efendi)

Kütüphanesi, No : 2585.

31- SÂLİM, Salim Tezkiresi, Süleymaniye Kütüphanesi

(İhsan Mahvi)

32- SERTOĞLU, Mithat, Osmanlı Tarih Lügatı, İstanbul, Enderun

Kitabevi, 1986.

33- ŞEYHÎ, Vekâyiü'l-Fuzalâ, (Neşr. Abdülkadir Özcan)

İstanbul, 1988.

34- TİMURTAŞ, Faruk Kadri, Tarih İçinde Türk Edebiyatı, İstanbul,

Boğaziçi, Boğaziçi Yayınları, 1993.

35- TUMAN, Mehmet Nâil, Tuhfe-i Nâilî, (Hrz. C. Kurnaz-M. Tatçı),

Ankara, Bizim Büro Yayınları, 2001.

~~36- UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı, "Değerli Türk Âlimi ve Güzel~~

Sanatlar Üstadı Abdülbâki Arif Efendi", TTK Belleten,  
XXII/85 (1958), s. 101-115.

37- Yahya Bey ve Divanından Örnekler, Hrz. M. Çavuşoğlu, Ank.

Kültür ve T. B. Yay., 1983

38- YILDIZ, Hakkı Dursun, Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi,

İstanbul, Çağ Yayınları, 1989, C. 11.



## **II. KISIM**

## A-TENKİDLİ METNİN KURULMASINDA KARŞILAŞTIRILAN NÜSHALAR

1.E.Nüshası: Sülaymaniye Kütüphanesi Esad Efendi Bölümü No:2660

Bu nüshada 10 kasîde, 2 terkîb-i bend ve 1 kıt'a bulunmaktadır.

İlk beyit:

Yine bir neş'e-i şādī cihāna şevk-bahşādur  
Ki feyz-i mevsim-i nev-rûz u 'îyde gıbta fermādur

Son beyit:

'Ārif çün o meh sâgarı bigāneye sundı  
Āşufte gönül mest idi huşyār ola düşdi

Bu nüshanın istinsah tarihi ve müstensihi belli değildir. 29 yaprak 189x105 – 148x72 ölçülerinde. Her sayfada toplam 23 satır bulunmaktadır. Aharlı abadî taklidi kağıt, kırmızı ciltli, arkası ve kenarları meşin, üstü ebrî kağıt kaplıdır.Başta Esad Efendi'nin vakıf mührüyle kütühanenin resmi damgası vardır.Ayrıca Mustafa Sıdkî adına bir mühür basılıdır.

2.İ.Ü.Nüshası:İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi T.1710/4 te kayıtlı.

Bu nüshanın mikrofilm, Milli Kütüphane A-57 bulunmaktadır.

Bu nüshada sadece 53 gazel vardır.

İlk beyit:

Ne lāle-zār gerekdür ne seyr-i bāğ baña  
Yeter müşāhede-i cism dāğ dāğ baña

Son beyit:

‘Ârif çün o sāgarı bîgāneye şundu  
Âşufte gönül mest idi huşyâr ola düşdi

Mecmuanın başında Abdullah Fâik ve Mehmed Sâhib adlarına iki temellük kaydı yazılıdır.

10 yaprak, 235x135-161x74 ölçülerindeki bu nüsha, 21 satırlık talik yazıyla kaleme alınmıştır.

İçinde bulunduğu mecmuanın 103. yaprağından başlar. 186 yapraktan müteşekkil bu nüshanın içinde ‘Ârif divanından başka Çelebizâde Asım Divanı, Vehbî Divanı, Hâmî Divanı, Şehrî Divan, Âtîf Divanı, Sabrî Divanı, Sâhib Divanı ve Vâlî Divanı bulunmaktadır.

## **B-TENKİDLİ METNİN KURULMASINDA GÖZETİLEN ESASLAR**

Bu çalışmanın istinad ettiği ‘Ârif Divanı metnini kurmadan önce Türkiye ve dünyanın belli başlı merkezlerindeki el yazmalarına ait kataloglar incelenmiş, kütüphaneler taranmıştır. Araştırmalar sonucu ‘Ârif Divanı’nın 4 nüshası tesbit edilmiştir. Ancak İstanbul Üniversitesi Kütüphanesinde bulunan iki nüshaya ulaşılamamış, eksik olduğuna inandığımız iki nüshaya dayanarak metin oluşturulmaya çalışılmıştır.

1. Tenkidli metin hazırlanırken elimizde müellif hattıyla yazılmış bir nüsha olmadığından herhangi bir nüshayı esas alma imkanımız olmamıştır. Dolayısıyla her iki nüshada değerlendirilmiş ve uygun görülen yerlerde kelime ve tamamlamalar metne dahil edilmek suretiyle metin kurulmaya çalışılmıştır.

2. Elimizde bulunan İÜ nüshası sadece gazelleri ihtiva ettiğinden kasîdeler, terkeb-i bendler ve kıt’a karşılaştırması yapılmamıştır.

3. Divandaki manzumelerin sıralamasında iki nüshaya da uyulmamıştır. Zira sıralama iki nüshada farklılıklar gösterilmektedir. Şiirler, kasideler, kıta, terkeb-i bendler, ve gazeller şeklinde sıralanmıştır.

4. Metnin oluşturulmasında olan tezkirelerde bulunan numunelerden okumada yararlanılmış fakat onlarla elimizde bulunan nüshalarda arasındaki fark dikkate alınmamış ve belirtilmemiştir.

5. Farsça türemiş isimleri ve sıfatları meydana getiren ekler-çok yaygın olanlar hariç-sonuna getirdikleri kelimeye (-) işareti ile bağlanmıştır. Kūh-sār, mey-gede, gam-gīn gibi

6. Āsmān, pādīşah, āftāb, āsnā v.s. gibi dilimize yerleşmiş Farsça kelimeler yaygın kullanışlarına uygun olarak āsumān, pādīşāh, āfitāb, āşinā şeklinde yazılmıştır.

7. Tenkidli Metin hazırlanırken eserin dil ve imla özelliklerine bağlı kalınmış, yazıldığı devrin imlası kullanılmıştır.

8. Dipnotlar şu şekilde hazırlanmıştır.

a)Şiir başlıklarında nüshalar arası fark varsa veya herhangi bir başlık yoksa x işareti yardımıyla farklılık dipnotta gösterilmiştir.

b)Her beyit için ayrı bir satırbaşı yapılarak satırbaşına beyit numarası yazılmış farklar gösterilmiştir.

c)Beyitlerin ilk kelimeleri ile özel isimlerin ilk harfleri büyük yazılmıştır.

## **C-TRANSKRİPSİYON İŞARETLERİ**

Metnin oluşturulmasında, tenkidli basımı yapılan ilmî eserlerde tatbik edilen transkripsiyon işaretleri kullanılmıştır.

1- Arap alfabesinde bulunup yeni Latin alfabesinde bulunmayan işaretler şu şekilde gösterilmiştir.

Hemze ve vasl hemzesi	!	e,i	
<u>S s</u>	ث	Tt	ط
H ħ	ح	Zz	ظ
H ħ	خ	‘	ع
<u>Z z</u>	ذ	Ġġ	غ
Ş ş	ص	Ķķ	ق
D d- Z z	ض	Nñ	ك

2- Arapça ve Farsça kelimelerdeki med harfleri denilen harfler şu şekilde gösterilmiştir.

Āā ! Uū و Īī ي

# KASÎDELER

## KASÎDE 1

DER-VAŞF-I SARAY-I BEŞİKTAŞ-I MANZUM TÂRÎH-İ İTMÂM-I EZ-  
KAŞR-I PÂDİŞAH

. --- / . --- / . --- / . ---

Mefâ 'ilün Mefâ 'ilün Mefâ 'ilün Mefâ 'ilün

Zihî devlet – sarây-ı dil-keş-i pür-zîb-i şâhâne  
Ki dâğ-ı reşkdür gül-mîh-i sakfı mihr-i rahşâna

Mu'allâ kaçır-ı vâlâ-yı felek-sâ-yı şehen-şâhî  
Huşâ ferhunde- menzil habbezâ zîbende kâşâne

Ruhâmı şâfdur âyine-veş ferşi mücellâdur  
Nola beñzer disem ol vechile kaçır-ı Süleymâna

İder bî-kadr u hürmet hâk-i pâñî müşk-i Tâtârî  
Komaz rağbet gubâr-ı sâhası kuhl-ı şafâ câna

5-Değildür şemse zer-i peyker ol kaçır-ı felek-sâda  
Mücevher-i mañmer hürşîdi almış zîr-i dâmâna

Ağarur mehce mehder-i sezâ fânûs için yoğsa  
Ne minnet efser-i fağfûra zerrîn tâc-ı hâkâne

Firâzende olan zerrîn-i 'ilm ol kaçır-ı vâlânuñ  
Sezâdur olsa miñver-i esbâbı bir çarh-ı gerdâna

Kör idi âb-ı tâbın havz-ı berrâkında İskender  
Talebkar olmaz idi çeşme-i sâr-âb-ı hayvâna

Urup fevvāre ol vālā revāka katre-bār olsa  
Döner eyvān-ı pür – naqş u nigāri ebr-i nisāne

10-Olup bālīde nahl-i kāmēt-i fevvāre hem-vāra  
Tırāz eyler zebān-ı ta'nı ebr-i gevher-efşāne

Ruhāmı şöyle şāfī kim o ferş-i sīmgün üzre  
Döner her katre kim rīzān ola lü'lü-i galţāne

Büyük bālāyadur ānuñ hazīz-i hākedür meyli  
Müşābihdür eğerçi rişte-i sīmīn bārāna

Hevāsı dil-güşā ābı muşaffā resm-i müstahşen  
Esāsı hūb u dil-keş tarz u tarzı pādīşāhāne'

Mülevven cāmlar pertev şalup oldukça tāb-efgen  
Döner ol āb-ı şāfuñ menbe'-ī kān-ı bedehşāna

15-Değüldür düzdesinde tākīnuñ fānūs zer-peyker  
Fīrāzende hümā-yı baht ü devlet eylemiş lāne

O zībā selsebīl-i dil-keşīñ zevk u temāşāsı  
Olur sermāye-i rāhat dil ü bī-şabr u sāmāne

Münevver geh cemāl-i şāhla geh mihr-i enverle  
Temāşā kıl ki olurmuş iki hurşīd hem-hāne

Hemīşe naqş-ı ezhārı gül-i cennet gibi şolmaz  
Nice teşbīh ider ādem ānı şahn-ı gülistāna

Füzün-terdür ānıñ evc-i felek saḥ-ı ḥazīzinden  
Aña lāyık mıdur hem-ser dimek eyvān-ı keyvāna

20-Olan dil-ḥasteler iksīr-i ḥāk-i pākine nā'il

Ẓarūret çekmesünler bir daḥī dārū-yı dermāna

Nukūṣı ol ḳadar pūr-kār u pūr-ṣan'at ki hem-vāra  
Virür seyr-i gül-i taṣvīri ṣūriṣ 'andelībāna.

Anıñçün sāhilinde baḥrānuñ sür 'atle cārī kim  
Şitāb eyler olan ser-germ-i ḥāhiṣ būs-ı dāmāne

Sütürī mevceler bir ṣafḥa-i ḡarrā olup deryā  
O ḳaşr-ı bī-bedel ser-levḥadur bālā-yı 'ünvāna

Yaḥud bir maḥmer-i pūr-zībdür kim ḥāzin-i devrān  
Getürmişdür bu bezm-i nüḥ-ḳubāb-ı çār erkāna

25-Döşenmiş yem simāt-ı pūr-ne'amdur pīṣ-gāhında

Müşābihdür o ḳaşr-ı pūr-melāḥat bir nemekdāna

Anuñ her ṣemse-i ṭāḳ-ı dilārāsında maẓmurdur  
O ḥāsiyyet ki virmişdür Ḥüdā mühr-i Süleymāna

Bu nev-ḳaşr-ı münakḳaşdur bu menzil-gāh-ı dil-keşdür  
Bu gülzār-ı İrem-veşdür nümüne-i Bāḡ-ı Rıdvānā

Ṭurab-gāh-ı İremden olduḡı rāḥaḥ bedīhīdür  
Ne ḥacetdür ānı tercīḥ için tertīb-i bürhāne

Nesīm-i-hāk-i anberīzi rūh-efzā-yı ‘ālemdür  
Mişāl-i büy-ı pīrāhen mesel-şām Pīr-i Ken ‘āna

30-Der ü dīvārınuñ ezhārı mı hem-vāra muṭarrādur  
Değildür gülleri muhtāc feyz-i ebr-i bārāna

Şebān-geh kaṭre-pāş oldukça mevc eyler olup deryā  
Döner dāmān-ı sāhil şem‘i çok bī-hūş şebistāna

Telāṭum şanma bahruñ cūşiş-i tāb-ı şükūhundan  
Olur teb-lerze ‘arız-ı lücce-i deryā-yı cūşāne

Ne mümkündür bu kaşrun ki mişlini bünyād eğer olsa  
Yemüñ maḥsūli manzum ḥāşılı sermāye-i kāna

Aña tecvīz ider mi ‘aql-ı dūr endiş-i hem-tāyı  
Tefekkür kıl hele bir kerre ur ma‘yār-ı iz‘āna

35-Eğer vār ise gelsün tarḥına kādır şalādur hep  
Mühendis pīşe-i kân arşa-i İrān u Tūrāna

Muḥaşşıl kimseler görmüş değildür misl ü hem-tāsın  
Münāsib devlet-ābād oldı şāhenşāh-ı zī-şāna

Cenāb-ı Hazret-i Sultān Muhammed Hān Gāzi kim  
Cihānı pā-yı tā-ser aldı zīr-i tavḫ-ı fermāna

Kerem-ver ehl-i dil-perver şeh-i pūr-cūd kim ‘ālem  
Nice itmez du‘ā bir böyle Sultān-ı cihān-bāna

Du'āsı farzdur at at ki bī- add ü nihāyetdūr  
Nevāl-i iltifāt u cūdı ehl-i fazl u 'irfāna

40-Eęeri cümle ecdādı dilāverdūr bunuñ ammā  
Nazīri gelmemiřdūr ānedān-1 āl-i 'Ořmāna

Ola vālā cenāb-1 āsitān-1 dergehi dāim  
Bilād u millet becā hucet ü rān 'ābesāmāne

Cihan durdua olsun āre-sāz-1 mekremet ūbān  
Olup lufi meded-res tāb-1 maşer dād-1 āhāna

Ola ser-sebz ü urrem āsitān-1 devleti tā kim  
erā-gāh ola pū sahrā azāl-i āveristāna

Bu ařrın eyleye ma'mūr Mevlā 'izz ü řevketle  
Ola tā mihr ü meh āvize tāk-1 arh-1 gerdāne

45-Du'ā- gūna ānuñ tārih-i itmāmun dimiř 'Arif  
Mübārek ola bu zībende menzil řāh-1 devrāna

E.2b,3a,4b,5a

## KASİDE 2

MERHUM KÖPRÜLÜ-ZÂDE FÂZİL AHMED PAŞA UYVAR FETHİNDEN  
STANBUL'A 'AVDET İTDÜKDE VİRİLEN KUDÛMİYYEDÜR

.--- / .--- / .--- / .---

Mefâ 'ilün Mefâ 'ilün Mefâ 'ilün Mefâ 'ilün

1-Yine vaqt-i tebâşîr-i sûtû'-ı mihr -i şevketdür  
O zer-mencûk-ı devlet neyyir-i şubh-ı sa'âdetdür

Fürûg-ı mehçe râyât-ı şâhî oldı 'âlem-tâb  
Ki rehkemkerde-i tise gama necm-i hidâyetdür

Mücellâ şekl-i gül-mîhdur kem-cebîne-i ikbâl  
Mu'tallâ şemse-i tâk-ı bülend eyvân-ı rif'atdur

Değildür lem'a-i hayte's-su'â'ı çarha tâb-efgen  
Müzer-keş târû bûd-ı şukka i'lâm-ı nuşretdür

5-Bihamdi'lleh yine dem-serdî-i eyyâm-ı gam geçdi  
Huçeste-mevsim-i evvel bahâr-ı şevk ü behçetdür

Yine ferhunde-i hengâmu rûd-ı hayl-i şâdîdür  
Rucû'-ı fevc fevc leşker-i âlâm-ı mihnetdür

Nümâyân oldı şaf şaf 'asker-i nuşret eser şimdi  
Gürûh-ı ceş-i endüh u gama vaqt-i hezîmetdür

Yerine geldi gûyâ kâlib-i fersûdenüñ cânı  
Cihânı nağme-i şevk u tarab tutmuş kıyâmetdür

Bu mevsim-i şādī-i rûz-ı visāle reşk-i fermādur  
Ki vakt-i inķızā-yı müddet-i eyyām-ı firķatdür

10-Ġazāt-ı şır-i dil kim geldi ānuñ herbiri gūyā  
Hüner-ber pīşe-gāh-ı kār-zār-ı dīn ü devletdür

Ma‘ālī ma‘nī-i’l-ūd-ı Ahmed āşikār oldı  
Ki şavb-ı hıttā dār-ı el’emāna vakt-i ‘avdetdür

O ceyşüñ pīşüvā-yı nāfize’l-ħükmi ‘adū-gīri  
Vezīr-i Ħaydariyyü’l- ħamle-i bezm-i şalābetdür

Mükerrerem gevher-i pākīze-tīnet şadr-ı a‘zam kim  
Ġubār-ı maķdemi iksīr ü şādī vü meserretdür

Meh-i burc-i sa‘ādet āfitāb-ı evc-i dāmānı  
Medār-ı girdiş-i ‘ālem sipīhr-i cūd u ra‘fetdür

15-Sümeyye Aħmed-i Mursel Cenāb-ı Hazret-i Pāşā  
Ki dāim mesleġi şeh-rāh-ı beyzā-yı şerī‘atdur

Müşīr-i kārவān-ı şāh-ı İskend-i mehābet kim  
Aristolar āña şākird-i ders zāy u ħikmetdür

Ġamīde’l-mülk Aşaf re’y şāhib-i hajem yektā kim  
Vekīl-i bī- ‘adīl-i şafder-i Cem fer ü Şevket’dür

Mükārim-pīşedür cūd-āzmādur ehl-i perverdür  
Melek-ħūdur Mesīhā-feyzdür sencīde ħaşletdür

İden taħrīk-i dāim ra’yet-i i‘lām-ı iķbālin  
Ne yaña cezm-i ‘azm itse nesim-i feth u nuşretdür

20-Ġubār-ı mevkib-i Mansûrı hengâm-ı teveccühde  
'Adûya gerçi kim sermâye-i şad-güne hayretdür

Olup hayl-i du'â gûyâne zîb-efzâ-yı pîşânî  
Ĥaķîkatde cevâhiri sürme-i ehl-i başîretdür

Şafâ-hân mülkin almaz seyr-i hışmân 'aynına emân  
Anuñ çârû-keş-i dergâhı olmak câna minnetdür

Girîde câbir-i kesr-i dil-i endüh-kâr ebkem  
Ġubâr-ı hâk- pâyı mâye-i iksîr-i devletdür

Varup şimdengerü a'yân-ı şehri olsun cebîñ-fersâ  
Der-i 'adlinde kim hayl-i du'â gûyâya ruhsatdur

25-'Aceb mi olsa hâk-i pâyına üftâde bî-diller  
Şeref-yâb-ı zemîn bûs olmamışlar hayli müddetdür

Olup ma'lem şadâret kim vücûduyla mutarrazdur  
Münâsib câmedür bâlâsına zîbende hıl'atdür

Nesîm-i luţfî bārân-ı kef-i cûd-ı güher-bârı  
Hemîşe ber-ţaraf-sâz-ı ġubâr-ı gerd-i külfetdür

O-ser hayl-i ġazâtuñ kesr-i ġalb-i şaf-ı düşmeden  
Murâdı beyzâ-ı İslâmı a'dâdan himâyetdür

Bu ġarm u ġarm ile zîr-i mekîn itmekde imhâli  
Bir iki ġün 'adû-yı kîne-cûya istimâletdür

30-‘Aceb mi olsa a‘dā hāk-māl ol şadr-ı zî-şāna  
Muḥālîf pîşekānuñ ḥāsıl-ı kārı ḥasāretdür

O mihr-i evc-i iḳbālūñ mişāl-i sāye ḳahrından  
Yeri dāim ḥazîz-i ḥāksārî vü mezelletdür

Eḥibbāya olup luḫf üzre bām-ı āşinā pādur  
Adūya şaf-şiken bir kahramān-ı şîr-i şavletdür

Yegāne sâhib-i seyf ü ḳalem kim tev‘em olmuşdur  
Zebān-ı tîz-nevk-i ḥāmesi şemşîr-i şavvedür

Ḳalur mı birbirinden kil-k-i şûhı tîg-ı berrānı  
Biri māḥî-i bid‘at biri ḥāmi-i şerî‘atdur

35-Olaldan ḥāsem-i peyvend cism-i düşmenān tîgı  
Heyûli şekve-i gūy ıztırāb-ı ḥaml-i şüretdür

Dil ü dest-i mükārim-pîşe feyz-i āşināsı kim  
Biri kân-ı fazilet biri deryā-yı semāḥatdur

O günc-i gevher-i pāk-i girān ḳadr-i ma‘ārifdür  
Bu baḫr-i bî-kenār-ı mevc-ḥîz-i cūd u ra’fetdür

Ne baḫr ammā bunuñ hem-vāra iḥsān itmedür kārı  
Yem-i cūdunda yokdur cezri aşlā bî-nihāyetdür

O deñli sehl ü ḥüzni eyledi seyrāb kim ‘ālem  
Şehābuñ girye rüyın görmeden hep pür-melāletdür

40-Cihāna oldı şāmil ol ḳadar in‘āmı kim şimdi  
Tehî destān-ı ‘ālem bî-niyāz-ı ehl-i şervetdür

Berāber der-i cān hāk-i siyāha hem terāzūdur  
Yanında sīm ü zer ol rütbede bī-ḳadr u ḥurmetdür

Besīt-i ḥāki pür-zīb itdiğinden dest-i deryāsı  
Şebānuña āsmān hūy-ı gerde-i şerm ü ḥacāletdür

Miṣāl-i zümre-i ḥıddam her rüz āsitānunda  
Seḥergeh mihr-i gerdūn-ı cebhe sāy-ı istikānetdür

Mekārim-güsterā sadrā nesīm-i iltifātuñdan  
Meşām-ı ārzü pür nükhet-i şevk ü meserretdür

45-Kerem-kārā kemīne reşḥa-i bārān-ı luṭfuñdan  
Gül-i pejmurde-i ümmīd seyrāb-ı tarāvetdür

Sen ol kār-ı kerem sāhib seḥā-yı bī-müdānīsün  
Saña nisbet semāhat-kār-ı tay eş‘ab-ı saḥyetdür

Ma‘ālī kāberā-an-kāber olmuştur perestāruñ  
Saña mīraşdur neşr-i mekārim ğayra şan‘atdur

Metā-ı nā-revac-ı dānişi bī-i‘tibār itmek  
Ḳadīmi gerçi çarḥ-ı kīse-cūya resm ü şadetdür

Bula erbābı eyyāmuñda aşḥāb-ı nişāb olsa  
Biḥamdilleh zamānuñ rüz-ı bāzār-ı fażiletdür

50-Nice eyyām idi ṭāk-ı ferāmûşide ḳalmışken  
Metā‘u ma‘rifet devrinde zīb-i dūş-ı rağbetdür

Sen ol nā-ḳad-‘ayār-1 ḳad-revān-1 cūd-1 gürtersin  
Ki dāim ehl-i dīd ü dānişe kārūñ ri‘āyetdür

Nevāz-1 manzūruñ olsa ‘Ārif-i bī-kes ki ferāhimle  
Ma‘ārif-i āşinādur hişşe-dār-1 ḳābiliyyetdür

Yine ḫāli deġül her fennūñ erbābıyla şirketden  
Edīb-i nüktedāndur şā‘ir-i nāzik-ṭabī‘atdur

Sezādār-1 kerem iḫlās göster bir senā-ḫ āndur  
Maḫall-i merḫametdür lāyık-1 luṭf-1 mürüvvetdür

55-Olup āzurde resm-i soḫbet-i ebnā-yı‘ālemden  
Nice demdür yeri keḫfe’l-amān-1 günc-i ‘uzletdür

Çeküp dāmān-1 istiġnāya yayın eylemez aslā  
Der-i erbāb-1 cāha ilticā me’nūs-1 ḫaşyetdür

‘Aceb mi olsa reh-yāb-1 ḫarīm-i gülşen-i luṭfuñ  
Ki çoḫdan pūye-gāhı ḫār-zār-1 dest-i ḫasretdür

Ḳalır serkeşte ḫızr-1 luṭfuñ olmazsa aña ḫādī  
Şeb-i endūhda kemkerde rāh-1 yete ḫayretdür

Bu küstāḫı anı germ iḫtiyāc-1 i‘tizār itdi  
Gerek medḫe cesāretdür gerek tasdī‘a cür’etdür

60-Anuñ maksūdı inşā vü mediḫ-i zāt-1 pākūñden  
Ne izḫār-1 ma‘ārifdür ne ‘arz-1 şā’iriyetdür

Murādı intisāb-1 kemterin-i bend-i kānuñdur  
Ümīdi zümre-i ḫiddām-1 dergāhuñla ülfetdür

Derūnīdür Hūdā şahid ‘ubūdiyyet derūnīdür  
Haķıķatdır saña çāgerliđi maħz-ı haķıķatdır

Ne hācetdür beyān kim ğayri memdūh ittiħāz itmek  
Sūħan sencān-ı ‘ālem sen tūrurken ‘ayn-ı ħimmetdür

Bu mā'nāya hemān idrāk-ı derrākuñ ter-i şahid  
Senūñ āyine-i pāk-i zamīrūñ bī-kedūretdür

65-Ĥulūsile du‘ā hengāmıdur söz buldı pāyānın  
Niyāz-ı muħlisāne maħrem-i bezm-i icābetdür

Hemīşe mehce-i zerrīn-i şah-ı hāverūñ tā kim  
Zuhūrı münhezim-sāz-ı sipāh-ı jeng-i zulmetdür

Adū makhūr olup her dem aħibbā şād-kām olsun  
Ķudūmuñla seniñ kim müjde-i iķbāl ü devletdür

Ola dāim mebānī mesned-i rif ‘at u cūduñla  
Ki zātun Haķ bilür şāyeste-i sadr-ı sa‘ādetdür

E.4a,4b,5a

### KASİDE 3

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1-Necm-i t̄ālī' burc-i şādīden nümāyān olmada  
Çarḥ-ı gerdün ya'ni dil-ḥ āh üzre gerdān olmada

Ḥamdülillāh kim nesīm-i nev-bahār-ı feyż ile  
Ğonce vü pejmurde-i ümmīd-i ḥandān olmada

Ḥuşksāl-ı ye'sile ḥālī kalan gülzār-ı şevk  
Açılıp şimdi ḥıyābān- der - ḥıyābān olmada

Reste bāzār-ı emelde cins-i ğam nālūd olup  
Şükr-i irzid kim metā '-ı şevk-ı erzān olmada

5-Şimdi olmaḳda ferāhim-girde kālā-yı neşāt  
Cem' -ı esbāb-ı perīşānı perīşān olmada

Yād idüp itdükleri evzā-ı nā-hemvārdan  
Baḥt-ı bī-dār āzmā şimdi peşīmān olmada

'Adl ü ra'fetle ḥarāb-ābāda ma'müre-zār  
Köhne bīnāyı-yı esās-ı cevri vīrān olmada

Bulmada ğünden ğüne rağbet metā' -ı ma'rifet  
Māye-dārān-ı hüner maḥsūd-ı aḳrān olmada

Ehl-i isti'dād olup şāyeste-i feyż-i kerem  
Behre-yāb-ı iltifāt-ı şadr-ı zī-şān olmada

10-Ĥazret-i şadr-ı mŭkerrem Muştafa Paşa ki řarĥ  
İrtifa'-ı rŭbte-i cāhına ĥayrān olmada

Ol vezīr-i bende-perver kim felek biñ cānile  
Ĥizmet-i dergāh ı vālāsında pŭyān olmada

Ol mŭřir-i řāhibe'l-tedbīr kim a'dāsınuñ  
Devr-i pehnā-yı cihān başına zindān olmada

Dest-i gevher bār-ı ebr āsarı hengām-ı 'atā  
Reşk-i fermā-yı nevāl-i ebr-i nīsān olmada

řŭra zār-ı ĥāhiře oldukça luşfi reřĥa māř  
Ĥaclet-i endŭz seĥāb-ı nev-bahārān olmada

15-Bir nefesde şad hezārān mŭrdeyi iĥyā ider  
Cŭy-bār-ı luşfi reşk-i āb-ı ĥayvān olmada

şayt-ı luşf u cŭdı 'ālem-gīr olup iķrār-ı ĥalk  
Devlet ũ iķbāline cŭmle řenā-h'ān olmada

Ĥılmada tedbīr-i bīmārān řabīb-i himmeti  
Luşfi cŭz'-ı a'zam-ı terkīb-i dermān olmada

Nāfize'l-ĥŭkm-i řazā te'řirdŭr kim emrine  
Gerden efzāzān-ı 'ālem zīr-i fermān olmada

şarşarı ĥahrı vezān olmada oldukça hengām-ı ĥāzab  
şem'-ı ĥurřīdi sipihrŭñ zīr-i dāmān olmada

20-Bārekellāh feyż-i isti‘dād kim bī-ihtiyār

Ser-i akl ol cümbüş ü etvāra hayrān olmada

‘Ālemiñ ümmīdi ihrāz-ı şeref kılmakda hep

Ol-der-i devlet-meāba ya‘ni dermān olmada

Hāk-pāyı ‘āleme ser-tāc-ı fahr u i‘tibār

Ger dırahşı tūtiyā-yı çeşm-i a‘yān olmada

Hābbezā rahş-ı cihān peymāy-ı çāpuk-seyr kim

Sāyesin yollarda qor sür‘atla pūyān olmada

Ol şabā reftār-ı hūnk-i berq-i cevlān kim aña

Geşt-i şahn-ı küh-sār u deşt yeksān olmada

25-Küh-peyker saht-ı süm bir rahş-ı hoş-reftār kim

Cünbüşünden kubbe-i eflāk erzān olmada

Ahvān-ı çine beñzetmek haţādur cünbüşün

Reşk-i řāvus-ı İremdür germ-i cevlān olmada

Olsa cevlān-gāhı pehnā deşt-i şahrā-yı emel

Tenkdür ol esb-i çāpuk-seyre meydān olmada

Nīm-rehde bī-mahābā sebkat eyler istese

Peyk-i çāpuk-tāz-ı evhāmı şitābān olmada

Nev-resān-ı çin ü ferhār-ı getürmez yādına

Seyr idenler ol hoş-endāmı hırāmān olmada

30-Sahibā şadrā kerem-kārā ma‘ālī-perverā

Ey ki dāim yāverüñ tevfiq-i Yezdān olmada

Sensin ol şāhib-i semāhat kim meh perdāz olup  
Hayl-i erbāb-ı dile luḡfuñ nıgehbān olmada

Sāha-i devlet medār-ı āsitān-ı devletüñ  
Ḳıble-i ümmīd-i ehl-i fazl u ‘irfan olmada

Rūze-dārān-ı gühen sāl-i temennā şimdi hep  
Devletüñde hişşe-yāb-ı ḡ ān-ı iḡsān olmada

Yüz süren işkesteler dergāh-ı ālişānuña  
Cümle miḡdārınca hep şāyān-ı iḡsān olmada

35-İtmesün mi mültecā bāb-ı behişt āyīneñi  
Müşkil-i erbāb-ı ḡāhiş anda āsān olmada

Bezm-i pür-zībüñdür ol gülşen kim ānın dāimā  
Bülbül-i ḡab‘-ı sūḡan-gū nükte-i elvān olmada

Lik her bir nükte esnā-yı edā-yı menḡabet  
Dāḡ-ı sūz-ı ḡab‘-ı mu‘ciz-gūy-ı Şirvān olmada

Midḡatüñde gird pā-yı edhem-i çālāk kilik  
Kuḡl-i hāmūşī-i ḡoş-gūy-ı safāḡān olmada

Vaşf-ı zātuñda olan şi‘r-i terüñ nokḡası  
Āfitāb-ı ‘ālem-ārā gibi raḡşān olmada

40-Hāşılı meşḡ-i du‘ā-yı devletüñle ‘Arifüñ  
Nazm-ı pāki dil-pesend-i nükte-sencān olmada

Refte refte feyz-i eltāfuñlā ol āşufte hāl  
Ser-firāz-i zümre-i erbāb-ı ‘irfān olmada .

Münkābet-hān du‘ā-yı der-hāme gürdi şimdi çün  
Vāşf- zātuñ māverā-yı hadd-i imkān olmada

Mihr-i ‘ālem tāb-ı ikbālūñ olup gerdūn firūz  
Burc-i devletde ola dāim dirahşān olmada

Feyz-i Hāk pür-nūr idüp kāşāne-i āmālīñi  
Şem‘-i bahtuñ dāimā olsun firūzān olmada

45-Hāk hemān kılsun kārīn-i rütbe-i feyzi kabūl  
Şevketūñ te‘yidīne ‘ālem du‘ā h āhān olmada

Hayr-h‘ahān şād-gām-ı şevk olup kılsun velī  
Āteş-i gamla ‘adū hemvāra sūzān olmada

Hāzret-i Hāk zātuñı hıfz eyleyüp āfātdan  
Müstedām itsün hükümet-kār-ı devrān olmada

E.5b,6a,6b

## KASİDE 4

(Fā'ilātün) Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilün

1-Gülşen-i ṭab'a vezān oldu nesīm-i şādī  
Kıldı eşkuṭfe gül-i ḥātır-ı gām-ı mu 'tādī

Oldı kemkerde deḥān-ı şeb-i tārik-i gama  
Kevkeb-i sād eşer-i baḥt u sa'adet ḥādī

Böyle bir naḫş-ı firibende zuhūr itmedi hiç  
Kural-ı dest-i każā kārgeh-i İcādı

Bu neşātıylā cihān şimdi ferāmūş itdi  
Mevsim-i ḥurrem-i nevrüzī o dem-i a'yādi

5-Oldı ḥīnā girī-i şevḳe mübeddel şimdi  
Dil-i miḥnet-zedenüñ zemzeme-i feryādı

Ḥazret-i şadr-ı güzīnüñ eşer-i himmetidür  
Böyle ser-germī-i şevḳine cihānuñ yādi

Ḥamdülillāh ki naşīb oldu du'ā-güyānuñ  
Semm-i şeydīzine revmāl ile isti'dādı

'Ulvī-i e'l-himem ol şadr-ı mükerrem-gevher  
K'oldı iksīr-i kerem cevher-i isti'dādı

Muṣṭafā nām u Ömer şavlet u Bū Bekri miniş  
Vāzı‘a’l-aşl-ı kavānīn-i rūsūm zādı

Harm u idrākile dānişver ṭabi‘ī tev’em  
Zāt-ı ferhundesı şahs-ı keremūñ hem-zādı

Kemterīn nefha-i luṭfiyla güzār itse şabā  
Yūsufistān ide peygüle-i hüzn-ābādı

Olsā lāyık mı değil sāz-ı-nevāz-ı bālā  
Meclis-i feyz-i eşer-i şohbetinūñ ‘ivādı

Sa’yile kesb ü ta’allümle değil vehbīdür  
Cevdet-i ṭab‘-ı hüner-pişe-i māderzādı

O revişle o mehābetle süvār oldukça  
Olsa lāyık nice Behrāmlaruñ üstādı

15-Bir nigāh-ı ğāzab ālūdı hirāsān eyler  
‘Arşa-ı rezmd e şad Rüstem ü şad Küşvādī

İder ā ‘dāyı şikest olsa da kūh-ı āhın  
Nerm ider āteş-i kahr u ğāzabı pūlādı

Ṭuramaz şadmesine karşı olup pā-ber-cā  
Şāf-ı a’ dā ne kadar olsa eğer Şeddādī

Mihre gālib görünür feyz-i resān olmağda  
Ṭab‘-ı derrāk-ı me‘ālī-meniş ü kaddı

Luṭfi bir zerre-i nāçize zahīr olsunda  
Görsün eslāf-ı ekārim eşer-i imdādı

20-Müte‘azzirdür eğer şafer-i ülûf olsa nücûm

Binde bir halk-ı pesendîdesinüñ ta‘dâdı

Ateş ü âb alışup oldu cuşîr u sukker

İ‘tilâf üzre kı lup luţfi bu çâr izdâdı

Feyz-bahşâ kef-i derpâşuñ nisbetle olur

Zikr-i âşâr-ı kirâm-ı selef istitrâdî

Hüsn-i ahlâk-ı Hüdâ-dâd ile meşhûr olduñ

‘Âlemiñ cümle du‘âdur saña hep evrâdı

Ârif-i zârâ qarîn olsa eğer luţfuñ olur

Ber-ţaraf-ı baht-ı şeym-pişesinüñ bî-dâdı

25-Lâyık-ı nazra-i luţf olduğın eyler te‘bîd

Bir nev-âyîn eşer-i pākile istişhâdî

Ola her noktası dâğ-ı dil-i şad hâkânî

Olsa işğâyile tahsîne qarîn inşâdı

K‘âveş-i kân-ı ma‘ânîde hâcil-sâz oldu

Tişe-i hâmesi resm-i reviş-i Ferhâdî

Nîm İmâyile şaf-beste olur vakt-i medîh

Olmuş efvâc-ı ma‘ânî o kadar münkâdî

Kaşdı ahvâlini dergâhuñâ ‘arz itmekdür

Çor kar ammâ k‘ola taşdî‘a sebeb İrâdı

30-Şıdk u ihlâş u du‘âyile şenâ-kârundur  
Çār erkân-ı ‘ubūdiyyetinüñ bünyādı

Çalır āvāre şeb-i ğamda perîşān ahvāl  
Eğer olmazsa aña neyyir-i luţfun hādî

Reşh-ı cūduñla o hayret-zedenüñ çokdandır  
Def‘-i ekdār-ı ğubār-ı ğama istimdādı

Hağ bilür kim olalı mazhar-ı luţf u keremüñ  
Oldı ihlâş ile hemvāra du‘ā mu‘tādı

Ola tā nefhā-i ihsānı kerem-kārānuñ  
İnbisāt-ı tarb-ı engîzine çarhuñ bādı

35-Çayme-i cāhuñ irüb pāy-geh-i eflākā  
Ola ser-beste-i itnāb-ı hulūd evtādî

Diye hem-vāra şenâ-kāruñ olup ālemiyān  
Pāy-ı ber-cāy ola ‘izz ü şeref-i mezdādı

E.6b,7a,7b

## KASİDE 5

--- . . . . . ---  
Mef'ülü/ fâ'ilâtü/mefâ'ilü/fâ'ilün

1-Semt-i medîha-hâme o âdem kim şitâb ider

Meşq-i du'â-yı şadr-ı mükerrem cenâb ider

Başlar füsüne pürd-giyân-ı hayâl ile

Ol dem ki tarh-ı resm su'âl ü cevâb ider

Oldukça germ-i şevk-i sühân-sâzi-i medîh

Mecmû'una hayâli bütün intihâb ider

Olsa vezîre hâtır u kâddi bād-ı feyz

Germî-i şevk-i nazm ile pür-iltihâb ider

5-Her noktasın süvād-ı tahârîr-i midhatün

Dâg-efgen-i derün-ı meh u âfitâb ider

Gördükçe âteşin nefes-i tâb'-ı sâhiri

Erbâb-ı nazmı âteş-i gâyret kebâb ider

Güyâ ki hatt-ı midhatinün her keşidesin

Maşûd-kâr lem'a-i medd-i şihâb ider

Hürâya kâr-sâzî-i meşşâta-i hayâl

Ebkâr-ı fikri mâye-i şerm u hicâb ider

İthâfa ol vezîr-i mu'allâ cenâba kim

Erbâb-ı tab'ı âtıfeti kâm-yâb ider

10-Hem-nām-ı Muşafā-yı Rusūl kim Cenāb-ı Hāk

Zātın serīr-i ‘izzet için intihāb ider

Hātem-şiyem o şadr-ı Kerīm inhişāl kim

Ceyb-i ümīdi bahşīşi pür-zerre-nāb ider

Sadr-ı bülend-mertebe kim tūğını felek

Zīb-i firāz-ı mähice āfitāb ider

Cūd-āzmā-yı tayy o kerem-kār hāşılı

Teşbīhden fehār u şeref iktisāb ider

Şevk-i sūhan serāyīfi vaşfi semāhāli

Deryā-yı şab‘ı lücce-i pür-ızdırāb ider

15-Zehr-i sitemle ehl-i hūner telh-kām iken

Şirīn mezāk-ı çāşenī şehd-nāb ider

Sermāye-i şehāb güher-pāş nev-bahār

Vaqt-i atāda ebr-i kefinden hicāb ider.

Şevk u neşāt hem-reh olur baht-ı hem-rikāb

Ol kim ‘azīmetdür devlet-meāb ider

Cūd-ı sipihr sefle-menişden emān bulur

Ol dergeh-i raff’a o kim intisāb ider

Evtād-ı gayb zīme-i ‘adl-ü sedādına

Habl-i metīn-i şer‘-i kavīmi tınāb ider

20-Gül-gonce-i ümīd-i ziyā-bahş-ı mihr olur

Ol dem ki feyz-i ra'feti pür-âb-u tâb ider

Vakt-i hazân-ı gam ki zamân-ı meşîbdür  
Gül-zâr-ı tab'a mevsim-i ahd-i şebâb ider

Oldukça ihtisâbı mühim-sâz-ı şer'-i pâk  
Renc-i humârı neş'e-i tab'-ı şarâb ider

Hurşîd-i cûd u ra'feti oldukça şu'le-tâb  
Deryâ-yı fitne mevc-i belâyı serâb ider

Hatt-ı metîni hâme-i eslâfı reşk ile  
Gîsû-yı deli gibi pür-pîç ü tâb ider

25-Gerdün gubâr-ı rahşânı hengâm-ı terk-tâz  
Kuhl-ı cilâ-yı bâşır-ı âfitâb ider

Der-h âb-ı istirahat iken devletünde halk  
Çeşm-i ümîd-i 'âlemi müştâk-ı h âb ider

Ahbâbı nâ-tüvân ise de yümn-i himmeti  
Ger şîr olursa haşmı eğer pence-yâb ider

Vakt-i gazabda karşı komaz târ-ı kahrına  
A'dâsı şîr-şerze ise ictînâb ider

Hışn-ı ümîde luţfi olup vâzı'u'l-esâs  
Bünyân-ı hûrı şarşar-ı kahrı harâb ider

30-Eyler berîde hançeri şeryân-ı fitneyi  
A'dâya ol zamânda ki sevķ-ı hitâb ider

Remz-āgehā nekātı kelāmuñ hakīm-i aql  
Her nüktesin teemmül ile bir kitāb ider

Sensin o ber-güzīn-i keremkār-ı bī-hemāl  
Kim bī-dilānı merḥametüñ kām-yāb ider.

Şaymaz kef-i cevādına nisbet a‘dāddan  
Cūd-ı ekārim-i selefi kim hisāb ider

Dergāh-u rıf‘atıñda sa‘ādet mülāzımuñ  
Hizmet-güzāruñ olmağa devlet şitāb ider

35-İsterse bir kemīne edāyı semāhatuñ

Bir ser-büzürk ḥāce-i ‘āl-i cenāb ider

Ol luḫfi kıldı merḥametüñ ehl-i ṭab‘a kim  
Vaḫt-i temüz-ı gülşene feyz-i şehāb ider

Dünyāya bir daḫī kılamaz ser-fürü o kim  
Çār u keşān dergehiñe intisāb ider

Bi-dād-ı bāḫt-ı kīne-nümādān şikāyete  
Erbāb-ı dil ḫuzūr ki durmaz şitāb ider

‘Ārif du‘āya başla ki ol cūd-ı güsteriñ  
Ol kim du‘āsın eyleye zāy u şavāb ider

40-Yümn-i du‘āsı dest-i şenā-kār-ı devletün

Behcet-fezā-yı nūr-ı meh u āfitāb ider

Bī-şüb-ı zerḫ olan da‘avāt-ı şebāneyi

Ümmîd odur ki Hâzret-i Hâk müstecâb ider

Rûzî kılâ sa'adetile 'ömr-i bî-hisab  
Ol çäre-sâz kim keremin bî-hisâb ider

Pîr eylesün sa'âdet ü iqbâl ü yümñile  
Ol kim meşîbi âhîr-i ahd-i şebâb ider

E.7b,8a,8b



## KASİDE 6

.--- / .--- / .--- / .---

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

1-Olup şād-āb-ı feyz-ı nev-bahār-ı luṭf-ı Yezdānī

Belürdi dilde yer yer gül gibi āşār-ı ḥandānī

Cevāhir-pāş olup bārān-ı niyān-ı ṭarab zāyi

Şadef-veş güllerüñ pür gevher-i kām oldı dāmānı

O zer-mencūk-ı devlet kim çerāğ efzūz-ı nuşretdür

Şalup pertev bu tîre ḥākdānı kıldı nūrānī

O vālā mehce kim şem'-i şebistān-ı sa'ādetdür

Fürügundan pür oldı ser-be-ser bu kāḥ-ı zulmānī

5-Göründü ğurfe-i bām-ı felekden şāhid-i maḳşūd

Ḳazā bir vaḳf-ı dil-ḥ āḥ itdi ğerdān çarḥ-ı devrānı

Ḳılup dībāyı gül-rîz neşātı zīb-i dūş-ı dil

Naşīb-i cism-i zār-ı düşman itdi dağ-ı ḥırāmānı

Pür itdi şeş cihānı ğulgul-ı kös-i zafer şimdi

Ḳılup memlū şadā-yı penç-nevbe çār-ı erkānı

İnanmaz diñle bir daḥī şeb-i tārīk ola zāhir

O deñlü fāiz oldı dehre feyz-ı nūr-ı Rabbānī

Zebān medḥinde ācizdür ḳalem vaşfında ḳāsırdur

Bu luṭf-ı şāmilüñ kim Haḳ Teālā kıldı erzānı

10-Cihānda kimseler mişlin ne görmüşdür ne gūş itmiş

Bu behcet kim cihāna oldı zīb-efzā-yı rūhānī

Muḥaşşal kāid-i tevfiķ-i Yezdānī olup rehber

‘Aceb fetḥe muvaffak kıldı Haķ destūr-ı zīl-şānı

Meh-i burc-i sa‘ādet āfitāb-ı maṭla‘-ı devlet

Şeref-baḥş-ı şadāret mesned-ārā-yı cihān-bānī

Mühim-perdāz-ı ‘ālem şadr-ı a‘zam şafder-i Ekrem

Cihāndārā mükrim ‘aql-ı evvel neyyir-i şānı

Şecā‘atkār u devlet-yābu ra‘fet ḥūy himmet cūy

Ki oldı reşfk-i fermā kār-zār-ı pūr-ı destānī

15-Mükerrem gevher-i deryā-yı mevvāc-ı kerem-kārī

Müşaḥḥaş feyz-i Rabbānī mücessem nūr-ı Yezdānī

Serīr-i devletüñ zībende şem‘i ‘ālem-efzūzı

Sipihr-i rıf‘atüñ tābende ḥurşīd-ı dırahşānı

Şehāb-ı cūd u ra‘fet o Muştafā Pāşā-yı Gāzī kim

Anıñ söndürdü āb-ı tıĝı nār-ı şirk ü tuĝyānı

O destūr-ı cihād-endīşe şadr-ı dād-perver kim

Ne yaña ‘azm iderse Hazret-i Haķdur nıgeh-bānı

O deryā-yı mekārım baḥr-i zehhār-ı me‘ālī kim

Hacil-sāz oldı dest-i cūdan ebr-i gevher-efşānı

20-Veliyyi ni‘met-i ‘ālem ki ḥān-ı luṭfunuñ dāim

Sezādur olsa müşkīn ṭurra-ḥū rāh-ı Kisrānī

Anıñ ebr-i kefi pür-cūduna beñzerdi fi'l-cümle  
Sehāb-ı girye-rūyuñ āb-ı hayvan olsa bārānı

Hidīv-i yek-ķalem ü sāz-ı 'ālem kim nihādında  
Ķonulmuş himmet-i İskenderī ħurrem Süleymānī

Olup ebr-i cevāhir-pāş luṭfi 'āleme şāmil  
Mişāl-i silk-i gevher kıldı dehri ġark-ı ihsānı

O şadr-ı bī-hümāliñ nefḥa-i gül-zār-ı aḥlāķı  
Götürdü şevķe bülbül gibi ṭab'-ı nükte-elvānı

25-Ġubār-ı ḥāk-pāyı dīde-i saḥtı ķarīr itdi  
Mişāl-i bŷy-ı pīrāhen dü-ķeşm-i Pīr-i Ken'ānı

Sipihri pür kılup miskīn şemīm-i gülşen-i ḥalkı  
Dimāġ-ı ķarḥı kıldı 'aṭse-rīz-i şubḥ-ı şādānī

Ser-efrāz eyledi naḥl-i ümīdi reşḥa-i luṭfi  
Ķılub seyr-āb u ħurrem gülsitān-ı fāzlu 'irfānı

Anıñ ser-puş olur kemter ḥubābı dīk-i eflākā  
Temevvüc eyledikķe lŷcce-i zehḥār-ı ihsānı

Alur āġuşa ānı ṭāk-ı mesned-ġāh-ı destŷrı  
Nice āġuşuna alursa hāle māh-ı tābānı

30-O vālā pāye-ġāhuñ ārzŷ-yı neyl-i rıf'atle  
İder cārŷb-ı saḥnı şeh-perīn murġ-ı Süleymānī  
Reḥāyāb oldı 'ālem ḥārḥār u derd ü miḥnetden  
Ki berķ-i tīġı sŷzān itdi ḥāristān-ı ħırmānı

Muşaffâ tab‘-1 eşrâkı nihâd-1 dâd-güster kim  
Olur bezminde onun hikmet-âmûzân-1 Yünâni

Olur hem-hâl nefes-i nâtika lutf-1 kelâmından  
Olunca terbît-sâz-1 kuvâ-yı rûh-1 hayvânî

Çılup mi‘mâr-1 ‘adli ser-be-ser ma‘mûr dünyâyı  
Dil-i düşmende çün güncîne medfûn oldu deyrânî

35-Hücûm itmezdi gerd-i râhınâ dil-rîşler böyle

Eğer olmasa cüz’-i a’zami dârû-yı dermânı

Mişâl-i pertev-i şubh u siyâhî-î şeb-i deycûr  
Olur yeksân onun nezdik-ü devre kahr-1 ihsânı

Olan gülçin-i lutfi garq-1 nûra’n-nûra behcetdür  
Alur dâmânına dâim gül-i hurşid-i rahşânı

O çâpuk-tâz-1 müzmâr-1 cihândârî ki şâyândur  
Olursa atlas-1 eflâk pâ-yı endâz-1 yekrânî

Muşâdif olmamışdur böyle bir nâdide perhâşâ  
Ne sâmi u tîremi dehrîñ ne destân u nerîmânı

40-Çağa kıldı havâle düşmen-i bed-h âhınâ âniñ  
Hezârân derd-i bî-dermân ki ölmekdür en âsânı

Vegâda zor-1 himmetle çılup tebdîl-i mâhiyyet  
Olur elmâs iken peykân-1 tîzi la’l-i peykânî

Alup peykānı cān-1 düşmeni ğarkāb-1 merk itdi  
Olurmuş muhtefî bir kaçrede şad şūr-1 tūfānî

Ne mümkündür anınla rû-be-rû olmak şaf-1 düşmen  
Ki aña pîşdür hayl-i te'yîdât-1 Rabbānî

Kalup düşmen hılâf-1 derd ü endüh içre cān virdi  
Semend-i pür-şitāb hūr-1 şehrāmun aldı meydānı

45-Olur hem-vāra gerd-engîz olup vaqt-i tekāpūda  
Ġubār-1 pāy esîr-i çeşm ü 'aqla küh-1 hayrānî

Ķıyāmetler kıpar ol küh-1 peyker rahşı sürdükçe  
Sanursın bir hevādur 'arşa-i Ebhāda cevlnāî

Yaķup berbād ider hayl-i 'adūnuñ hırmen-i 'ömrin  
'İnān-1 germ itse ol şarşar hırām-1 berķ-i cevlnāî

Mişāl-i mihr-i enverdür ider ber-künde dünyāyı  
İder çün sāye bî-pervā gezer deryā-yı 'ummānı

Cihāndāver hidlvā Kahramān şavlet Hüdāvendā  
Eyā pehnā fezā-yı kār-zāruñ merd-i meydānı

50-Daķāyık dānîsin sen ol debistānuñ ki olmuşdur  
Felātūn hıred nā- müste'id tıfl-1 sebek-ķ ānı

Ol iskender-menişsin kim olupdur pîş-gahuñda  
Aristo nā-resā-yı rütbe-i 'aql-1 heyülānî

Ĥidīvā re'yiñ oldı maĥbetī āşār Fārūkī  
Ki sensin müntazam-sāz-ı ümür-ı mülk-i 'Oşmāni

Sen ol cūd-azmāsın kim olupdur Āsitānuñda  
Zebān-ı nükte-gūy-ı nātıka vakfı senā-ĥ ānı

'Aceb deryā-yı- bī-pāyān imiş baĥr-ı kef-i cūduñ  
Ki ġarkāb itse dūnyāyı belürmez yine noĥşānı

55-Derūn-ı feyz perverdūñdür bezm-i münevver kim  
O bezmiñ mihr-i ālem-tābıdur şem'-i şebistānı

Sürer yüz her seĥer ol āsitān-ı āsuman ģadre  
Anıñçün cebhe-i ĥurşid-i enver oldı nūrānı

Elūñdür menbe'-i seylāb-ı feyz-ı cūd-ı gerdārı  
Diliñdür mehbet-ı envār-ı te'yidāt-ı Rābbānı

İdüp gülgüne-i ĥaclet sirāyet ebr-i luţfuñdan  
N'ola olsa güher-kān-i şādefde lā'l Rummānı

Naşāt-ı maĥdemiñle ģulların seyr eylesün şevĥin  
'Adū görsün felekde nice olur seyr-i çerāġānı

60-Derūn-ı rış-i ġam-ĥ arāne merhem-sāz olup luţfuñ  
Dil-i pür-kıne-i a'dāyā yakduñ dāġ-ı ĥırmānı

Mehābetle muĥābil oldıġuñda şaf-ı a'dāya  
Ĥudümüñ ġuş idince ģarşu ĥıkdı düşmeniñ cānı

Lisānı fehm olunmaz saţvetüñden lāl olup düşmen  
Ola meġer kim tıġ-ı ser-tizin zebāndānı

Başından geçmeyince düşmenân-ı kîne-endüzuñ  
Rehâ bulmak ne mümkün dest-i ahruñdan girîbânî

Der-i devlet meâbuñdur o mihrâb-ı icâbet kim  
Bu bezm efrûz-ı lufuñdur ânîñ şem'-ı firûzânı

65-Nola gösterse kilik-i şühî dâim sîmyākārı  
Ki ol sıhr-âferînuñ câh-ı Bâbildür âlemdânı

Değildür gayra peyrev mutedâ-yı tâze gûyândur  
Ki oldur vâzı'al-aşl-ı nev-âyiñ sühândânı

Sezâdâr-ı terahhüm oldıgunda şüphe almazdı  
acâlet olmasaydı mâni'-i arz-ı perîşânı

Maall-i meramet şâyeste-i luf u mürüvvedtür  
Fârûñdür unutma Ârif-i bî-şabr u sâmnânı

Kerem ıl dest-gîr ol almasun hâk-i mezelletde  
Revâ görme k'ola pâmâl cevr ü düşmenin cânı

E.8b,9a,9b,10a

KĀSĪDE 7

BU KASĪDE VELĪYYĪ'N-NEAM ŞADR'ZĀM MUSTĀFĀ PĀŞĀ  
HAZRETLERİNE KAPÛDĀNLIKLARINDA VERİLMİŞTİR

...- - .- - .- - .- -  
Mefā'ilün Fe'ilātün Mefā'ilün Fe'ilün

1-Yetişdi fülk-i ümîdîñ olup meded-kārı  
Bu garğa-gehde nesīm-i ināyet-i Bārī

Halāş buldı girān-ı haml-i guşşadan şimdi  
'Aceb mi gelse bu girdābdan sebük-bārı

Göründü sāhil-i kām oldı şām-ı gam zāil  
Belürdi neyyir-i şubh-ı ümîdūñ envārı

Ne ihtimāl ola te'sīri kevkeb-i bahtuñ  
Bu inbisāt degül necm-i tāli' iñ kārı

5-Tenūñ mīzāc-ı ümîde kelāl virmişdi  
Sipihri-geç-revişüñ vāz'-ı nā-be-hencārı

'Aceb mi olsa bu şevķile çarh dest-efşān  
Kebüdü ceybini çāk itse pīrehen- vārı

Terāne-senc-i neşāt oldı muṭrib-i iķbāl  
Güste kealmış iken'ūd-ı şevķuñ tārı

Şükufte kıldı çemenzār-ı tāb'ı reşha-i Feyz  
Şikeste olmuş iken reng-i verd-i gülzārı

Cihāna müjde temāşāya ruḥşat oldı yine  
Cemāl-i şāhid-i baht-ı sitīze-gerdārı

10-Gönülde şimdi olan şevk u şür-ı şek cereyân

Getürdi şehr-i diliñ menhiyân-ı aḥbârı

Zamāna-sitem eyleyen ile dil-i zāruñ

Mübeddel oldu yine şulḥa cenk ü peykārı

Ḥalāş bulsa nola destber ü miḥnetden

Gönül ki me'men idendi o köhne ebrārı

Bir asitāneyi kıldı niyāh kim olmuş

Felek mülāzımı dāim ḳazā perestārı

Ne āsitāne ḥased gerde-i çehārım tāk

Maḳar-ı ma'delet-i neyyir-i cihāndārı

15-Meh-i sipihr-i himem şafder-i sitāre ḥaşem

Fürüg-ı mihr-i kerem vāye-i nigükārı

Gül-i ḥadīḳa-i devlet nihāl-i gülşen-i cūd

Çemen tırāz-ı bahār-ı ḥuceste gerdārı

Gürüh-ı devletiyānuñ muḳaddeme'l-ceyşi

Kerem-verān-ı cihānuñ sipāh-ı sālārı

Yegāne şadr-ı kerem-pişe Muştafa Paşa

Güzide hem reviş-i gırūdār-ı kerrārı

O mihr-i cūduna feyziyle oldu ābisten

Şabaḥ-ı şevke ḡamuñ zulmet-i şeb-i tārı

20-O keyv-i ḥamle ki ḳalmaz rehā bulur fil'hāl

Olursa pizen-i cāh-ı ḡamuñ meded-kārı

Gül-i ümîd açılır reşha-pâş olursa aña  
O cüd-ı güsterin ebr-i kef-i kehribârı

Bunuñ mekârimi taqlıdden müberrâdur  
Ekârimi selefiñ hep görüldü âşârı

‘Aceb mi luţf ile döndürse günc-i Kârûn’a  
Hâzâne-i emel-i müflis-i tehî kârı

Kef-i kerîmi o ser-çeşme-i mekârimdür  
Ki andan âb-veş olmakda sîm ü zer cârî

25-Olursa yâveri bir gam-keşin ne mümkündür

Gezende kâdir ola tâli’-i sitem-kârı

Cihânbâna değil rûzgâra nâz eyler  
Der-i sa‘âdetinüñ kemterîn zevvârı

İderse ta‘na n’ola gülistân-ı himmetinüñ  
Letâfet-i gül-i hurşide verd-i bî-hârı

Gelürdi râbiz-i çâpuk-süvâr garmına tenk  
Gelüp hırâma tolansa eğer bu müzmârı

Şehâb-veş ki nümâyân olup ‘adûya hemân  
Görünse sancağ-ı güştî-i bād-ı reftârı

30-Zuhûr-ı saţvet iclâli hâk-sâr eyler

Mişâl-i şer-zeme-i kavm-i Âd-i küffârı

Ser-sütün-ı muţallâsı şu‘le-tâb olmuş

Firāzı irdi meger tā tahayyür-i nārı

O dem ki devlet ü 'izzetle eyleyüp teşrîf  
Alınca şadrına ol dāver-i kerem-kārı

O fülk-i berķ-eşerüñ resm-i rāh-ı-mecrāsı  
Çeker şahîfe-i deryāya hatt-ı bî-zārı

Esince şarşar-ı kahrı ümîd eder mi 'adū  
Şikeste olmaya fülk-i dil-i girān-bārı

35-O burc-ı köhneye beñzer dil-i 'adū k'olmuş  
Harāb şadme-i top-ı sitemle dīvārı

Yegāne mü'temenā şimdi ālemiñ sensin  
Sipeh-keşi kapūdān-ı sütüde etvārı

Ĥidiv-i nādire-tedbîrsin ki zātuñdur  
Tamām-ı akl u kıyāset temām-ı huşyārı

Çeküp götürmede kıllāb cūd-ı dergehiñe  
Çul eylediñ keremiñle gürüh-ı ahrārı

Ĥārābe-zār-ı temennā halel-pezîr olmaz  
Senüñ mühendis-i luţfuñ olursa mi'mārı

40-Yanuñda cümle fūrümānd-kānuñ āsāndur  
Nefāz-ı re'yiñle müşkilāt-ı düşvārı

Bu nev-ğazelle kalem demdür eylesün tezyîl  
Kabā-yı zer-keş-i düşîze kân-ı efkārı

Çözüldi pîç ü ham-ı zülf-i 'anberîn târı  
Döküldi yanına aşık-lârun dil-i zârı

O şūhun eyledi hayretle sūret-i dīvār  
Nazāre-i gül-i rüyı benān-ı ferhārı

Derūn-ı sīne-i uşşākı dāğ dāğ itdi  
Kızardı gül gül olup táb-ı meyle ruhsārı

45-Metā'-ı naqdi dil ü cān-ı bedest-i büyāndur  
Olup o Yūsuf-ı hüsnüñ cihān harīdārı

Hazer ki kūşe-i çeşminde der-kemīn olmuş  
Sipāh-ı gamze-i nāgāh-gīr-i tırrārı

Nigāh-ı luṭfi şifā-sāzıdur reğerçi gönül  
Cihānı eyledi dil-ḥaste çeşm-i bīmārı

Dem olmaz ey meh-i tábān ki 'Ārif-ı zāruñ  
Sipihre çıkmaya dūd-ı dil-i şerer-bārı

Ḥüdā yegānā feryād-ı baht-ı vār zīden  
Sitemde kendüye döndürdi çarḥ-ı gaddārı

50-Kef-i cevāduñ ider dām-gāh-ı hayret-den  
Ḥalāş iderse bu miḥnet-keş-i dil-efkārı

Cibilletünde dil ehline merḥamet yogimiş  
Sipih-ı bed-güherinde bülendi mi'yārı

Zamān-ı ma‘deletinde senüñ biḥamdillāh  
Metā‘-ı ma‘rifetüñ ṭurdı sük-ı bāzārı

‘Ale’l-ḥusūs-ki şâyân-ı tâc-ı ragbetdür  
‘Ukûd-ı lü’lü-yi pür-tâb-ı nazm-ı şehvârî

Sezâdur olmağa her biri kûşvâre-i hür  
Bulunsa silk der-i nazmınuñ ḥarîdârı

55-O sihr-kâr-ı zebân bend-i hoş edâdur Kim  
Süḥan-verânı ḥamüş itdi tarz-ı güftârı

Nesîm-i hoş-nefes-i şi‘r-i dil-güşâsı virür  
Meşâm-ı ‘âlemiyâna şemîm-i ‘aṭṭârı

Bu nev- ḳasîdeyi mümtâzuñ olsa güş itmeñ  
Olurdi mâye-i reşk-i revâ-yı muḥtârî

Nev-tenknâ-yı ḥavâdişde pek şogulmuşdur  
İderdi yoḥsa ḥacl-i rûḥ-ı ‘ussârî

Şeref ḳarîn-i ḳabûl olsa bî-revâc-ı emel  
Sevâd-ı nüsha-i eş‘âr misk-i Tâtârî

60-Hemîşe tâk ide zer yine mihr-i münîr  
Güzâr-geh-i pupam nîlgün-ı zehḥârı

Cenâb-ı Hazret-i Mevlâ vücûd-ı hîbe-i dîn  
Hatâdan eyleye maḥfûz olup nigeḥ-dârı

Ki şimdi ‘âllemiyyânuñ budur ser-âser hep  
Seḥer-gehâne du‘âsı şebâne ezkârı

Olup geride ŗenāyiŗ-kerānı ŗirin-kām  
Naŗīb-i dūŗmen-i dūn-ĥ ārı vū ciger-ĥ ārı  
E.10a,10b,11a,11b



## KASÎDE 8

DER-MEDH-İ ŞADR-I A'ZAM YEGEN HÜSEYİN PAŞA

Mefâ'ilün fe'ilâtün Mefâ'ilün fe'ilün

1-Nice zamân idi kılmışdı huşksâl mihan  
Gül-i ümîdimi pejmurde-i hazân-ı hüzün

Nice zamân idi kılmışdı tâli'-i vârdan  
Metâ'-ı şabrimı dârâc-ı dest-berd-i fiten

Nice zaman beni dūr eyledi bu baht hardan  
O kân-ı mekremet ü cūd olan efendimden

Figân-geh eyledi sükkâne çarh-ı nâfir-câm  
Nice zamân o turab-gâh inse mahrem iken

5-Hücüm-ı leşker-i miñnetden olmuş idi bükâ  
Ol âsitân-ı felek pāye melce' ü me'men

Beni felâhan-ı bî-dād çarh-ı bed-gerdâr  
O bār-gâh-ı mu'allâdan oldu dūr-efgen

Cüdâ düşerdi o dergâh-ı sidre-fedsâdan  
Olup sememd-i sebük-pā-yı tâli'im tevsen

'Ala'l-huşûş ki olmuşdı kilik-i hoş-güyum  
O bir sem-i muharreme tütî-i setûde sühan

Gümān-ı süht-ı cefā-gīş-i çarḥdan çü-şadünün  
Sitem-resāyi-i tāli‘le dūr olmuş iken

10-Felek müsā‘id ü iqbāl-i çāre-sāz oldu  
Çü-dest kārgīr-i Rüstem-i vech-i Bījen

Mübeddel oldu neşāt u sūrūra ḥüzn ü keder  
Meger ki irdi kemāle hücüm-ı derd ü miḥan

Efendimi hele görmek müyesser itdi baña  
Firāz-ı şadr-ı şadāretde Hazret-i zü‘l-men

Veżāreti ḥaberi oldu gūş idince baña  
Mişal-i ḥālet-i Yākūb u bŷy-ı pīrāhen

Ziyā-yı mihr-i mekārim şemīm-i gülşen-i cūd  
Cilā-yı cevher-i mir‘āt-ı ‘aql-ı mu‘ciz-i fen

15-Setŷde-kār gŷzār-ı bezed-i Rüstem-i zāl  
Sipeh şikāf-ı şad Afrāsiyāb ü şad Behmen

Gŷl-i ḥadīka-i devlet Ḥüseyin Pāşā kim  
Odur bahār-ı ḥayābān dırāz-ı ḥalk-ı ḥasen

O şadr-ı cūd-meniş kim olur ġarībāna  
Ġubār-ı ḥāk-deri dil-nişin çü ḥāk-i vaṭan

Cihanda görmedi hīç böyle neyyir-i keremŷn  
Ṭulŷ‘kıldığını kimse burc-ı devletten

Nizām virdi serāpā bilād-ı İslāma  
Olup memālik-i ā‘dā-yı dīni berhememen

20-Henüz buldı münāsīb-i vezīr-i a‘zamını  
Cenāb-ı Hāzret-i Sultān-ı dīn penāh-ı zaman

Mizāc-ı ‘ālemi ta‘dīl kıldı şemşīri  
Olup ‘uruq-ı dil-i düşmenāna neşter-zen

Nesīm-i luṭf ile bārān-ı hūsn-i tedbīri  
Besīṭ-i sāmradan kıldı def‘-i gerdeften

Muvaffak eyledi bir kār-ı hayra Hāḫ anı kim  
Pesend idüp ‘uqālā cümle gördi müstaḫsen

Virüp esās-ı miyāni-i kārā istiḫkām  
Binā-yı şulḫa o vech üzre oldı tarḫ-fiken

25-Vifaḫa rāḡīb olup cümle düşmenān oldı  
Ümīd-i luṭfile ḫānūn-ı sulḫa nāḫun-zen

Zaman-ı şulḫ u şalāḫ oldı derīsam itsün  
Benerd-gāh-ı gülistānda ḫançerin sevsen

Ḥezār raḡbet ile şulḫa oldılar tālib  
Fikende silsile-i inḫiyād-ı bergerden

‘Adū işitdi çü devletle şadra teşrīfin  
Derūn-ı sīnesine ḫayret oldı şu‘le-fiken

Hirās-ı vehmile endāmı lerze-nāk oldı  
Şadā-yı debdebe-i kösi gūş idüp düşmen

30-Sem-i semendine yüz sürdi müstemendāne  
Resen-i bikrden t̄ā'at-veş bey' u kefen

Murādım ol ki medīhıñde eyleye kalemim  
Zebān-ı Rüm ile t̄arz-ı 'Acemde t̄arh-ı sühan

Sebük-süvār-ı dil-beri ki hāne-i zīniş  
Şeved çü dīn ki şod nūr-ı dīde-rā mekmen

Zihī semend-i sebük-pāña na'l-i ü gerded  
Çü germ-i pūye-i şūr-ı dāğ sīne-i dü-şemen

Girifte-şu'le bi-bālā düvīden ez-ħaşreş  
Şerer zi-na'l-i ez ü mī koned recā costen

35-Koned güzār-ı zene tüy-i atlası-ı eflāk  
Zi-na'l-i āyine reneş künend eger sūzan

Feted sühāne-i āyine çünki timsāleş  
Maħāl-i bāşed ez ü nīm ü laħza çāgerden

Zamāne-rā çü zemīn-i t̄āy ( ) kām  
Resed zi-şofer-i ħaml-i tā ħār hebmen

Pes ez-resīden-i ħod mī resed bi-menzil-gāh  
Bu vaqt-i t̄ā ħıteneş ger şeved ħodeng efgen

Şitâb-kâriş-i ağveş-i sürûr-ı şarşar  
Gubâr-ı kâkül-i ü hâne-zâd-ı müşk-i Hiten

40-Ez-ân ki hâşiyet-i cilve-i şabâ dâred  
Zemîn-i püye güheş mî-şoved çü şahn-ı çemen

Çü ân semend-i şitâbende-i tezâyid eger  
Sabâ zi-şu'le-i cevväle bâşed âbisten

Zi-tâb-ı hayret-i nazzâre-i bi-şod dil-hâ  
Bi-mevc-hîz-i tekâpû-yı tündân tevsen

Ki şekl-i cevher-i âbiyyete siper gerded  
Bi-sân-ı silsile-i mevc halka-i cevşen

Girifte-halka temâşâ yayân cilve-güheş  
Çü dür-ı çeşm zi—ter efkenân-ı pîrâhen

45-Zi-nâvek-i Müje-i çeşm âhvâne-i ü  
Bedest-i haşm-ı siper-i mâ şevved çü pervîzen

Cihânı tutmuş iken zulmet-i perîşâni  
Tulû'-ı kevkeb-i iqbâli eyledi rüşen

O şamgâh-ı mihanda o deñli tutmuşidi  
Besîti-i 'âlemi ser-tâbıyâ zulâm-ı fiten

K'olurdu şu'le-i kandîl-i meh çü şem-i seher  
'Aşîr-î hüşe-i pervîni kılsalar rûğan

Seher-gehinde ânıñ toğdı neyyir-i iqbâl  
Hezâr fitneye olmuşken ol şeb âbisten

50-Cihāniyāna meserret-resān-ı şevk oldı

Nedür bu vaz'-ı dilārā verā-yı müstahsen

'Aceb mi murğ-ı hodenk-i şehāb-ı gerdārı

İderse cünd-i şeyāṭını çide-hün erzen

Hücüm-ı şadme-i şahbāza pāyidār olamaz

Ne deñli olsada bî-ḥad gürüh-ı zāğ u zağān

Semüm-i kahrı ile tāb-i āteş-i gāzabı

İder 'adū-yı bed- endīşe gülşeni külhan

İder nesīm-i bahār-ı mekārimi netekim

Senā-kerān-ı du'ā-gūya külhānı gülşen

55-Cihān-penāh ḥidīvā hünerverā şadrā

Ayā sipeh-keş-i mihr efser-i sitāre mecen

Sen ol vezīr-i kerem-güster-i sūhandānsın

Ki 'aql-ı küll açamaz şahn-ı meclisinde dehen

Du'ā-yı devletüñe çarḥ-ı sübhā gerdāndur

Gören şanur anı keffe'l- ḥazīb ü 'aḳd-ı peren

Figān ü nāle ider kimse yok zamanuñda

Meğer ki muṭrıb-ı bezm ola sāza nāhun-zen

Meyān-ı bezmde oldı girift ü Şeh Mansūr

Şadā-yı şāhī vü gül-bāng-i ṭop-ı şadme-fiken

60-Cihāna kılmadadur gerçi neşr-i gerd-i keder

Olup nücūmla pür-rihte bu revāk-ı gühen

Nesīm-i ma‘deletüñ verüp ider fi‘l-hāl

Ġubār-bīz olıcağ her ne dem o pervīzen

‘Aceb mi ‘arşa-i rezm ü veğāda gūr olsa

Ġubār-ı sem-i semendiñle dīde-i düşmen

Ki oldı āyine-i nābvāda şemşīrūñ

Eliñde nīze olup mīl-i sürme-i emen

Getürdi mekremetüñ ehl-i tab‘ı güftāra

Bahār olur sebab-i şevk-i ‘andelīb-i çemen

65-Velī senüñ gibi kār-āşinā-yı güftāra

Bu kevne şāf u dilārā gerek kumāş-ı sūhan

Şalāh şanur ki gelsün ma‘ārif ehlinden

Bu çāgeriñle eger varise mu‘āriz olan

Hüdā bilür ki hūlūşum derün-ı dildendür

Hütür kılmaya kalb-i şerīfe şübhe vü zan

Lisān-ı hālile yeksān olup zebān-ı maqāl

Berāber oldı baña midhatüñde sırr u Helen

Sezā mıdur ki kalam pāymāl-i gec-rūşān

Cihanda böyle kerem-ver meded-resim var iken

70-Ķadīmī bendelerün dest-gīri olmağdur

Efendimiz gibi şāhib-kerem vezīre düşen

Saňa ta'alluķ ile oldı me'mūr 'Ārif  
Ki naķş-ı ismledür raġbet-i 'Ākik-i Yemen

Bu ıaıt-ı sım zer-endüde-i felek Şeb ü rüz  
Hemişe tã ki ola Şem' mihrü mãha leġen

Çü tãnerãn-ı BehiŐtĩ du'ã-yı devletüñe  
NeŐimen-i derecãt-ı Ķabül ola mekmen

Müdãm veche emãil-i ħalk-ı 'ãlem ola  
O bãb-ı sidre-nümã-yı küŐüde pĩrãmın

75-Firãz-ı Şadr-ı sa'ãdetde ber-devãm olasın

Ĥüdã Ķıla seni ãfãt-ı dehrden eymen

E.11b,12a,12b,13a

## KASİDE 9

SÜR-I HÜMÂYUN MUHAMMED HÂNİDE MUŞAHİB PAŞA'YA DÂMÂD-I  
ŞEYHRİYÂRİ OLDUĞLARINDA TEBRİK İÇÜN İRSÂL OLUNMUŞİDİ

Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlün

1-Oldı bād-ı seheri müjde-resân-ı iqbâl  
Kalmadı pîş-gehümde eşer-i gerd-i melâl

Virdi dil-mürde-i endüha hayât-ı cāvîd  
Müjde-i sūr-ı hümâyun eşer-i ferruḥ-fâl

Yüsufistâni unutturdu Züleyhâ'ya bu sūr  
Ser-be-ser 'âleme virdi o kadar zîb ü cemâl

Pür- tınn eyledi ne tās-nigünun çarḥuñ  
Çıkdı bām-ı feleḡe debdebe-i cāh u celâl

5-Çeşm ü güş oldı meger seyr-i felek k'oldı bedîd  
Dîde-i encüm-i tâbende ile güş-i hilâl

Olmadan kalmış idi mezra'ına âmalüñ  
Ser-zede naḥm-ı ümîdi netekim dâne-i ḥâl

Baksa âyineye mâtem-zede şimdi görünür  
Ḥande-rü-yı eşer-i şevḡ u meserret timsâl

Oldı ḥurşîd-i cihan-tâb sipihr-i şādî  
Sâḡar-ı 'ayşı mey-i şevḡ kı lup mālâ-mâl

Hıdmet-i lâzımıdır müjde bütün dünyāya  
Peyk-i bād-ı seheri kılsa nola isti'cāl

10-Çıldı hurrem dil-i ğam-nākı nesim-i şādī  
Netekim gülşeni feyz-i nefes-i bād-ı şimāl

Pür ider meyve-i ümmīd ile ceyb-i emeli  
Nahl-i sūruñ ki olur her biri bir tāze nihāl

Degül āhedişdi beyhūde şabānuñ ki ider  
Ğam-ı teşbī' ile ceyş-i tarabı istikbāl

Şimdi hāşıyyet-i şādī-i dem-i sūr ile hep  
Gül-i sūrī bitirür şūra zemīn-i āmāl

Ğonca-peyrāyi-i feyz-i nefes-i şevk u neşāt  
Oldı peyrāya tırāz-ı çemenistān hayāl

15-Oldı şaf beste-i ser- kūçe-i ta'bīr u beyān  
Māverā-yı netaq-ı dildeki rabbāt-i hicāl

Çalem-i nādire-perdāz-ı sūhan-sāz yine  
Oldı meşşāta-i nāzende 'arūşān-ı maqāl

Nağme-sāz oldı olup peyrevi tab'-ı şūhuñ  
Kilk-i coş-güy-ı ki qalmışdı zebān beste vü lāl

Şimdi şebdīr-i çalem şöyle şitābāndur kim  
Tengdür cümbüşüne 'arşa-i pehnā-yı hayāl

Oldı hengām-ı tekāpūdā meğer cilve-gehi  
Sāha-i bār-geh-i şadr-i pesendīde hişāl

20-Mültecā-yı zu‘afā kehf-i emān-ı fuķarā

Ḳadr-dān-ı ū‘arā merce‘-i erbāb-ı kemāl

Menbe‘-ı cūd u kerem ūafder-i Cemūid-ḫaūem

ūāhib-i seyf ü ḫalem ūāhib-i dil-i efzāl

Ber-ṫaraf-sāz-ı siyeh-kāri-i deycūr-ı sitem

Lem‘a-i bārķa-i cevher-i ‘aql-i fa‘āl

Mekremet-gīū-i kerem-pīūe Muūāhib Paūa

ūadr-ı pākīze-güher ūafder-i bī-miūl ü miūāl

Levḫaūallāh zihī Āūaf-ı deryā-dil kim

Oldı dāmād-ı ūehen-ūāh-ı Süleymān-ı iķbāl

25-Hem ḫaram-perver-i ūāhen-ūeh-i gerdün mesned

Hem firüzende çerāg-ı ūeh-i sencide ḫisāl

O müsellem revīū-i ķāide-i ḫüsn-i sülük

Māh-ı evc-i azamet ḫuṫb-ı medār-ı iclāl

O ma‘ālī-meniūiñ lāzıme-i zātıdır

Va‘d-i luṫfa ‘acele vaķt-i gāzabda ihmāl

Ḳıldı eyyām-ı nevāziū-kerini ‘adlinde

Tavķ-ı ūehbāzī kebüterlere zerrīn-kerini ḫalḫāl

Mehce-i rāniyeṫi oldı küre-i nāra mümās

Nola bulsa meh-i nā-kāste-veū istikmāl

30-Fitne olmaz tōbe nādide ki olmaz ūimdi

Gāyet-i ḫaṫṫ-ı ūu‘ā-ı baūarı noķta-i ḫāl

Ḳalb-i a‘dāda döğer kuvvet-i seyrince seni  
Açsa şāhın hümāy-efgen-i ‘azmi per ü bāl

Baht-ı bed-gīşede erbāb-ı diliñ dādın alur  
Olsa ma‘rūz der-i ma‘delet-i bī- şūret-i hāl

Żabtı olsa nesak-āmūz eser-i nāmiyede  
Ola mesdūd-ı müsāmāt-berifñ şāh-ı nihāl

Nüşa-i ra‘feṭi taşhīhe olaldan ‘āzim  
Mebhaş-i cūd u keremde komadı cāy-ı suāl

35-Ḥāk-i iksīr eser-i dergehine yüz sürenüñ  
Gelmeye hātırına dā‘iye-i māl ü metāl

Āsumān pāye hümā sāye hıdīvā şadrā  
Ey (\*) Cihān-tāb-ı sipihr-i efzāl

Sensin ol şafder-i düşmen-fiken ü dest-nevāz  
K‘eyledüñ leşker-i hūr u sitemi istisāl

Māh-ı pūr-tāb-ı muṭallā-yı rikābuñdur olan  
Ufḳ-ı burc-ı şeref-i devlet ü iḳbāle hilāl

Kārvārān-ı felek tābi‘-i fermānuñdur  
Necm-i bahtı nola bir ceybile kılsañ hem-hāl

40-Nice ta‘dād u beyān mümkün olur in‘āmuñ  
K‘eyledi ‘ālemi müstefriḳ-i deryā-yı nevāl

Pertev-i neyyir-i lutfuñla zuhūr eylediler  
Mütevāzî-i hamûl olmuşiken ehl-i kemâl

‘Arif-i dil-şede lâyıķ mı du‘ā güyüñ iken  
Dergehiñden qala mehcūr perişān ahvāl

Çāre-sāz olmaz iseñ merhem-i lutfuñla qalur  
Dāğdāğ-ı sitem-i niş-i zebān-ı cehhāl

Ārzū-mendi-i rümāl ile dergāhuñda  
Mesned-i ‘izz ü sa‘ādetdür aña şaff-ı ni‘āl

45-Şānuña lâyıķ olan lutf u kerem her ne ise  
Ānı kıl āña eyā menbe‘-ı cūd u efzāl

Gayriler şevķde şādīde olup lâyıķ mı  
Olsa sīlī-zede ḥasretle def-i sūr mişāl

Ḥacleti ‘āik olup oldı ḥicābı ḥācet  
Ḥāk-i dergāhuña olmadı müyesser rümāl

Ḥavfum oldur k’ola tasdī‘a menūdī yoksa  
Dirdim itdiklerini baña bu çarḥ-ı muḥtāl

Cānile ‘ālemiyān cümle du‘ā-gūyuñdur  
Senüñ ey ḥātem-i Cem-şīve ḥıdīv-i mefzāl

50-Saña inşāfı olan nice du‘ā itmez kim  
Qıldı dünyāları şayt-ı keremüñ mālā-māl

Sözü tāt̄vīli o hengām-ı du‘ādur ‘Ārif  
K’olur ikṣār-ı sūhan bāğış-ı taṣdī‘-i melāl

Dilerüz Hāzret-i Hāḳ’dan ki cihān turduḳça  
Ola zāt̄uñ şeref-i mesned-i ‘izz ü iclāl

Devlet ü ‘ömrüñi pāyende vü memdūd ılıp  
Sā’ati hafta ve her ḫaftası olsun şad sāl

E.14a,14b,15a



## KASİDE 10

. . . . / . . . . / . . . . / . . . .

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün

1-Çalem kim kudsiyân-ı 'âlem-i ma'nâya hem-demdür

Harîm-i mahfil-i rûhâniyân-ı ğayba mahremdür

Çalem kim destiyâr-ı hâk-sârân-ı mezelletdür

Mu'allâ şadr-ı vâlâ rütbe-i iqbâle süllemdür

Çalem kim istikâmetde şebîh-i rumh-ı hattıdur

Dem-i fikretde pîç ü tâbla çün müy-ı dilümdür

Çalem kim reşha-pâş olsa zemîn-i şafha-i vaşfa

Riyâz-ı ârzü kim katresinden sebz ü hurremdür

5-Çalem misbâr-ı dâğ-ı sîne- rişân-ı temennâdur

Medârı zahm-ı nâsûr-ı dil-efkârâne merhemdür

'Aceb mi olsa fâiz lü'lü-i şehvâr-ı ma'nâya

Çarîn-i dest-i deryâ feyz Paşa-yı mükerremdür

Serîr-efrûz-ı ra'fet hayr-hâh-ı dîn ü devlet kim

Dakâyık-dânî-i idrâkine tevfiğ-i manzumdur

Çidiv-i ma'delet-peyrâya defterdâr Paşa kim

Vezîr-i muhteremdür şafder-i iqbâl-i tev'emdür

Olup şîrâze-bend nüşha-i cem'iyet-i hâtır

Perişân-hâl olan diller zamânındâ ferâhimdür

10-İder girdebiyān taşdıķ-i hāl ol ma‘delet-kāra

Disem cūd-ı muşavverdür yāhud luţf-i mücessemdür

‘Ayārın herkesiñ a‘lā bilür idrāk-ı naķķādī

Şināsā-yı maķādīr olmada bī-şüphe mülhemdür

Münāsib cāme-i zībādur ol naħl-i ser-efrāza

O hıl‘at kim tırāz-ı ‘izz ü iķbāl ile ma‘lumdur

Kerem göster hidīvā mültecāsın derd-mendānā

Serā-pā cümbüşüñ memdüh u eţvāruñ müsellemdür

Nesaķ-sāz-ı ümür-ı mülk ü milleti ki tedbīrūñ

Müretteb- sāz-ı aħvāl-i perişān tavr-ı ‘ālemdür

15-Eyā şadr-ı kerīm-perver ki feyz-ı ebr-i cūduñlā

Çemenzār-ı emāñī Pā-yı tā-ser sebz ü hurremdür

Ĥüdā şāhid bu kemter-rā‘i-i ihlāş-ı ‘ünvāna

Derūñī bendeñ olmaķ nice müddetdür müşammimdür

Vellı merhūn imiş bu vaķte ihrāzı o me‘mülūñ

Egerçi ārzū-yı rüymāl eyler nice demdür

Şikest olsa sipihrūñ nüħ-revāķı raħne-yāb olmaz

Esās-ı üstüvār-ı bendeñi ol deñlü muħkemdür

İşim altun olur yüz sürsem ol dergāh-ı vālāya

Yanumda zerresi kibrīt-i aħmerden mükerremdür

20-Sitem-kārān-ı ‘aşruñ cevriñe ķaldım taħammülđen

Dil-i bī-çāreye luţfuñ meded-sāz olacak demdür

Şenākāruñ kemīne muhlisūñ vālid ḥaķīrun kim  
Bu benden gibi ol da bende-i ihlāş-ı tev'emdür

Bu nāçizūñ sebebdür intizām-ı ḥayl-i ḥiddāma  
Ki ol luţfi baña Ḥaķ übüvvetden muķaddemdür

O pīrūñ iftirākundan dil-i endūh-ı mu'tāduñ  
Enīsi derd ü ḥasret hem-nişīni miḥnet ü ğamdur

Neşāt-ı tab' lāzımdur muḥaşşal nazm-ı ğüftāra  
Anıñcün şimdi kilik-i ḥoş-zebānum lāl ü ebkemdür

25-Hemīşe tā ki nergis rāz-ı ğerdūna virüp revnāķ  
Sipihruñ ḥūşe-i pervīni zīb-i heft-ṭārimdur

Cenāb-ı Ḥazret-i Ḥaķ dāim itsün şadr-ı 'izzetde  
Ki zātuñ müntazam-sāz-ı ümūr-ı ḥalk-ı 'ālemdür

Cihan durduķça ma'mūr eylesün ol devlet-ābādı  
Ki ol dergāh erzāk-ı 'ibādullāha maķsimdür

E.15a,15b



**KIT' A**

KIT‘A\*

BEDÎHE-İ KÜTEH DER-VAŞF-I NÜĞRAH HİNEK-İ PÂDİŞÂH-I ‘ÂLEM-  
PENÂH

...- - - - -  
Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilün

1-Bâreka’llâh zihî esb-i şabâ- sūr‘at kim

Hem-‘inân olsa geçer berķ-ı sebük-cevlânı

Bir demer kır bedevî raş-ı girân çene-kâpdur

Küh-ı âhen gibi lerzende bu çâr-erkânı

Evc-i yaşar bir ‘arabî tay ki hırâm itdükçe

Reşk-i hûbân-ı ‘arabdur diseler erzânî

Seyr idenler o hoş-endâmı gözünden şakınur

Cümbüşe başlayup itdükçe gubâr- efşânı

5-Habbezâ esb-i sebük –seyr ki olmaz nemnâk

Pâyı sūr‘atle güzâr itse eđer ‘ummânı

Tek ü tâz itse gubâr-ı sem-i sühtünden olur

‘Aql-ı âşufte–zede mâye ki hayrânı<sup>x</sup>

Şimdi de bî-bedel ammâ ki yaşın bulduk da

Şüphe yokdur ki bu cümbüşle alur meydânı

Beñzedürsem anı tāvus-ı hırāmâna eğer

Germ-i cevlân olıcaķ zâhir olur rüçhânı

Bu kıt‘a 17a’da mükerrerdır.  
Mısrada vezin bozuk

Bu ki semle buña taşvîr denilse yaraşur  
Belki bir böyle tekāvür yazabilmez mânî

10-Nice taşvîre mecâl olabilemez aşlâ  
Şu'lemi berķâm ider eylese ger cevlanî

Rākibin Hāzret-i Hāķ ide haṭādan maḥfuż  
Kuḥl ola dīdelere gerd-i sem-i yekrānî

Şerer-i nā'1 şemendenden ola hemvāra  
Zulmet-ābād-ı zevāyā-yı cihān nūrānî

E.16a,17a



# TERKÎB-İ BENDLER

## TERKİB-İ BEND 1

CÜLÛSİYYE-İ SULTÂN MUŞTAFÂ BİN SULTÂN HÛÂN ETĀLA'LLĀHU  
BEKA'ÜHÛ Bİ'S-SA'ĀDET-İ VE'L-İKBĀL

. - - - / . - - - / . - - - / . - - -

Mefâ 'ilün Mefâ 'ilün Mefâ 'ilün Mefâ 'ilün

Yine bir neş'e-i şādī cihāna şevk-bahşādur  
Ki feyz-i mevsim-i nev-rûz u 'ıyde gıbta fermādur

Bisât-ı 'ayş- güsterde simât-ı 'ışret āmāde  
Göñüller bî-keder esbāb-ı cem'ıyyet mestiyādur

Harifān her taraf-i tarḥ-ı bisat-ı 'ayş u şöhetde  
Nazar kılsañ ne yaña bir müferrih bezm-i ra'nādur

Ferahla muğtenemdür cümle 'ālem ğam yimez kimse  
Ki şimdi ni 'met-i şevk u meserret h ān-ı yağmādur

5- Görür birbirinin pür-şevk-i hāndan oldıgın herkes  
Ki şimdi sīneler hem-hāl-i mir 'at-ı mücellādur

Ġubār-ı derd ü ğamla ğonce-veş hāmūş olan diller  
Olup ser-sebzü hurrem şevkile tûtî-i güyādur

Bu şādī vü meserretler ki oldu 'āleme fāiz'  
Nenüñ te'sīridür āyā dimek bî- vech ü bî-cādur

Şeh-i 'ālem-penāhuñ yümn-i baht-ı hurremindendür  
Mükābirüm-pişe Şulţan Muştafa'nuñ maqaddeminden

## II

O şeh kim hāk-pāyı kuhl-ı çeşm-i kāmranīdür  
Ğubār-ı maqđemi İksīr-i feth u şādmanīdür

O şeh kim maqđemiyle tazelēnür serbe-ser ‘ālem  
Zamān u devleti dūnyāya vaqt-i nev-civānīdür

O sultān-ı mu‘allā pāyīña kim āsitānuñda  
Cihānuñ şehleri nā-müsteħak-ı pāsbānīdür

N’ola ‘azm-i seferle geşt-i deşt-i ‘azm kāna itse  
Ki zātı pāki cism-i ‘ālemün rūh-ı revānidur

5-Sipīhr-i dāda gerek āfitāb-ı ‘ālem efzūzı  
Serīr-i kār-zāruñ Husrev gibi şebbānīdür

Veliy-yi ni ‘met-i ‘ālem o sultān-ı mu ‘azzam kim  
Cihān hep hişşe-mend-i ni‘met-i bī-imtinānīdür

Serāpā müsteħak-ı luţf olan erbāb-ı isti‘dād  
O şahen-şāhdan cuyā-yı taşşīl-i emānīdür

Şeh-i Cem menzelet Sultān-ı āli-ķadr-ı pūr-şevket  
Hüner- perver şehenşā cihān-bān-ı ķadr-i ķudret

## III

Bi’hamdi’llāh cihānı pā-yı-tā-ser eyledi hurrem  
Nesīm-i nev-bahārī gibi iķbāl-i şeh-i ‘ālem

O şah-ı kārđānuñ neyyir-i iķbāline nisbet  
Denilse nā-revādur āfitāba neyyir-i a’zam

Ümîd oldur ki te'yîdât-ı Yezdânî olur yâver  
Bilâd-ı müslimîne kâfiristânı kıla manzum

Gelür tîğ-ı ser-endâzına hakk-ı satrile yeksân  
Şaf-ı düşmen ne deñlü olsa pâbercâ vü müstaḥkem

5- Seher doğduḡça fark olunmaz mihr-i enverden  
Meḡer olmuşdur ol zerrîn 'ilm-i ḡurşîd ile tev'em

Medîḡinde o şāhuñ ol kadar pür-pîç ü tâb oldu  
Ki ḡāme müy-ı âteş-dîde gibi oldu ḡam-der-ḡam

O şāh-ı bî – 'adilîñ müctemi'dür zâḡ-ı pâkinde  
Kerem-kārî-i Hâtem şevket-i Cem şavlet-i Rüstem

Ne ḡātem rîze-çîn ḡān-ı cüdi ma'n-ı ḡātemdür  
Ne Cem ednâ ḡulām dergehi maḡsüdi şad Cem'dür

#### IV

Görüp şāyeste ol Sultān-ı zî-şān-ı kerem-kārı  
Mümeḡkin kıldı taḡt-ı saltanatda Hazret-i Bārî

Sipih-ı cüd u ra'fetnecm sa'd-i āsmān-ı rif'at  
Meh-i evc-i sa'ādet neyyir-i burc-ı nikū-kārı

Zamānuñda o deñli ḡāl-i 'ālem muntazamdur kim  
Olupdur kün be fendüñ ḡürek ü kebeküñ yār-ı ḡamzārı

Olur ol ḡusrev-i sencîde-ḡûy-ı dil-keş etvāruñ  
ḡacilsāz-ı Felāḡun u Aristo kār u ḡüftārı

5-‘ Aceb mi olsa gül bî-hār o şāhuñ devr-i ‘adlinde  
Zamān-ı devletünde ber-ṭarafdur merdüm āzārı

Olur a‘dā seyrile rif‘ati ümmid kıldıkça .  
O tîr-i sîne-dūzuñ ḥandeye āmāde sūfārı

Nigeh-bān olsa bir laḥza nigāh-ı ḥıfz u tedbîrî  
Ḥasūn eyler ḥazānuñ destberdinden çemenzārı

Hünerversin muḥaṣṣıl pādişāhum dād-ı güstersin  
Mükārim pîşesîn çāker-i nevāzsın bende-perversin

## V

Meh ü ḥurşîd o şāhuñ müstefîz olsun zamîrûnden  
Cem u İskender alsun dāye re’y-i müstenîrînden

Mülük-ı ‘aşr kişvergirlik tedbîrin öğrensün  
Gelüp ‘Osmāniyānuñ ol şehen-şāh-ı dilberinden

Söz ursam Rüstem-i tarh resm-i rezm ü peykārı  
Gelüp görse vegā meydānınuñ ol nerre-şîrinden

Ġulām-ı hāne-zārıdur o şāhuñ devlet ü ‘izzet  
Ba‘îd olmaḫ ne mümkündür ki ‘ālem-i masîrinden

5-Fenā-yı kalb taḥsîl itdi ‘ālem-i ḥalkı ahdinde.  
Tenezzül eylemez Kārūn’a şorsañ eñ faķîrinden

Olur naḥl-i emānı bārdār-ı meyve-i nuşret  
O ḥāk-i şuraya kim yaĝ dırur bārān tîrûnden

Gidüp āh u enīn derd ü ğam mesmū‘ola ŧimdi  
Du‘ā-yı devletidür ‘ālemūñ bir peyrā-nā vü pīrinden

Efedüm ‘ālemūñ derdi du‘a-yı devletündür hep  
Recā-yı halk-ı ‘ālem imtidād-ı ŧevketüñdür hep

## VI

Olup ŧāyeste ŧāhum luḡfuña kayāŧ bī-çūnuñ  
Cihān-tāb oldı zer muncuḡ-ı rāyāt-ı hümāyūnuñ

Cihānı çeŧmine tārīk idüp gird-i siyāhuñla  
‘Adū başına tenk itdüñ fezāsın deŧt ü hāmūnuñ

‘Acep ğarrā cihād itdüñ ricāhullāhı ŧād itdüñ  
Olup hoŧnūd ecdād-ı ‘izāmūñ oldı memnūnuñ

Değildür kāse kāse zehr-i miḡnet ŧunmadan hālī  
Neler çekdüm elinden tāli‘-i nā-sāz u gerdūnuñ

Nice nā- müsteḡaḡlar oldılar menzil-res-i maḡsūd  
Kalup pes-mānde baḡtı reh-zīz olmuŧduŧ bu maḡzūnuñ

Bu bī-kes bendeñe raḡm eyle ŧāhum ehl-i perversin  
Saña mevrūŧ olup luḡf u mekārım oldı kāmūnuñ

Görüp pāmāl nā- ehlān-ı ‘ālem çāre-sāz ol kim  
Sezā-yı luḡfdur bu çāker-i zār-ı ciger-hūnuñ

Sen itmezsen tefahḡuŧ pādiŧāhum hāl-i zārından  
Kime kılusun ŧikāyet tāli‘-i nā-sāz-kārından

## VII

Olanlar hayr-h āh ‘izz u cāhuñ şād-kām olsun  
Saña bed-h āh olan a‘dāya āsāyiş harām olsun

Eğer reh-yāb-1 günc-i ‘izz ü ikbāl olmağ isterse  
Kapuñda ‘ālemiñ hep şehleri gelsün gulām olsun

Besīt-1 hāke virdükçe tezelzül şarşar-1 kahruñ  
Esās-1 hışn-1 düşmen rahnedār āh-1 nedām olsun

Olup ser-rişte-i tevfiķ hayl-i şerha vābeste  
Kitāb-1 cāhuña şīrāze-bend-i intizām olsun

5-Olup tedbīr ki dāim muvāfiķ şūret-i takdīr  
Sipihrũ gir-diş hem-vāra bir vefķ-1 merām olsun

Bināy devletũ mi‘mār-1 kudret eylesün muhkem  
Hayām-1 rıf ‘atũñ meşdüd-1 evtād-1 devām olsun

Du‘ā-gūyuñ gulām-1 hāne-zāruñ ‘Ārif-i bī-kes  
Nevāl-i rāfetũñden hısse-yāb-1 iğtinām olsun

Kıla zāt-1 şerīfiñ pādişāhum Hazret-i zü’l-men  
Haţālardan maşũn gamdan berī āfātadan eymen

E.1b,2a,2b

## TERKİB-İ BEND 2

. . . . / . . . . / . . . . / . . . .  
Mefâ'îlün/ Mefâ'îlün/ Mefâ'îlün/ Mefâ'îlün

### I

Bahâr oldı şabâ tertîb-sâz-ı bezm-i gülşendür  
Mey-i şâmân 'işret-kâra taraf-ı cû neşîmendür

Hezâr bî-çarârûñ dūd-ı âh-ı âteşininden  
Serâ-pâ nev-nihâlân-ı çemen hep nahl-i îmendür

Huşâ ey bād-ı şubh-ı müşk-bîz-i bûstân-ı mâ  
Gubâr-ı maqdemûñle dîde-i ümmîd rûşendür

Karîn-i iltifât-ı gül-ruhan olmağda bî-diller  
Firâz-ı şâh-ı gülben 'andelîb-i zâra meskendür

5-Cihan dilbeste-i gîsû-yı anber-sâyduş şimdi  
Bu eyyâm içre âzâdı bâşîb-i ser ü sevsendür

Yine ehl-i cünûnuñ kârı geşt-i bâğ u râğ oldı  
Hevâlar bâdi-i tahrîk-i âşûb-ı dimâğ oldı

### II

Neşât-ı mevsim-i geşt-i çemen şâd itdi dünyâyı  
Hevâ-bâr âver-i kâm eyledi nahl-i temennâyı

Figânın gûş idüp mânend-i mestân bülbül-i zârûñ  
Görenler câm-ı pür-şahbâ şanurlâr verd-i hamrâyı

5-Nesîm-i nev-bahârı rûh-bağş oldukça ezhâra  
Ferâmûş itdirür i'câz-ı enfâs-ı Mesîhâyı

Hār anuñ der-kemīn-i nev-nihālān olduĝun bilmez  
Harīfān-ı çemen görmez mi reng-i verd-i ra'nāyı

Nesīmā eyledüñ şevk-i peyām-ı şāhid-i gülle  
Nevā-senc-i meserret 'andelīb-i naĝme peyrāyı

Ne vār āsūde kılsañ 'ālemi āh-ı harīminden  
Haber virseñ benim gül yüzlü yār-ı nāzenīnimden

### III

Bu gülşende naşībim hārḥār-ı ḥasret olmuşdur  
Derūn-ı dāĝdāĝım lālezār-ı ḥasret olmuşdur

Bulunmaz bir nefes emdeşd-i endūhdan ḥālī  
Zemīn-i sīne gūyā reh-güzār-ı ḥasret olmuşdur

Cünūn-engīzi-i 'aşkıylā feryād itmedür kārı  
Göñül kim 'andelīb-i nev-bahār-ı ḥasret olmuşdur

Temennā-yı vişāl itdükçe zūr-ı dest-i firķātiyle  
Girībān-ı ümīdim tårtār-ı ḥasret olmuşdur

5-Şifā-sāz ol tabībim merḥamet kıl 'āşık-ı zāra  
Dil-efkārān-ı hicrūñ dāĝdār-ı ḥasret olmuşdur

Müşerref eyle bezmi ḥaste diller şādmān olsun  
Sadā-yı ḥayr-ı maķdem zīb-i gūş-ı 'arşiyān olsun

### IV

Derūnuñ tābīñı ḥūn eylemek 'uşşāk-ı nā-şāduñ  
Nigāh-ı merḥamet bilmez mi şāhum çeşm-i bī-dāduñ

Yanuñda nev-bahār-ı 'ayşile faşl-ı ḥazān birdür  
Ḥamūş olmaz senüñi ḥiç 'andelīb-i nāle mu'tāduñ

Bu gülzāruñ ser-efrāzān hüsni bendeñ olmuşdur  
Çemen zīb-i riyāz-ı ‘aşk olaldan serv-i āzāduñ

O bī-dād-āzmā ‘āciz değıldür kārīn itmekde  
Ne lāzım ey sipıhr-i kīse-cū beyhūde imdāduñ

5-Figān itme dimez saña derd-i ‘aşkile ey dil  
O bed-mest-i tegāfūl-kāra te’şīr itse feryāduñ

Demā dem āh u zār-ı sīne fersūd eylemek tā key  
Vücūd-ı gam-ı sirişti girye-ālūd eylemek tā key

V

Olur āzurde-hātır ‘āşık-ı zārın niyāzından  
O şūh-ı ‘işvekārım söylemez ammā ki nāzından

Dil-i zārı nihānī bir nigehele şād ider gāhī  
Nola memnūn olursam luţf-ı çeşm-i dil-nevāzından

Zamānıyla gönül mā‘mūra-zār-ı şevk idi şimdi  
Harāb oldu o şāhen-şāh-ı hüsnuñ terk-tāzından

‘Aceb ‘uşşāk-ı kūteh dest o tıfl-ı nāz-perverdūñ  
Kalur gülçin būs olmaz mı naḥl-i ser-firāzından

5-Hezārān bī-dili bir şivesi dil-hūn ider ‘Ārif  
Nice āsūde olsunlar nigāh-ı fitne-sāzından

Ümīd-i vaşl germā-germ o şūh-ı bī-vefā böyle  
Dil-i derd-āşınā bī-tāb-ı baḥt-ı nā-resā böyle  
E.16a,16b,17a

**GAZELLER**

# Lİ ‘ĀRİF EFENDİ RAHMETULLĀH

1

## Fi'l-Elif\*

Mefā‘ilün Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

- 1 Ne lāle-zār gerekdür ne seyr-i bāğ baña  
Yeter müşāhede-i cism dāğ dāğ baña
- 2 Şemīm-yäfte-i gülşen-i temennāyem  
Olur mı bŷy-1 gül ālāyiş-i dimāğ baña
- 3 Yegāne ‘āşık-1 āzāde kayd-1 her-kāmum  
Girān gelürse n’ola minnet-i sürāğ baña
- 4 Olur fŷsurde yine serd-i bād-1 āhumdan  
Olursa şem’ meh ü mihr eğer çerāğ baña
- 5 Teng-mizāc-1 ğamum dil-hırāşdur ‘Ārif  
Ĥurŷş-1 zemzeme-i ‘andelīb u zāğ baña

*İÜ1a,E17a*

---

\* harfŷl-elif İÜ.

## Ve lehü

Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün

- 1 Dile hayret olurken <sup>1</sup>bāliš-i dīdārdan peydā  
Olur feyz-i sūhan āyine-i ruhsārdan peydā
- 2 İder hem ğark-ı hūn hem dağdār eyler bu ecrāmı  
<sup>2</sup>O nāliš kim olur ol hañçer-i hun-~~h~~ārdan peydā
- 3 Olur şad-fitne-i ser-der-kemīn-i rūz-ı rusta-~~h~~ız  
Hırām itdükçe tarz-ı şīve-i refārdan peydā
- 4 Nice āzurde dil-dār hār hār-ı miñnet ü ğamla  
Ola tā böyle sūriş bir gül-i bī-çāreden peydā
- 5 Hūrūş-ı 'aşkı görkim bir dem olsa kūh-ken derkār  
Olurdu ğün-be-ğün feryādlar kūsārdan peydā
- 6 Görürsin bir ğün ey dil seyl-i eşkimle ola nā-ğāh  
Halel bünyād-ı çarha çeşm-i deryā-bārdan peydā
- 7 Olur āteş zen-i kiş-i emel ey 'Ārif olduğça  
Senā berç-i maħabbet hāne-i ğammārdan peydā

*IÜ1a,E17a*

## \*Ve lehū Fi'l-Bā

Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün

- 1 Şebān ol kākül 'āşık-ı firībe mübtelādur hep  
Ġazālān ħurrem-i pā-beste-i dām-ı hevādur hep
- 2 Figānı bī-dilānuñ sine-sūz olmağ ba'id olmaz  
Ġülistan-ı ġamuñ bülbülli ġeş-nevādur hep
- 3 Ne ġüş-t-i ġūyı ne ġülçin-i bāğ-ı ħüsni olmağ var  
O nağl-i 'işvenüñ 'āşıkları bī-dest ü pādur hep
- 4 Şemīm-i zülfi kim sermāye-i āşüb olur her dem  
O <sup>4b</sup>şūr-ı fitneye bādı yine ey dil şabādur hep
- 5 Ziyāretten benim meclis neşinān-ı ħarābatı  
Murādum dergeh-i pır-i muğāna ilticādur hep
- 6 Sürūd-ı bezm-i ġam kim 'aşğ dirler nāmuna 'Ārif  
Felek <sup>6b</sup>bu nağme-i dil-keşle dāim pūr-şadādur hep

IÜ3b,E17a

harfū'l-bā IÜ.

<sup>b</sup> şūr-ı fitne:şūr u fitne IÜ.<sup>b</sup> bu nağme:bir nağme E.

**^Fi'r-Rā**

Mef'ulü Fā'ilatü Mefā'ilü Fā'ilün

- 1 Leylī vü şem ne demde <sup>1</sup>ki maḥmel-niş'in olur  
Divān-kān-ı 'aşkı merāḥal-niş'in olur
- 2 Ezhār-ı tāze gülşeni eyler şükūfte-rū  
Haṭ gelse rū-yı yāre daḥī dil-niş'in olur
- 3 Bir baḥr-i ḡam ki olmaya <sup>2</sup>girdāb-ı ḥīz-i ye's  
Geştī-i dil o lüccede sāḥil-niş'in olur
- 4 Pervān-kān-ı suḥte-dil tāze cān bulur  
Ol şem'-i dil-firūz ki maḥfel-niş'in olur
- 5 Şāfi dilānı 'Ārif ider çarḥ ḥāk-māl  
Ṭıfl-ı sirişk-i çeşm-i terim gül-niş'in olur

*İÜ1b,E17b*

harfū'r-ra İÜ.

1.a) ki:kim E.

3.a) girdāb:İÜ'de yok.

## Ve lehü

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1      Çayş u Ferhāduñ ne küh u ne beyābānun bilür  
Vādi-i 'aşkuñ göñül bir rāh-ı āsānun bilür
- 2      Ol tabīb-i seng-dil olamaz hem-sāz-ı 'ilāc  
Haste'-i derd ü ğamun ammā ki dermānun bilür
- 3      İhtirāz itse nigāh-ı fitne kārundan n'ola  
Dil ne hūnīdür o şūhuñ çeşm-i fettānun bilür
- 4      Olmada hayret-fezā 'uşşāka haṭ-ı ol māh-rū  
Māye-i sevdā dahī zūlf-i perişānun bilür
- 5      Bī-şu'ūr olsa ne deflü mesti-i endühile  
'Āşık-ı serkeşte rāh-ı kūy-ı cānānun bilür
- 6      Merd-i 'aşka seng-rāh olmaz 'adu-yı <sup>1</sup>saht-dil  
Seyl-i tūfān-ḥız eşk-i çeşm-i giryānun bilür
- 7      Bolmasa hem-derd izhār eylemez ḥāl-i dilün  
Rāzdār-ı 'aşk olan 'Ārif zebāndānun bilür

*İÜ1b,E17b*

## Ve lehü

Mef'ülü Fā'ilätü Mefā'ilü fā'ilün

- 1 Elden koma piyāleyi zībā-reviş budur  
Āyin-i rind-i bāde-keş-i Cem-meniş budur
- 2 Şākī gedā-yı meclisi kıl pādişāh-ı vaqt  
Kim muktezā-yı himmet dād u dihiş budur
- 3 Ol nev-reside māhı didim gördüğüm gibi  
Āşüb-ı dehr olur giderek gösteriş budur
- 4 Mānend-i lāle-dag-ı bedeldir şükūfesi  
Bustān-ı gāmda resm-i reh-i perveriş budur
- 5 Ağyāra kās-d-ı luţf ile cevrişme 'Ārife  
<sup>1</sup>Tākat-güdüz-ı 'āşık olan serzeniş budur

*İÜ2a,E18a*

## Ve lehü

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün fā'ilün

- 1 Ol şeh-i 'āşık-firîbim mey perest-i 'işvedür  
Geh humâr-âlud-ı nâz u gâh mest-i 'işvedür
- 2 Sümbül-i zülf-i semen-sâ cilvegâh-ı fitnedür  
Nergis-i âşub-zâ cāy-ı neş'et-i 'işvedür
- 3 Bâ'is-i efzûnı <sup>1</sup>pāmâli dildür yine  
Şanma hayl-i hattı âsâr-ı şikest-i 'işvedür
- 4 'Āşık-ı bî-dilde tākāt var mı tâb-ı <sup>2</sup>çeşmine  
Ol siyeh mestim yine hançer be-dest-i 'işvedür
- 5 <sup>3</sup>Nâil-i hurşîd olur mı şebnem-i gülzâr-ı 'aşk  
Sāye-veş üftād-gân kim hayra hast-ı 'işvedür
- 6 Şunma şakî 'Ārif-i aşufteye peymâne kim  
'Āşık-ı deyr yine der-mest-i elest-i 'işvedür

*IÜ2a,E18a*

3.a) pāmâli:bîfâbı İÜ.(Vezin bozuk.)

4.a) çeşmine:haşmınaE

5.a) Nâil:mâil İÜ., hayra hast:hayr nest E.

## Ve lehü

Mef'ülü Mefâ'ilü Mefâ'ilü Fe'ülün

- 1 Bir maqşadı yoqdur dil-i nâ-kâmı tehîdür  
Âzâdelerüñ cümbüş ü ârâmı tehîdür
- 2 Bezm-i emelüñ neş'-i şahbâ-yı fenâdan  
Peymâne-i ser-şâr-ı ğam encâmı tehîdür
- 3 Ekdârile pür-mesti-i sercüş-ı şafâdan  
Hem-vâra bu 'işret-gedenüñ câmı tehîdür
- 4 Naħcîr-i şikârân-ı hiḡem ser-be-kemîndür  
Beyhüde revân-ı hevesün dâmı tehîdür
- 5 'Ârif felegüñ resm-i tekellüf-i münşândan  
Cem'ıyyet-i rindân mey-i âşâmı tehîdür

*IÜ2a,E18a*

## Ve lehü

Mefā'ilün Fe'ilātün Mefā'ilün Fe'ilātün

- 1 Göñül mü var ğam-ı 'aşkunla pāre pāre deĝildür  
Nühüfte zaĝm-ı ğamuñ anda āşikāre deĝildür
- 2 <sup>1</sup>Dem-i neşatı sebük-rev şeb-i ğamı mütemādi  
Sipihri-i gec-revişüñ devri ber-ķarāre deĝildür
- 3 Hüdeng-i ğamze-i dil-düzına tir hedef itdün  
Dil-i şikestedür ey şüh seng-i ħāre deĝildür
- 4 O şühdan ne kadar çāre-cüy-ı merĥamet olsan  
Füzün ider saña cevr ü cefāyı çāre deĝildür
- 5 O mäh-ı nev-resimüz tıfl iken hilāl idi şimdi  
Yetişdi ħüsn ile ğüyā o mäh-pāre deĝildür
- 6 Tereddüd itmez 'ubūdiyyetünde 'Ārif-i zāruñ  
Saña ħul olması muĥtāc-ı istihāre deĝildür

*IÜ2b,E18b*

## Ve lehü

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

- 1 Göñül bir bezm-i pür- şevkun çadeh-peymâlarundandır  
Ki rûh-ı Cem ânuñ ser-mest-i bî-pervâlarundandır
- 2 Dirig eyler nigâhın zaħmı tîr-i cefâ kılmaz  
Sitemkâr ânuñ ol bi-dâd -ı müstesnâlarundandır
- 3 Cem'üñ tâcına ragbet itmeyüp câmıñ murâd itmek  
Mey-âşâmân-ı 'aşkun farç-ı istignâlarundandır
- 4 <sup>1</sup>Hûn-âmûz-ı 'aşk ol sâde levh-i mekteb-i gamdan  
Ki anlar ol mu'allimi nenüñ dâñâlarundandır
- 5 O meh-rû kimden öğrensun fûnûn u 'işve vü nâzı  
Şebân-ı şehr ânuñ hep 'âşık-ı şeydâlarundandır
- 6 N'ola eylerse meşk-i nâle her şeb tâ seher 'Ârif  
Ki ol gülzâr-ı hüsnüñ bülbül-i güyâlarundandır

*İÜ2b,E18b*

4.Bu beyit İÜ'de yok.

## Ve lehü

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

- 1 Derün-1 sineye mihr-i ruhuñ táb-efgen olmuşdur  
Harim-i cān fūrüg-1 tal'atunla rüşen olmuşdur
- 2 Gerekse zevk-yāb-1 vaşl ya miñnet-keş-i hemrāz  
Şi'ārī 'āşık-1 āşufte hālūñ şiven olmuşdur
- 3 Hüşā ey yār kim 'uzlet-güzin-i beyt-i aḫzāna  
Reh-i āverdün şemīm-i nekhet-i pirāhen olmuşdur
- 4 Gerekmez kaçır-1 zerrin kār-1 rind-i bāde-peymāya  
Harāb ābād 'işrethāne-i Cem mesken olmuşdur
- 5 Şerār-1 dūd-1 āh-1 <sup>1</sup>āteşimdür şanurlar hep  
Benim her kaçire-i eşkim ki zīb-i dāmen olmuşdur
- 6 Alışmışdur omurg beste-i kayd-1 dāma ey 'Ārif  
Dil-i zāra şikenc-i zūlf-i cānān mesken olmuşdur

*İÜ2b,E18b*

## Ve lehü

Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün

- 1 O bī- dil kim ḥarīm-i şoḥbetüñden dūr kalmışdur  
Temāşā-yı riyāz-ı kāmđan mehcūr ḳalmışdur
- 2 Yetiş şāķī şabūḥı kār-ı 'ayşe çāre-sāz ol kim  
Mey-i düşineden şahbā-keşān maḥmūr ḳalmışdur
- 3 Ne var ey seng-dil merhem-resān olsañ ki hicrūñle  
Göñül sad pāredür zahm-ı derün nāsūr ḳalmışdur
- 4 Ḥarāb olmuş nice devlet-serā gör baht-ı Cemşidi  
Ṭarabgāh-ı harābāt-ı muğān ma'mūr ḳalmışdur
- 5 Tegāfül-kār olup gitmekte ol bī-dād 'hū 'Ārif  
Yanuñda ḥāl-i dil efsūs kim mestūr ḳalmışdur

*İÜ2b ,E19a*

## Ve lehü

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün fā'ilün

- 1 Hüs̄n o şūhuñ hāne-zār-ı 'ārız-ı dil-cūsıdur  
Kim ıarāvet şebnem-i berķ-i gül-i ħod-rūsıdur
- 2 Bağlamışlardur reh-i āmed şod-ı nazẓāreyi  
Ĥāller kim der-kemīn-i kūşe-i ebrūsıdur
- 3 Bī-dilānuñ rişte-i şirāze-i cem'ıyyeti  
Ol cefā-cūnun şikenc-i kakül-i ħoş-būsıdur
- 4 Rind kılmaz nüşā-i cām-ı Cem'e şarf-ı nıgeh  
Ā ki mir'atüs-safā āyine-i zānūsıdur
- 5 <sup>2</sup>Sāz-kār olmuş muĥabbet aña ey 'Ārif hemān  
Şanma Ferhāduñ o kārı kuvvet-i pāzūsıdur

*İÜ3a ,E19a*

3.b) kākül-i hoş-būsıdur: halka-i gısūsıdur İÜ.

5.a) sāz-kār:kār-sāz İÜ

## Ve lehü

Mef'ülü Fā'ilätü Mefā'ilü Fā'ilün

- 1 Şimdi zamān-ı seyr-i gül-i nev-demīdedür  
Erbab-ı 'ayş meygedelerden remīdedür
- 2 Bülbül ü gül çemende hemān sine-çāk-ı şevk  
<sup>1</sup>Sevdā yayāna gülde giribāmı derīdedür
- 3 Pür-ḥande tıfl-ı ḡonce neşāt-ı bahārdan  
Bilmez firīb-i çarḥı cefā nā-resīdedür
- 4 Şāķī getür şarābı ki şavt-ı hezārdan  
Āvāz-ı nūş-ı nūş peyāmı şenīdedür
- 5 'Ārif nesim gülşene ta'zīm için yine  
Peyveste naḥl-i kāmēt-i gülbün hamīdedür

*IÜ3a, E19a*

## Ve lehü

Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün

- 1 Ne geşt-i ŝaĥn-ı gülşendür ne seyr-i ŧal'at-ı güldür  
Murādım istimā'-ı nāle-i pür-süz-ı bülbüldür
- 2 Ba'īd olmaz nigāh-endāz-ı luħf olmaħ dil-i zāra  
O tıfl-ı nāz-perver <sup>1</sup>kim nev-āmüz-ı tegāfüldür
- 3 Cefā mu'tād-ı derd-i hicre lāzımdur ŝekibāyı  
O renc-i bi-devānuñ çāresi ey dil taĥammüldür
- 4 İnanma iltifāt-ı pür-firīb-i fitne-cüyāne  
O düzdīde nigāh-ı merĥamet maĥz-ı ta'allüldür
- 5 Dil-i nālān esīr-i zülf-i 'amber-<sup>2</sup>bāıdur yārüñ  
Bu baġuñ 'andelībi pā-yı best ŝāh-ı sümbüldür
- 6 İder her demde <sup>3</sup>hāmeñ tarĥ-ı resm-i simyā-kārı  
Senüñ ey 'Arif sāĥir u dāmuñ cāh-ı Bābildür

İÜ3a,E19b

2.b) kim:diyem E.  
5.a) bāıdur:.bizidür E.  
6.a) hāmeñ:hāme E.

## Ve lehü

Mefā'ilün Fe'ilätün Mefā'ilün Fe'ilün

- 1 Göñül bu bezm-i ğamuñ köhne bāde-nüşīdür  
<sup>1</sup>Fürüg-ı cānile berķ-i metā'-ı hüşīdür
- 2 Görülmez oldı nevāziş o çeşm-i güyādan  
Ġubār-ı hāttı meĝer sürme-i hamüşīdür
- 3 Şikenc-ıurra-i pür-piç ü ham 'ızārunda  
O şehlevendime güyā giyāh-ı püşīdür
- 4 Şarābhāne-i 'aşkuñ hezār şahş-ı hıred  
Ġarāb-ı neşve-i şahbā-yı hem-hüşīdür
- 5 Sipihrüñ āh-ı şerer-nāk-ı bī-dilān 'Ārif  
Çerāĝ-ı maḥfel-i cem'iyet-i sürüşīdür

*IÜ3b,E19b*

1.b) fürüg-ı cānile:fürüg-ı cāmuña IÜ.

**\*Ve lehü Fi'z-Zā**

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 Hırka-püşānuz ki dībā-yı mülevven bilmezüz  
Sine çākān-ı gamuz ārayış-i ten bilmezüz
- 2 <sup>1</sup>Laübāli yol-meşrebüz reng-i tekellüfden berī  
Ma'bed-i zāhid-i gül-pā-yı berehmen bilmezüz
- 3 Gerd-i gamla sürme-rizān-ı gülvey hāheşüz  
Nev-be-nev merğula pīrā-yı şiven bilmezüz
- 4 Hāne-berdüşān-ı bī-ķayduz bu <sup>2</sup>ışrethānede  
Pā-yı hamdan ğayri bercā-yı nişimen bilmezüz
- 5 Zevķ-yāb-ı inzivāyuz 'Ārif-i şeydā gibi  
Bülbül-i 'uzlet-ğüzinüz geşt-i gülşen bilmezüz

*İÜ3b,E19b*

Harfū'z-zā İÜ

2.a) reng: resm E, zāhid-igül:kinā-yı gül.

4.a) 'ışrethānede:'ışretgāhda E

<sup>x</sup>18  
Ve lehü

Mefā'ilün Fe'ilätün Mefā'ilün Fe'ilün

- 1 O şüh nāliş-i rencür neydügin bilemez  
Figān-ı 'āşık-ı mehcür neydügin bilmez
- 2 Fezā-yı 'aşqda mirān-ı şems-i dīdār  
Fürüg-ı şem-i sertür neydügin bilemez
- 3 Enīs-i mātem olan bülbül-i çemen düşmez  
Hemişe rü-yı gül-i sūr neydügin bilemez
- 4 Sebük-ser-i mehā 'aşkı bu köhne meygedenüñ  
Neşāt bāde-i pür-zür neydügin bilemez
- 5 Hemişe dāğ-ı dil-i āteşinümüz 'Ārif  
Ümīd-i merhem-i kāfūr neydügin bilemez

*İÜ3b*

**\*Fi'ş-Şin Ve lehü**

Mefā'ilün Fe'ilātün Mefā'ilün Fe'ilün

- 1 Hezār dil-şude nālān u bī-ķarār olmuş  
Sitem-resīde-i āsīb-i zaħm-ı ħār olmuş
- 2 <sup>1</sup>Gönül daĥī nice bir inzivā-yı nevmīdi  
Zamān-ı geşt-i çemen mevsim-i bahār olmuş
- 3 Teraşşuĥ-ı nem-i ħūnin sirişk-i bülbulden  
Perend şafĥa-i gülzār-ı gül-nigār olmuş
- 4 Fūrüg-ı sāġar-ı şahbā-keşān-ı 'işretten  
Fezā-yı bāġ serāpā-yı lālezār olmuş
- 5 Çemende 'Ārif-i şūrīde-hāli dūn gördüm  
Benim gibi o da āşufte rūzgār olmuş

*İÜ4a,E20a*

**‘Fi’l-Kāf****Ve lehū**

-----

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün

- 1 Çemenzâr-ı letâfet rû-yı kıddi u lisân nâzik  
Harâmi dil-pesend-i tâze ol serverdân nâzik
- 2 <sup>1</sup>Gönül tâ kim ezel ‘aks-i cemâl-i yâre meskendür  
Ne nâzik düşmüş ancak hâne nâzik hândan nâzik
- 3 Hezârân telh-i kâmi neş’e-yâb-ı câm-ı vaşl eyler  
Dil-i ağıyar-ı itmez vâkıf ol şirin-zebân nâzik
- 4 Kâlıp <sup>2</sup>tercihden ‘âciz hemîşe tâze-gûlar  
Dehânundan zebân nâzik zebânundan dehân nâzik
- 5 Derâguş eylemek mümkün mi ‘Ârif dest-i endişe  
Hayâle gelmez aşlâ olmuş ol denlü meyân nâzik

*İÜ4a,E20a*

---

Harfû’l-Kâf İÜ.

2.b) ancak:elhak E,a) yâre meskendür:tâze binekdür İÜ.

4.a) tercihten:tercihde E.

## Ve lehū

Mefā'ilün Fe'ilātün Mefā'ilün Fe'ilün

- 1 Gönül o seng-dile āh-ı cān-güdāz iderek  
Vişāle rıfķ ile nerm eyledüñ niyāz iderek
- 2 Açıldı zülfüñ idüb ber-ṭaraf <sup>1</sup>o mihr diyem  
'İzar-ı pākini meclisde nīm-bāz iderek
- 3 Ḥarābezār-ı temennāya döndü gitdükçe  
Zemīn-i sīne o bī-dād terk-i tāz iderek
- 4 Aceb ki olmaya merdūd meclis-i şeh-i gül  
Nedīm-i bülbül-i şūrīde keşf-i rāz iderek
- 5 Ba'īd olur mı gönül şevķ-i geşt-i gūyuñ ile  
Düşerse yollara kaçd-ı reh-i Hicāz iderek
- 6 Olursa dil n'ola reh-yāb-ı vādi'-i taḥķīķ  
Ġamuñla geşt-i reh (<sup>2</sup>) mecāz iderek
- 7 Değil mi lehçe-i mümtāzı 'Ārifüñ dilkeş  
Baķılsa rütbe-i eş'āra imtiyāz iderek

*İÜ4a, E20a*

2.a) o mihr diyem:o mest-i hayā İÜ.  
6. b) Kelime eksikliği var.İÜ,E

## Ve lehü

Mef'ülü Fā'ilatü Mefā'ilü Fā'ilün

- 1 Bülbül figān u zārunñı tekrāra başladuñ  
Beñzer şikāyet-i sitem-i hāra başladuñ
- 2 Olmaz ba'īd Kerem-i figān olduğın senüñ  
Zirā ki seyr-i şu'le-i dīdāra başladuñ
- 3 <sup>1</sup>Nev-rūzdur ki menķabe-peyrā olup yine  
Dil-h'āhuñ üzre seyr-i çemenzāra başladuñ
- 4 Söyletdi 'āķibet seni keyfiyyet-i bahār  
Gördüñ şükufte gülleri güftāre başladuñ
- 5 <sup>2</sup>Şeb-tā-be şubḥ nāleler itseñ 'aceb midür  
'Ārif gibi müşāhede-i yāre başladuñ

*İÜ4b, E20b*

3.a) mānkebe-peyrā: remz meh-peyrā,b) seyr-i çemenzār: gest-i çemenzār E.  
5.a) Şeb-tā-be subh: şeb-tā subh E.

## Ve lehü

Mef'ülü Fā'ilätü Mefā'ilü Fā'ilün

- 1 Yanmaz mı āh-1 şā'ika bārında bülbülüñ  
Biñ hār olursa <sup>1</sup>rāh-güzārında bülbülüñ
- 2 Zaḥm-1 cefā-yı hār ile āfet yetişmedüñ  
Bir yer mi ḳaldı cism-i fikārında bülbülüñ
- 3 Mümkün mi hem-nevā ola 'uşşāḳa gerçi kim  
Var sūz u tāb nāle-i zārunda bülbülüñ
- 4 Güş itmez oldu şāhid-i gül nālesin meḡer  
Ḳalması naḳdi ceyb ü kenārunda bülbülüñ
- 5 'Ārif tehī deḡül ola <sup>2</sup>ammā ki bulmadum  
Pervāne-sūzişin ser ü kārında bülbülüñ

*IÜ4b ,E20b*

1. b) rāh-güzār:reh-güzār E.

5. a) ammā ki bulmadum:ammā olmadum E.

**\*Ve lehü**

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

- 1 <sup>1</sup>İzârundan dağıtduğça şabâ zülf-i perişānuñ  
Gülünde sümbülünde bi-revāc eyler gülistānuñ
- 2 Açıl ey verd-i ter vaqt-i bahār-ı 'izz ü nāzıkdür  
Tarāvet-yāb-ı hüsn olmağdadur gülberg-i ħandānuñ
- 3 Olurdum ben dağı pervāne-veş reh-yāb-ı cem'ıyyet  
Bilürdüm kıandedür ey şem-i bezm-ārā şebistānuñ
- 4 Yolunda ħāk-rāh olsa yine üftāde-i 'aşka  
Deđirmez rüzgār-ı kīne-perver tarf-ı dāmānuñ
- 5 Seni āzurde-i ħār-ı cefā itmezdi tā böyle  
Gülün girseydi bülbül gūşına feryād u efgānuñ
- 6 Şorarsan 'Ārifün ey ğonce-ter bāğ-ı 'aşkuñda  
Senā-ħ'ānun nevākeş 'andelib nağme-i elvānuñ

*İÜ4b, E21a*

Bu gazel E'de 25.gazelden sonradır. 'Kaf'ın son gazelidir.  
1.a) İzāruñdan:izāruñda E.

## Ve lehü

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün

- 1 Görüb lâyıķ mıdur dilhaste-i pür-keşte <sup>1</sup>aḥvālũñ  
Dimezsün ey şeh-i bî-dād bir kerre nedür ḥalũñ
- 2 Bahār eyyāmıdur 'uṣṣāķ senden rū-yı dil görsün  
Açılsun bezm-i meyde sīne-i āyine timsālũñ
- 3 Cünũñun mest-i ŧevķun ṭa'n-ı bed-güyān ziyādeyler  
Olur Mecnũn'a bir rıṭl-ı girān her sengi eṭfālũñ
- 4 Felek lüṭfuñla olmaz ŧād cevruñden elem çekmez  
Berāberdür dil-efkārāne idbāruñla iķbālũñ
- 5 Ne ḥāşıl ŧekveden beyhüde me'yūs olma lüṭfundan  
O ŧāh-ı ḥüsne 'Ārif <sup>2</sup>āh ile arz eyle aḥvālũñ

*IÜ4b ,E20b*

1. a) aḥvālũñ:āmālũñ E.  
5.b) āh ile:zār ile E.

**\*Ve lehü Fi'l-lam**

Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün

- 1 <sup>1</sup>Bir olmuşdur derün-1 tābesāmānında hūn u dil  
Tenimde dāğ-1 ḥasret çeşm –i giryānumda hūn u dil
- 2 Müdāvā-sāz olursan <sup>2</sup>bilmiş ol ki baña kār itmez  
Ṭabībā olmasa varidi dermānumda hūn u dil
- 3 Ḥurūş itmektedir hemvāre bād-1 āh-1 serdümden  
Mişāl-i Ḳulzüm-i mevvāc dāmānumda hūn u dil
- 4 Ten-i pür-dağdan hūn-āb u eşk olmada cārī  
Aḳar cūlār gibi şaḥn-1 gülistānumda hūn u dil
- 5 O hūnin nağme bülbüldür ki 'Ārif mültezimdür hep  
Sūrūd-1 ṭab'-1 şūḥ nükte-i elvānumda hūn u dil

*İÜ5a,E21a*

Harfū'l-lām İÜ.

1.a) hūn u dil:hūn-1 dil İÜ,bir:pür İÜ.

2.a) bilmiş ol kim :ana ol kim E.

**\*Harfũ'l Mim**

Fe'ilātũn Fe'ilātũn Fe'ilātũn Fe'ilũn

- 1 <sup>1</sup>Her dem āh-ı seher ũ nāle-i ŧeb-gĩr idelũm  
Gice gũndũz elem-i firqati taqrĩr idelũm
- 2 Ruħ-ı zerd ũzre kılub ħũn-ı siriŧki rĩzān  
<sup>2</sup>Ĥālimũz ħāme-i mũjgān ile taqrĩr idelũm
- 3 Ne lisān vaŧfina kādĩr ne zebān-ı ħāme  
Renciŧ-i derd-i derũnı nice ta'bir idelũm
- 4 Nũŧ-ı dārũ-yı viŧāl olmayıcaķ ħāre-nũmā  
Ĥaste-i miħnet-i hicrāna ne tedbir idelũm
- 5 <sup>3</sup>ŧadr-ı ziŧān-ı senā-kār idigũn bildirelũm  
'Ārifũñ āyet-i iħlāŧını tefsĩr idelũm
- 6 Aña ŧākird-i ħaķĩr olmaġa nā-lāyık iken  
İbn-i 'ıbbādı o zāta nice tanzĩr idelũm

*İÜ5a,E21a*

Fi'l-mim : Harfũ'l-mim İÜ.

1.a) Her dem: muttasıl E, seher ũ nāle :seher nāle E.

2.b) Ĥālimũz : Derdimũz E.

5.Bu beyit E de yok.

## Ve lehü

Mefā'ilün Fe'ilätün Mefā'ilün Fe'ilün

- 1 Derün-ı dilde ğam-ı 'aşğ-ı cāvidān buldum  
Ĥarīm-i sīnede bir genc-i şāyegān buldum
- 2 Hümā-miniş ben o murgum ki bāğ-ı 'ālemde  
Ne bir nişīmen-i rāhat ne āşiyān buldum
- 3 O bülbülüm ki gelediden bu gülşen-i dehre  
Gül-i ümīdimi pejmurde-i ĥazān buldum
- 4 Dün u<sup>1</sup> ğradum yine ĥam-ĥāne-i maĥabbetde  
Hezār mest-i ser-endāz u ser-gerān buldum
- 5 O şāha olmuş idim ser-be-ser zebān-ı niyāz  
Ĥadeng-i ğamze-i ĥün-rīzi der-gümān buldum
- 6 'İnān-ı ĥāmemi 'Ārif ben itmedüm erĥā  
Semend-i tab'umı ben maṭlaqu'l-'inān buldum

*İÜ5a,E21b*

**Ve lehū fi'n-nūn**

Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilün

- 1 O cefā-cūyı görüp 'āşık-ı pür-gam ne disün  
Nādir-i güft ü şinid olmayan ebkem ne disün
- 2 Bilmez ol neş'e-yi sāgar-keş-i şahbā-yı neşāt  
Mest-i keyfiyyet-i hūn-āb dile Cem ne disün
- 3 Bezm-i vuşlatda gönül 'arż-ı merām eyleyemez  
Şem'-i bezm itse de pervāneyi maḥrem ne disün
- 4 Nice dil-murdeyi bir ḥandesı eyler ihyā  
Leb-i mu'ciz demine 'Īsi-i Meryem ne disün
- 5 Gāh ser-germ-i ğazab gāh nevāziş kārı  
Böyle fettān-ı cefā-pişeye ādem ne disün
- 6 Şi'rime eyledi teslim 'udevā ey 'Ārif  
Oldı vādi-i sūḥan bana müselleḡ ne disün

*İÜ5b,E21b*

## Ve lehū

Fā'ilātūn Fā'ilātūn Fā'ilātūn Fā'ilūn

- 1 Neylesūn ūkūh itdūkçe tecāhūl neylesūn  
Hātır-ı 'āşıkda yok tāb tegāfūl neylesūn
- 2 Geçdi sevdā-yı metā'-ı vuşlatundan cān-ı zār  
Kalmadı sermāye-i şabr u taḥammūl neylesūn
- 3 Maḥfil-i gülşende almış ḥārlar pirāmenūñ  
Olmasun şem'-i güle pervāne būlbūl neylesūn
- 4 Mesti -i 'aşkuñla huşyārı muḥāl oldı dile  
Buldı devr-i cām-ı istiğnā tesāsūl neylesūn
- 5 Gerçi 'Ārif ḥāk-sār olmağda taḫsīr itmedü  
Ol hümā alçaklara kılmaz tenezzūl neylesūn

*İÜ5b,E22a*

## Ve lehü

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 'Āşık-ı vaşl ārzü āsīb-i hicrān görmesün  
Sīne-rīşān-ı heves dārū-yı dermān görmesün
- 2 Eyleme izhār sūz-ı 'aşkı senden kimseler  
Āh u efgānda bilsün çāk-ı giribān görmesün
- 3 El'ħazer ey bād-ı şubḥ üftādegān-ı nā-şekib  
Kākül-i ħamdur ħam-ı yāri perişān görmesün
- 4 İnzivā cū-yı hilāle tābiş-i rüyuñ yeter  
Rūzen-i ğamḥānesün ħurşīd-i rahşān görmesün
- 5 Bā'is-i nāşūr zaḥm-ı reşk olur 'Ārif şaşkın  
Tīzi-i şimşīr-i ṭab'ufñ nükte-sencān görmesün

*İÜ5b,E21b*

## Ve lehü

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 Rūyuñı meydür meyi rūyun <sup>1</sup>dilārā gösteren  
Gülşeni güldür güli gülşen muṭarrā gösteren
- 2 'Aşka hälet-baḥş olan dildür dile sevdā-yı 'aşk  
Sāğarı meydür meyi sāğar <sup>2</sup>muşaffā gösteren
- 3 'Āşıka kuḥl-ı cilā-yı biniş (ˆ)  
Mihri zerre zerre-i mihr-i felek-sā gösteren
- 4 Şüret-i ma'nā-yı insāniden āgāh olmadur  
Bahri ḳatre ḳatre-i nāçizi deryā gösteren
- 5 'Ārif-i pākize-gūyuñ kilik-i hoş-güftāridur  
Böyle bir nādide <sup>3</sup>dādı şî'r-i ğarrā gösteren

*İÜ6a,E22a*

1.a) msaffā E dilārā:  
 2.b) musaffā: dilārā İÜ.  
 .....İÜ,E.  
 3.b) dādı şî'r-i ğarrā: nev-dādı ğarrā İÜ.

## Ve Lehü

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 'Ayb ider hāl-i dil-i āşufte sāmānum gören  
Görmeden ol şühı eṭvār-ı perīşānum gören
- 2 Olmamaḳ <sup>1</sup>mümkün mi üftāde o naḥl-i 'işveye  
Ḥāk-rāh olmaz mı ol serv-i ḥırāmānum gören
- 3 <sup>3</sup>Büye-gāhum ḥār-zār-ı vādi-i hicr olduḡın  
Anlamaz mı çak-ı <sup>2</sup>tarf-ı ceyb-i dāmānum gören
- 4 Oldıḡum bilmez mi ġarkāb-ı yem-i şūrideñi  
Cüş-ı seylāb-ı sirişk-i çeşm-i giryānum gören
- 5 Olsam ey 'Ārif müretteb-sāz almaz 'aynuna  
Ṭumturāḳ-ı Ḥüsrevāni nazm-ı dīvānum gören

İÜ6a,E22a

<sup>1</sup> 2.a) mümkün mi üftāde: üftāde mümkün mi E.

<sup>2</sup> 3.b) taraf: çak İÜ.

<sup>3</sup> 3.E'de 3 ve 4 yer deġiştirmiştir.

## Ve lehü

-----

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 Kākülün gāret-ker-i şabr u sükün olmak neden  
Ġamze-i maḥmūr-1 <sup>1</sup>meyhūr-1 derün olmak neden
- 2 Olmamışken girdişinden neş'e-yāb erbāb-1 dil  
Sāgar-1 mināsı çarḥuñ ser-nigün olmak neden
- 3 Naqş-1 şirīn her zamān der-pīş iken Ferhād-1 zār  
Büt nigār-1 kūhsār-1 bī-sütün olmak neden
- 4 Kūy-1 Leylā' da saña ne Qays olurken hem-sifāl  
<sup>2</sup>Dest-i peymā-yı beyābān-1 cünün olmak neden
- 5 <sup>3</sup>Hūr-1 Zāl-1 köhne şal çarḥa ey 'Ārif hele  
Rind olan bī-pāklar bilmem zebün olmak neden

*IÜ6a,E22b*

1.b) Meyhūr : meyhün E

4.b) dest: deşt IÜ.

5.a) Hūr-ı Zāl-ı köhne:cevr-i bi-reh-i Zāl IÜ.

## Ve lehü

Mef'ülü Fā'ilatü Mefā'ilü Fā'ilün

- 1 Bilmem gāzab mıdur nıgehüñ <sup>1</sup>pür-sitiz iden  
Tıg-ı siyāh-tāb müjeñ böyle tiz iden
- 2 Germiyyet-i hayā mı ruḥ-ı tābdāruñı  
Keyfiyyet-i şarāb mıdur şu'le-hiz iden
- 3 İtmiş meşām-ı 'āşıkı efsurde-i zükām  
Her tār-ı zülf-i pür-şikenüñ müşk-biz iden
- 4 Ümmid-i seyr-i tarz-ı hırāmuñdur 'ālemi  
Āvāre-gerd-i 'arşāña rustehiz iden
- 5 Ken'āniyān-ı ḥasreti itmiş zefil ü ḥār  
Ol Yūsuf-ı melāḥati böyle 'aziz iden
- 6 Āhū-yı kilik-i 'Ārif-i i'cāz levḥayı  
Sevdā-yı vaşf-ı kākülidür nāfe-riz iden

*IÜ6a,E22b*

## Ve lehü

Mef'ülü Mefā'īlü Mefā'īlü Fe'ülün

- 1 Dildāre gönül kendüñi hem-rāz idemezsun  
Bī-çāresün ol rütbe-ihrāz idemezsun
- 2 Ğam-hāneñi teşrīfine hāhiş güzel ammā  
Ol dil-i siyeh-naḥvete iğrāz idemezsun
- 3 Keyfiyyetüñ ey sāğar-ı Cem olsa da bālā  
Mestān-ı mey-i āşkı ser-endāz idemezsun
- 4 Gūş eyle ney-i <sup>1</sup>nāle-i 'āşık gibi bülbül  
Dil-sühte-i şu'le-i āvāz idemezsun
- 5 Mir'at-ı ruḥuñ olmaz ise 'Ārife der-pīş  
Ol tūti-i hoş-gūyı sūhan-sāz idemezsun

*İÜ6b,E22b*

<sup>1</sup> 4.a)ney-i nāle : mey-i nāle İÜ.

## Ve lehü

-----

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 Gülşen-i ğamdur derün-ı dāğdāğ-ı 'āşıkān  
Dāğ-ı dıldür tāze-rū gül-berg-i bāğ-ı 'āşıkān
- 2 Bir nefes kalmaz mı hūn-āb çeşmünden tehī  
Reşk-i şad-peymāne-i <sup>1</sup>Cem'dür ayāğ-ı 'āşıkān
- 3 Neylesün gül-zārı 'uzlet-cū-yı genc-i ye's olan  
Siklet-i bū-yı güle doymaz dimāğ-ı 'āşıkān
- 4 <sup>2</sup>Nev-şarāb-ı meşq olsun neşve-i şahbā-yı tāb  
Hūn -ı dil nūş itmeden yokdur fūrūğ-ı 'āşıkān
- 5 Bu taḥayyur-gāh kām-āşübde āsūdedür  
Cust-cū-yı şādmānīdür sürāğ-ı 'āşıkān
- 6 Tā be-şubḥ maḥşer ey 'Ārif bu vaḥşet-gāhda  
Dīde-i şīrān olur her şeb çerāğ-ı 'āşıkān

*İÜ6b,E23a*

2.b) Cem: ham E.  
4.İÜ'de bu beyit yok.

## Ve lehü

Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün

- 1 Olaldan meyve-çin-i vaşl o naḥl-i 'işve-peyrādan  
Gönül ḥazẓ itmez oldı seyr-i gülden geşt-i şahrādan
- 2 Gönül āzāde-i kayd-1 <sup>1</sup>ta'alluḡdan n'ola geçse  
Nesīm-āsā hevā-yı zülf-i pür-çin-i semen-sādan
- 3 Odil kim bāde-peymā-yı cünün-1 'aşḡ u miḥnetdür  
Olur āzāde teklifāt-1 kayd-1 'aḡl-1 ḥod-rādan
- 4 O kim fermān-peziḡkār u girdār-1 maḥābetdür  
Olur mı ser-keşide ḥükm-i 'aşḡ kār-1 fermādan
- 5 Ne bilsün mebhāş-i düşvār fehmi-i siḡr-i i'cāzı  
Rumüz-1 'işveyi derḡ itmeyen ol çeşm-i güyādan
- 6 <sup>2</sup>Olur vābeste kayd-1 ḥod perestiden o bī-dil kim  
Görünce dil-rubāsın maḡv ola zevḡ-1 temāşādan
- 7 Dil-i küdek meniş-simāyı huş-ı şevḡdur 'Ārif  
Umulmaz ḡaşılı ārām o tıfl-ı nā- şekibādan

*İÜ6b,E23a*

2.a) ta'alluḡdan:ta'alluḡdur İÜ.

6.b) zevk-i temāşādan : zevk ü temāşā E

7.a) huş: cüş İÜ.

## Ve lehü

Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün

- 1 Bilenler hārḥār-ı dāğ derdin baḥt-ı şūmundan  
Sipihrūñ eylemezler şekve te'sir-i nūcūmundan
- 2 N'ola gül gonca-i ümmīd şād-āb olmasa hergiz  
Bu deşt-i miḥnetūñ pejmurde olmuşdur semūmundan
- 3 'Arūş-ı ḥacle-zīb-i şem'-i ser-germ-i 'iṭāb olmuş  
Meğer pervānenūñ āzurde olmuşdur hūcūmundan
- 4 <sup>1</sup>Bize hem-reng olursa bī-tekellūf ğam-kūsār olsa  
Uşanmışdur bu bezmūñ ehl-i dil ehl-i rūsūmundan
- 5 'Aceb reh-yāb-ı kūy-ı şevḳ olur mı kimse ey 'Ārif  
Sevād-ı ḥayretūñ ser-keşt-kān-ı merz u būmundan

*İÜ7a,E23a*

4.a) olursa : olurlar,b) ehl-i dil: gönlümüz E.

## \*Ve lehū fi'l-hā

Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün

- 1 Dil-i bülbül sürüdüm nağme senc-i gülsitān şanma  
Nevā perdāz-ı bāğ-ı 'aşqdur bī-hānümān şanma
- 2 Şirişk-i dīde-i 'uşşāğdan ey serv-i āzādum  
Hāzer kıl āteş-i seyyāledür cūy-ı revān şanma
- 3 Şağın ey ğonca sūzān itme cān-ı 'andelībānuñ  
Bahār-ı gülşen-i hūsn ü cemāli bī-hāzān şanma
- 4 Firīb-i zülfüne aldanma murg-ı sebük -pervāz  
O bir dām-ı belā-yı fitne-cūdur āşiyān şanma
- 5 Dil-i Mecnūn görünce yāri ızhār-ı sürür itse  
Kemāl-i hayretündendür ānı sen şādūman şanma
- 6 Bırağma gül gibi peymāne-i lebrīzi destüñden  
Neşāt-ı bezm-i gülzār-ı cihānı cāvidān şanma
- 7 O mihr-i behçetüñ hayte's-şu'a-ı rüyıdur 'Ārif  
'Izārunda şikenci tırta-ı nā-mihribān şanma

*İÜ5b,E21b*

## Ve lehü

-----  
Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün

- 1 Gül-i şād-ābdur hemvāre cām-ı mey bu meclisde  
Ki olmaz bir girizān-ı hevā-yı dey bu meclisde
- 2 Değişmez mey-keşān bir cāmı bunda mülk-i Cemşīde  
Sifāl-i bādedür rindāne tāc giy bu meclisde
- 3 Olup fersūde resmi āb-ı meyle şeste olsun hep  
Sevād-ı nüshā-i cūd āzmā-yı tay bu meclisde
- 4 Serāpā peyrev-i eşrākiyāndur muṭribān bunda  
Bu bezm-i ḥāşdur dembeste olşun ney bu meclisde
- 5 Dönüp girdāba düşmüş zevraḡ-ı keştī-i mey 'Ārif  
Dolansun ḥalkā-i rindānı pey-der-pey bu meclisde

*IÜ7a,E23b*

## Ve lehü

-----

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 Ol müdevvir halkalar gīsü-yı 'anber-bārda  
Lāne-i mürgān-ı dildür cümle sümbül zārda
- 2 Nokta nokta hāl-i ruhsarı deġül peydā olan  
Dānelerdür bülbül-i dil şayduna gülzārda
- 3 Eşk-i hün-ālūdumun 'aksi nümāyān olmada  
<sup>1</sup>Yer yer ol hamret ki peydādur ruḡ-ı dildārda
- 4 'Ukde-i zülfüñ şaruldı bu dil-i bī-çāreye  
Bir güherdür bu yaya kaldı meyān-ı hārda
- 5 Sürḡ-ı vālā içre müşk-i nāba beñzer 'Ārifā  
'Aks-i hāl-i 'arızı bu dīde-i hün-bārda

*İÜ7b,E23b*

## Ve lehü

-----

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 Mîhre baq̄dum āfitāb-ı rüyı geldi yādıma  
Servi gördüm k̄āmet-i dil-cüyı geldi yādıma
- 2 İhtiyār itdüm ruḥ-ı yāri bu nüzhet-gāhda  
Ne gül ü lāle ne renk ü büyı geldi yādıma
- 3 Süz u dilden dāgdāğ olmuş ser ü s̄inem görüp  
Kūh u deştüñ lāle-i ḥod-rüyı geldi yādıma
- 4 <sup>1</sup>Hāhişüñ añdum cināna zāhidüñ ser-germ olub  
Ārzü-yı geşt-i şaḥn-ı güyı geldi yādıma
- 5 Eyledüm geşt ü güzār-ı sümbülistān-ı behişt  
Pîç-ü táb-ı zülf-i müşkîn büyı geldi yādıma
- 6 Hüyı hāyın zāhidüñ 'Ārif gice güş eyledüm  
'Āşıkuñ mestāne hāy u hüyı geldi yādıma

*IÜ7b,E24a*

---

4.a) cināna : behişte E.  
5.b) müşkin : miskin E.  
6.a) eyledüm : eylemedüm E.

## Ve lehü

Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün

- 1 Açıldı köhne gül-i dâğ-ı arzû tâze  
Siyeh-bahâr-ı cünün oldı sũ-be-sũ tâze
- 2 Hızâmı baña bahârundan iy gelür ey dil  
Ne ğam bu bağda qalmaz ise renk u bũ tâze
- 3 Tebessũm-i temkĩninden eylemekde dirĩğ  
Cerâhat-ı dili bir şũh-ı 'işve-cũ tâze
- 4 Hezâr sâle dil-i efserde kân te'sir ider  
Hevâ-yı 'aşq cevânân-ı sâde-rũ tâze
- 5 Ğarĩbdür ki fũsũniyla gösterir kendin  
'Acũz-ı dehr-i gũhen sâl-ı kine-ğũ tâze
- 6 Teraşşuğ-ı qaleminden nihâl-i fikri n'ola  
İderse 'Arif-i hoş-tab' nũkte-gũ tâze

İÜ7a,E24a

## Ve lehü

Mefā'ilün Fe'ilätün Mefā'ilün Fe'ilün

- 1 'İzār-ı pākine yārūñ ki geldi mū taze  
Cihānā kāre haber düşdi sū-be-sū tāze
- 2 <sup>1</sup>Nice olsun o gül-i nāza bende bülbül-i dil  
Bahāri hüsni zamānında reng u bū tāze
- 3 Bu tāb-ı hüsni kim görse deyü siz el'hağ  
Olursa ancak olur böyle şive-cū tāze
- 4 'Aceb mi hem-dem-i 'uşşāk zār olmaz ise  
Dağī o tıfl-ı perī-rū-yı hande-rū tāze
- 5 Hezār şevk ile pā-būs-ı yāre girye künān  
Cihān cihān-ı dil-i 'Ārif'de ārzū tāze

*İÜ7a,E24a*

2. Bu beyit İÜ de 3. beyittir.  
4. b) hande-rū : tūned-hū E.

## Ve lehü

--- · --- · --- · ---  
 Mef'ülü Fā'ilätü Mefā'ilü Fā'ilün

- 1 Cem' olmaz ehl-i hü u mey ü nāb bir yire  
Gelsün mi hiç kettānile mehtāb bir yire
- 2 A'dā qarīnūñ ey şeh-i bīgāne āşinā  
Çıkmaz yanunca 'āşık-ı bī-tāb bir yire
- 3 Eyler harāb çeşmile nezzār eylese  
Ol cāvidāne nergis-i pür-h'āb bir yire
- 4 Dehrüñ mükedderātunı söyleşmedür hemān  
Cem' olsa şöhet itmege aḥbāb bir yire
- 5 Şahbā-yı şu'le-tābı sürāḥīde seyr kıl  
'Ārif gelürmiş āteşile āb bir yire

*IÜ8a,E24b*

## Ve lehü

-----

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 Dil senüñ memnün-ı lütüñdür gerek şād eyleme  
Bende-i dīrenedür isterseñ āzād eyleme
- 2 Bir nigāh-ı merḥamet kıl gāh ki şeydālara  
Ey nev-āmüz-ı cefā hem-vāre bīdād eyleme
- 3 Eylemezseñ de teraḥḥüm ey nigāh-ı dil-firīb  
Ġanze-i ḥün-riz-i kāfir-gīşe imdād eyleme
- 4 Varmaz oldu ḥābe tıflı-i çemen şeb tā seher  
'Andelibān ṭurmayup bī-hüde feryād eyleme
- 5 'Āşiyān-sāz oldu zülfüñde o şūhuñ murğ-ı dil  
'Ḥānümānun ey şabā luṭf eyle berbād eyleme
- 6 Peyrev ol 'Ārif gibi bir reh-şinās-ı 'aşqda  
Ārzū-yı dādı Mecnün u Ferhād eyleme

*İÜ8a,E24b*

## Ve lehü

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

- 1 Dilimüz var hāşıl-ı ārām tebāh eylemeye  
Meğer ol rü-yı dilārāya nigāh eylemeye
- 2 Neş’e-i ‘aşk hālāl olsun ol āşufteye kim  
‘Āşık-ı zār<sup>1</sup> olsa da nāle vü āh eylemeye
- 3 Gevher-i ma‘ni-i hāşa olamaz fāiz o kim  
Zīr-i girdāb-ı taḥayyülde şināḥ eylemeye
- 4 Bir şeb olmaz ‘alevi āteş-i ‘aşkı ‘Ārif  
Lāle-veş zīb-küleḥ güşe-i āh eylemeye

*İÜ8b,E24b*

<sup>1</sup>.b) olsa da: olmada E.

## Ve lehü

Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün

- 1 Söyledüp gayrı yanuñda beni hāmūş itme  
Düşmez idrāküñe aǵyār sözün gūş itme
- 2 Ka'be-i ħüsn-i Ĥüdā <sup>1</sup>dād gerekmez mestür  
Kākülünle ruĥ-ı zībāñı siyeh-pūş itme
- 3 Ĥāk-rāh olmadan üftādelerün kaçmazlar  
Sen hemān va'de-i teşrīfi ferāmūş itme
- 4 Her zamān rıñl-ı girān çek dimezüz saña gönül  
Yār-ı peşmīne-i şad tevbīde berdüş itme
- 5 Mest-i huş-yār gerek köhne nedīmen-i elest  
Nīm-res bāde-i nā-şāf gibi cūş itme
- 6 Ĥavfum oldur ki ola ser-zede zārum şākī  
Beni peymāne-i ser-şārile bī-hūş itme
- 7 Yār-ı hem-şoĥbet iken gayruñ elinden 'Ārif  
Āb-ı ĥayvān olsa da cām-ı meyi nūş itme

*İÜ8b,E25a*

2.a) dad: dada,mestur:derstur İÜ.

## Ve lehū

Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün

- 1 Mey-i hūn-āb-ı dilden gamze pür-şūr oldı gitdükçe  
O çeşm-i <sup>1</sup>fitne-cū bir h'āb-u maḥmūr oldı gitdükçe
- 2 Ser-i kūyında gördüm ol perī aḡyārile hem-rāh  
Dil-i şūrīde-i ḡam dīdeden dūr oldı gitdükçe
- 3 Figān itmekdedür hemvāre nāḡun kārı ḡamile  
Derūn-ı sīne ḡalvet-ḡāh-ı ṡanbūr oldı gitdükçe
- 4 Vücūd-ı dāḡdaḡa-i sūde-i elmāsaruñdur  
Nemek-perverdelikten zaḡmı nāşūr oldı gitdükçe
- 5 Fūrūzān oldı tāb-ı meyle ruḡsār-ı dil efzūzuñ  
Fūrūḡından ḡarīm-i sīne pūr-nūr oldı gitdükçe
- 6 Cenāb-ı Nāīli-i ḡoş-sūḡan kim kişver-i ma'nā  
Zamān-ı devlet-i ṡab'undan ma'mūr oldı gitdükçe
- 7 Meḡer bünyād-ı semt-i şī'r-i üstād eyledüñ 'Ārif  
Sūḡan-senci-i ṡab'uñ reşk-i cumhūr oldı gitdükçe

*İÜ8b,E25a*

1.b) fitne-cu bir: fitne-cudur İÜ.  
2.a) hem-rah:hem-raz İÜ.  
5.İÜ'de bu beyit yok.

## Ve lehü

Mefā'ilün Fe'ilātün Mefā'ilün Fe'ilün

- 1 Görince 'arīzuñı güller ol melāḥatle  
Şikeste-renk olalar germi-i ḥacāetle
- 2 Çeküp zebāne dehānumdan āteş-i āhum  
O şūha sūz-ı dilüm söyledüm ḥarāretle
- 3 Haṭ-ı cebīnuñi naḳş eyle ḥāk-i pāyına düş  
O şāha ḥāl-i dili 'arḫa ḳıl nezāketle
- 4 'Aceb mi bülbül ü pervāne olsa vābeste  
'Izār-ı pākine ol tābiş ü ṭarāvetle
- 5 O şāh luṭfile ḳılmaz mı 'Ārifüñ ma'mūr  
Ḳalem ü dil-i işkestesin semāḥatle

*İÜ9a,E25a*

## \*Ve lehū fi'l-Ya

Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün

- 1 Olup tebhāle-rīzi-i ārzū kām-ı taleb şimdi  
Vücūdum pā-yı tā-ser dāğ-ber-dāğ oldı hep şimdi
- 2 Çadeh serşār u meclis germ iken şāķī revā görme  
Çala sāğar gedā-yı bezm-i luţfuñ teşne-leb şimdi
- 3 Ayağı andadur seylāb-ı tūfān-hīz-i şaḥbānuñ  
N'ola aқsa der-i meyhāne ehl-i turāb şimdi
- 4 Hılāf-ı şīve-i deyrinedür ol nāz-perverden  
Bu luţf-ı tāze tarḥa hiç nedür bilmem sebep şimdi
- 5 Hemişe h'āb-gāhı hāle-i āgūş iken 'Ārif  
Ne bezmüñ şem'-i maḥfil-zībidür ol meh 'acep şimdi

*İÜ9a,E25b*

## Ve lehü

Mefā'ilün Fe'ilātün Mefā'ilün Fe'ilün

- 1 Sipihre dūd-ı dil-i şu'le-bār değmez mi  
O saķf-ı köhneye <sup>1</sup>bir kaç şerār değmez mi
- 2 Kef-i ümīdime girmez mi rişte-i āmāl  
O zülf-i ħam-be-ħam tār tār değmez mi
- 3 Ħumār-ı ħamla yetişmez mi telħ-gām olmaķ  
Perezde cām-ı mey-i hoş-güvār değmez mi
- 4 Felek-i ħadıķa-i ikbālden sen inşāf it  
Bu cust-cüya gül olmazsa ħār değmez mi
- 5 O germ-tāz-ı cefānuñ kimesne gerd-i rehi  
Bu ħāksārada ey rüzgār değmez mi
- 6 Revāc-gāh-ı talebde bizüm de ħişşemize  
Bir ehl-i kadri bilür şive-kār değmez mi
- 7 Zükām-ı ye'sile 'Ārif қalur mı efsurde  
Meşām-ı cāna şemīm-i bahār değmez mi

*İÜ9a,E25b*

1. b) bir kaç: hiçbir E.

## Ve lehü

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 'Āşık-ı <sup>1</sup>bī-hānümānuñ küyü cānāndur yeri  
Būlbül-i āşuftenuñ şahn-ı gülistāndur yeri
- 2 'Ālemüñ şimdi rüsüm-ı mihri mensüh oldu hep  
Köhne taqvīm-i vefānuñ tāk-ı nisyāndur yeri
- 3 Her neye baksa cemāl-i yārdur meşhūd olan  
Kānde olsa bī-dilānuñ Yūsufistāndur yeri
- 4 Tīr-i ser-tizüñ dilefkārānuñ ey bī-dād-hū  
Cānuna geçmiş velī cismünde pinhāndur yeri
- 5 Çāre-sāz olmaz mı bŷy-ı pirāhen bī-dillere  
Çok zamāndur günc-i ğamda beyt-i aḫzāndur yeri
- 6 Cān ü dildür ol gül-i ḫod-rŷya 'Ārif cilve-ġāh  
Ġoncanuñ gülzārdur şem'ũñ şebistāndur yeri

*İÜ9b,E26a*

1.a) bi-hanumanun: bi-çarenün İÜ.  
4. a) bi-dad-hu: bi-dad-cu İÜ.

## Ve lehü

Mef'ülü Mefā'ülü Mefā'ülü Fe 'ülün

- 1 Nāgāh ki meclisde o şūhı bula düşdi  
Āşufte gönül mest idi huşyār ola düşdi
- 2 'Aks-i ruḥ-ı āluñ düşicek cām-ı Cem-āsā  
Ḥün-āb ile peymāne-i çeşmüm dola düşdi
- 3 Āheste revān-ı reh-i vādi-i talebde  
Menzil-res-i maḫşūd olur ol kim yola düşdi
- 4 Dün teb-zede olmuş meḡer ol tāze nihālim  
Gül-berg ruḥı bir gün içinde şola düşdi
- 5 'Ārif çün o meh sāḡarı bigāneye şundı  
Āşufte gönül mest idi huşyār ola düşdi

İÜ5b,E21b